

PESTI SÁNDOR

GONDOLAT

Magyarország
külpolitikája
2010–2020

X306028

PESTI SÁNDOR

Magyarország külpolitikája

2010–2020

050000

Gondolat Kiadó
Budapest, 2021

A kötet kiadását a Barthyány Lajos Alapítvány támogatta.

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001342284

X 306028

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Pesti Sándor, 2021

www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolat

A kiadásért felel Bácskai István
Olvasószerkesztő Gál Mihály
Tördelte, a borítót tervezte Lipót Éva

ISBN 978 963 556 119 3

Tartalom

BEVEZETÉS	7
I. A KÜLPOLITIKA ALAPJAI	9
II. EUROATLANTI ORIENTÁCIÓ	17
1. A Nyugathoz való viszony	17
2. Az Európai Unióhoz való viszony	30
3. Az EU vezető politikusaihoz való viszony	51
4. A migránskérdés	61
5. Az Európai Néppárthoz való viszony	80
6. A magyar–német viszony	92
7. A magyar–amerikai viszony	101
III. GLOBÁLIS NYITÁS	111
1. A magyar–oroszl viszony	119
2. A Berlin–Moszkva–Ankara háromszög	134
3. A magyar–izraeli viszony	140
IV. TÉRSÉGPOLITIKA	145
1. Visegrádi együttműködés	149
2. A szomszéd országokkal való viszony	157
V. ÖSSZEGZÉS	175

Bevezetés

Jelen munka célja Magyarország külpolitikájának bemutatása a 2010 és 2020 közötti évtizedben. Egészen pontosan a második Orbán-kormány hivatalba lépésétől 2020. december 31-ig tekintem át a magyar külpolitika legfontosabb történéseit, természetesen több esetben visszautalva a 2010 előtti előzményekre is. A munka döntően leíró-elemző jellegű, igyekszem tartózkodni a direkt minősítésektől (már csak azért is, mert egyetemi tankönyvnek is szánom). Nem célom tehát állást foglalni abban, hogy a tárgyalt korszakban miben volt igaza a magyar governmentnak, és miben nem, külpolitikája mennyiben szolgált a magyar nemzeti érdekeket, és mennyiben ártott azoknak. Magánemberként természetesen több kérdésben is van kialakult álláspontom, míg sok esetben magánemberként is csupán a dilemmákat, a pro és kontra érveket vagyok képes detektálni.

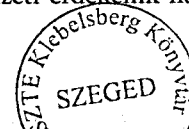
Célomnak tekintem a magyar kormány álláspontjának minél teljesebb körű bemutatását a magyar külpolitika általános prioritásai tekintetében, valamint az egyes konkrétan felmerülő kérdések, dilemmák, viták kapcsán. Ennek érdekében a vonatkozó külpolitikai dokumentumok bemutatása mellett sokat idézek a magyar külpolitika legfontosabb alakítóinak beszédeiből, írásából, interjúból (elsősorban Orbán Viktor miniszterelnök, Martonyi János, Szijjártó Péter külügyminiszterek).

I. A külpolitika alapjai

A rendszerváltozás óta először a 2010-es kormányprogramnak nem volt külpolitikai fejezete (a Fidesz 2010-es programjában pedig egy szó sem esett a külpolitikáról). A Bevezetőben egy bekezdés foglalkozik a külpolitikával: „Magyarország új kormányának a nemzeti ügyek sikere érdekében fontos feladata lesz megújítani szövetségét a Nyugattal, erősebb kapcsolatokat teremteni Amerikával, és új alapokra helyezni viszonyát a keleti országokkal is, és hazánkat meghatározó szereplővé tenni egy közép-európai együttműködésben.”

Ezenkívül a gazdaságpolitikai fejezet egyik alfejezete érint még külpolitikai-külgazdasági kérdéseket (I.13. Az ország gazdasági kapcsolatainak megújítása, szélesítése): „Mi magyarok egyszerre vagyunk Európa részei és a Kelet határa, érdemes ezért élnünk mindkét gazdasági övezet, kultúra előnyeivel. Új világgazdasági nyitásra van szükségünk, ami a Kelet felé való nyitást is jelenti, megtartva az Európai Unió tagjaként élvezett előnyeinket. Kína, Oroszország, India és a többi kelet-ázsiai gazdaság gyors fejlődésére is rá kell kapcsolni a magyar exportgazdaságot... a hazai cégek globális résekbe való betörése és a globális résekben való felnövekedése is része ennek az új külgazdasági stratégiának... Új regionális együttműködést építünk ki vezető külgazdasági és befektető partnereinkkel, így a Duna menti országokkal és gazdaságokkal. A legígéretesebb regionális együttműködés a Kárpát-medencei Gazdasági Tér újjáépítése.”

A második Orbán-kormány külpolitikai stratégiája csak 2011 őszén készült el, Magyar külpolitika az uniós elnökség után címmel. Ennek már a legelején rögzítik, hogy a magyar külpolitika elsődleges célja nemzeti érdekeink hatékony érvényesítése a vi-

lágban, melynek alapja külpolitikánk értékrendszere. „Értékelvű külpolitikát kívánunk folytatni: ez azt jelenti, hogy nem eseti jelleggel, lobbitorékvések vagy a csoportérdekek alakulása szerint tekintünk valamit célunknak, illetve érdekünknek, vagy céljainkkal és érdekeinkkel ellentétesnek, hanem azoknak az értékeknek a függvényében, amelyekkel a hazai és a világközvélemény nyilvánossága előtt azonosultunk... Annak ellenére, hogy értékeinkből következő érdekeink érvényesítésének eszközeit alapvetően célszerűségi alapon válogatjuk meg, értékeink a külpolitikai döntéshozatalnak ebben a fázisában sem közömbösek: olyan határokat jelölnek ki, amelyeken az eszközök megválogatása sem mehet túl. Az értékelvű külpolitika bizonyos értelemben egyfajta machiavellista szemlélet megtagadása: megszabja, hogy melyek azok az eszközök, amelyeket az értékrenddel egyébként összhangban álló célok sem szentesíthetnek.”

A dokumentum fel is sorolja ezen értékeket: béke, biztonság, nemzetközi jog, demokrácia, emberi jogok, egyéni szabadság és annak csoportosan érvényesíthető vetületeként a közösségi (kollektív) jogok, szociális felelősség, piacgazdaság, fenntartható fejlődés, az önkifejezés szabadsága és a sajtószabadság, valamint a kulturális sokszínűség tisztelete.

Ezen értékelvű külpolitika érvényesítésére a külpolitikai stratégia több helyütt is konkrét utalást tesz: „A kelet-európai térség európai felzárkózásának különös problémáját jelentik a Belaruszban uralkodó belpolitikai viszonyok. A magyar külpolitika aktívan támogatja az EU erőfeszítéseit a fehérorosz demokratikus átalakulás elősegítésének érdekében... különösen fontos, hogy a keleti partner államok jól éljenek a korábbiaknál kedvezőbbé vált uniós lehetőségekkel, s ennek részeként politikai szférájuk következetesen bizonyosságot tegyen az EU értékeivel való azonosulásáról, illetve az európai perspektívára való érettségéről... Nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy az Unió segítse elő – illetve, ha szükséges, kényszerítse ki – a koppenhágai kritériumok alapján csatlakozott tagjai esetében a tagság előzetes feltételeinek következetes betartását a csatlakozás után... Gazdasági és biztonságpolitikai megfontolásokból érdekünk fűződik ahhoz, hogy a

velünk szomszédos óriásrégió [ti. a posztszovjet térség – P. S.] államai minél gyorsabban és minél teljesebb mértékben vegyék át a demokratikus értékeket, politikai, gazdasági életüket és jogrendszerüket egyre átláthatóbbá, kiszámíthatóbbá tegyék... Készek vagyunk megosztani a térség [Közép-Ázsia – P. S.] államaival a demokratikus átalakulás során, az emberi jogok, a kulturális sokszínűség előmozdításában szerzett tapasztalatainkat... alapvetés, hogy ázsiai törekvéseink szövetségi politikánk céljaival is álljanak összhangban... Továbbra is megkülönböztetetten szoros együttműködésre törekszünk Japánnal és Dél-Koreával, amelyekkel az azonos politikai értékrend is összeköti hazánkat... Folytatni kívánjuk politikai és emberjogi párbeszédünket Kínával, magyar részről ezzel segítve elő, hogy mihamarabb elhárulhassanak azok az akadályok, amelyek ma még korlátozzák a minden szférára kiterjedő zavartalan együttműködést Európa és a világ legnépesebb országa között. Figyelembe véve politikai rendszereink közös, demokratikus értékalapját, hazánk és az EU különös jelentőségű ázsiai partnerének tekintjük Indiát.”

A magyar külpolitika ezen értékalapúságát hangsúlyozta Martonyi János külügyminiszter is az Országgyűlés Külügyi Bizottságában 2011. december 20-án: „Ez a dokumentum ismételten leszögezi, hogy a magyar külpolitika elsősorban és alapvetően érték alapú, persze kifejtjük azt is, hogy ez nem jelentheti azt, hogy az érdekeinket bármilyen értelemben is háttérbe engednénk szorítani. Nem vagyunk naivak, tudjuk azt, hogy a nemzetközi kapcsolatok alapvetően érdekeken épülnek, ugyanakkor mégis csak vannak ma a világban olyan univerzális, általunk legalábbis abszolútnak tekintett értékek, amelyek a nemzetközi életnek és általában véve a külpolitikának is az alapját jelentik.”¹

Más hangsúlyokkal beszélt erről Orbán Viktor miniszterelnök a külképviselet-vezetők értekezletén 2014. augusztus 25-én: „Mi nem követjük azt a külpolitikát, amely azt gondolja, hogy minden külpolitikai kérdés középpontjába az értékkérdéseket

¹ www.parlament.hu/documents/static/bizjky39/KUB/III2201.pdf

kell állítani. Az érték kérdések fontosak, hiszen a NATO is meg az Unió is egy bizonyos mértékig érték közösség, de ez nem jelenti azt, hogy nekünk az alapján kell viszonyulnunk a mi szövetségi rendszerünkön kívül lévő országokhoz, hogy mit gondolunk azoknak a politikai kultúrájáról, a politikai intézményrendszeréről, a demokráciájáról vagy akármilyen más, politikához köthető szellemi természetű álláspontjáról. Nekünk azt a kérdést kell föltenni, hogy az adott országgal kapcsolatban mi a magyar nemzeti érdek. Szerintem az ideológiai központú külpolitikai vonalvezetést a félnótás országok számára találták ki az okos országok.”²

Ezt a felfogást képviselte a 2014 szeptemberében hivatalba lépő új külügyminiszter, Sziijártó Péter is,³ aki már egy 2014. májusi *Népszabadság*-interjújában kifejtette: „A külpolitikának mint műfajnak a jellege azért változott meg, mert minden ország felismerte, hogy a klasszikus diplomácia időszaka a múlté, és olyan külpolitikát kell folytatni, amelynek egyértelmű és bevallott, semmiképpen sem szégyellt célja a külgazdasági érdekérvényesítés”. Szerinte a külpolitikai karnak az a feladata, hogy az új világrendben a nemzeti érdekeket érvényesítse. Azáltal, hogy egyértelműen a külgazdaság kerül a külpolitika fókuszába, egyszerűen mérhetővé válnak a teljesítmények: sikerül-e újabb exportpiacokat szerezni a magyar termékeknek és szolgáltatásoknak, sikerül-e több forrást bevonni a magyar gazdaság működésébe, és el tudjuk-e érni, hogy a magyar cégek a külföldi tendereken nagyobb sikerrel szerepeljenek, mint korábban.”⁴

A magyar külpolitika ezen hangsúlyváltására Orbán Viktor is kitért 2015-ös évvértékelőjében: „A szuverén külpolitikának feltételei vannak: vagy komoly hadsereg vagy gazdasági sikerek kellenek hozzá; a legjobb persze, ha mind a kettő kéznél van.

² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-kulkepviselet-vezetok-ertekezeslen

³ 2014. június 6.–szeptember 22. között a későbbi uniós biztos, Navracsics Tibor volt a külügyminiszter, akinek a gondolkodásmódja, mentalitása e téren Martonyi Jánoséhoz állt közelebb.

⁴ Népszabadság 2014. május 28. Interjú Sziijártó Péterrel.

Hadseregünk mérete és fegyverzete nem alkalmas arra, hogy a szuverén magyar külpolitika alapjául szolgáljon. 2010-ben pedig a gazdasági túlélésért harcoltunk, és a saját lábra állás elvitte minden erőnket. Ezért 2010-ben csak alkalmazkodó és követő külpolitikát folytathattunk. A küldetést Martonyi János irányításával teljesítettük. Köszönet neki érte!

2014-re megváltozott a helyzet. Magyarország gazdasági sikertörténet lett, amit Európa is lassan elismer. Nem nézhetjük tovább a partvonalról, hogy mások írják meg helyettünk a jövőnket. Ezért új külpolitikai doktrínát hirdettünk, kezdeményező külpolitikába fogtunk, a szükséges szervezeti⁵ és személyi változásokat végrehajtottuk, a külgazdaságot állítottuk középpontba, fiatal, tehetséges és ambiciózus emberek dobunk a mélyvízbe. Öregek a tanácsba, fiatalok a csatába!”⁶

Mindehhez azért hozzátette: „Természetesen a mértéktartás a külügyekben is fontos. Sőt, ott fontos igazán. Nem árt, ha tudjuk, hol vannak a korlátaink, nehogy új járjunk, mint Tigris a Micimackóban, aki túlzásba vitte az ugrálást.”⁷

A magyar külpolitika ezen hangsúlyváltását, különösen a 2014 előttinél határozottabb, és – a nyugati relációban legalábbis

⁵ A Külügyminisztériumba integrálták a külgazdaság-politikát, melynek következtében a neve is Külgazdasági és Külügyminisztériumra változott. A teljes képhez tartozik, hogy ezt már Martonyi János is szorgalmazta – mind 1998-ban, mind 2010-ben –, és a 2011-es külügyi stratégia is hangsúlyozta: „Az elmúlt évek során többször visszatérően megfogalmazódott annak az igénye, hogy külpolitikánk állítsa tevékenysége fókuszába gazdasági érdekeink érvényesítését... Az egész magyar diplomáciai kar – s annak részeként a mintegy 60 relációban jelenlévő gazdasági szakdiplomata – feladata, hogy a rendelkezésükre álló eszközrendszerrel elősegítsék ezeknek a törekvéseknek a sikerét.”

⁶ Utóbbi a miniszterelnök komolyan is gondolta, máig rendszeresen kikéri Martonyi János véleményét külpolitikai kérdésekben, sőt a volt külügyminiszter a kormányülésnek is gyakori vendége.

⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-kelemenyen-dolgozo-emberekrol-szolnak-a-kovetkezo-evek.

– lényegesen konfrontatívabb stílusát azóta is sok kritika éri.⁸ Ezzel kapcsolatban Sziijártó Péter 2016 novemberében az Országgyűlés Külügyi Bizottságában kifejtette: „Ha Magyarországot a jövőben is olyan verbális inzultusok fogják érni, mint eddig, a Külügyminisztérium ugyanolyan keménységgel és határozottsággal fog reagálni, mint eddig. Kétfajta iskola létezik ebből a szempontból: hogy ilyenkor be kell húzni az embernek fülét-farkát, elnézést kell kérni a létezéséért és el kell kullogni, vagy határozottan visszazólni, kiállni az országért és a magyar emberekért. Mi ez utóbbit fogjuk tenni a jövőben is.”

Mesterházy Attila, a Külügyi Bizottság MSZP-s tagja erre így reagált: „Az a stílus, amit Ön képvisel külügyminiszterként, olyan iskola nem létezik... Amit Ön képvisel, az a Fidesz szóvivőjének, vagy Orbán Viktor személyes szóvivőjének szerepköre. A határozottság nem keverendő össze az arroganciával és nagyképűséggel.”⁹

A 2014-ben meghirdetett fokozott külgazdasági érdekérvényesítés komoly eredményeket hozott. 2020-ig bezárólag minden évben nőtt a magyar export (2017-ben lépte át a 100 milliárd eurót) és a külföldi beruházások értéke. Utóbbiak ráadásul évről évre magasabb hozzáadott értéket, technológiai színvonalat, kutatás-fejlesztési értéket hoztak létre (pl. a világ legnagyobb pénzügyi alapkezelőjének globális innovációs központja, a GE kutatás-fejlesztési központja, Audi elektromos motorok gyártása, a világ legnagyobb e-akkumulátorgyára).

⁸ Tegyük persze hozzá, hogy ez a stílusbeli különbség már 2010–2014 között is megfigyelhető volt a miniszterelnök és a külügyminiszter között. Martonyi János – aki egyébként a nyilvánosság előtt Ramil Safarov (a „bal-tás gyilkos”) Azerbajdzsánnak történő kiadása és az Oroszország ellen 2014-ben bevezetett uniós szankciók megítélése kivételével lényegében minden kérdésben támogatta a miniszterelnök politikáját – ezt el is ismerte egy 2011. áprilisi *Die Welt*-interjúban: „Kétségtelen, hogy retorikája közvetlen, erőteljes és olykor harcias, és elismerem, hogy ez nem az én stílusom” (www.fcsl.hu/hirek/martonyi-interju-a-die-weltben-szellemi-es-mentalis-megujulas-kell-az-uj-alkotmanyban-1137025).

⁹ www.parlament.hu/documents/static/bizkv40/KUB/1611281.pdf.

A már említett 2011-es külpolitikai stratégia a magyar külpolitikának három kitüntetett prioritását nevezte meg: euroatlanti orientáció; globális nyitás; térségpolitika (beleértve a külhoni magyarság érdekeinek védelmében folytatott politikát, azaz a nemzetpolitikát). E három prioritás azóta sem változott, a továbbiakban ezeket elemzem részletesen.

II. Euroatlanti orientáció

1. A Nyugathoz való viszony

Kiindulópontként nem kerülhető meg a magyar kormány – és mindenekelőtt az annak (kül)politikáját döntően meghatározó miniszterelnök – Nyugathoz való ellentmondásos viszonyulásának bemutatása. Orbán Viktor egyfelől az elmúlt tíz év során többször is egyértelműen és világosan hitet tett kormánya, valamint saját személye nyugati identitása, a nyugati politikai és kulturális közösséghez való tartozása mellett.

2014 februárjában a Corvin-lánccal kitüntetett Amerikában élő magyar történésznek, John Lukácsnak a magyar–orosz viszony alakulása miatt megfogalmazott aggodalmaira válaszoló nyilvános levelében a következőket írta: „Te még nyitott kérdésnek tekinted szeretett hazánk Nyugaton történő lehorgonyzását. A mi rendszerváltáskor kikovácsolódott antikommunista nemzedékünk számára ez lezárt ügy. Világosan és nagyszerűen lezárt ügy. Méltó válasz az 1945 utáni szovjet megszállásra, és a kommunizmus évtizedeire. A magyar szellemből és a magyar értelemből kisarjadtt politikai válasz. Két népszavazás, amely a Nyugat katonai és politikai vérkeringésébe kapcsolta Magyarországot. NATO és Európai Unió. Összenőtt, ami összetartozott. Katonai, politikai és gazdasági rendszerek, amelyeket azért választottunk meggyőző, sőt elsöprő többséggel, mert a mai magyarok tudják, kik vagyunk és hová tartozunk... A magam válasza talán úgy foglalható össze, hogy Európa jövője a nyugati identitás és a keleti aktivitás. Szilárdan őrizni értékeinket, benne keresztény elkötelezettségünket, és közben gőzerővel építeni a gazdasági kapcsolatokat a Kelettel.”¹⁰

¹⁰ www.grotius.hu/2014-02-01-orban-viktor-miniszterelnok-valasza-john-lukacsnak.pdf.

Lényegében ugyanezt ismételte meg a 2014. augusztus 25-én tartott nagyköveti értekezleten: „NATO-tagok vagyunk, az unió tagjai vagyunk, és miután ez nem egy kormánydöntés volt, még csak nem is parlamenti döntés, hanem népszavazások vannak mögötte, ezért Magyarország helye a nyugati szövetségi rendszeren belül nem képezi vita tárgyát. Arról nincs mit mondani. Ez egy faktum.”¹¹

Ugyanez év őszén a Hanns Seidel Alapítvány és a Bajor–Magyar Fórum által szervezett konferencián Münchenben az ország nyugati elkötelezettségének deklarálása mellett az európai élet nagyszerűségét méltatta: „Azzal, hogy Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, Szent István ezer évvel ezelőtti döntését követve – modern formában – ismét a Nyugatot választotta, hiszen népszavazással belépünk az EU-ba és a NATO-ba. Ott a helyünk, ahova tartozunk, Nyugaton, az európai közösségben... Természetesen nincs kétség afelől, hogy a világ mindmáig legélhetőbb része Európa, és egy európai ember nagyon nehezen tudná elképzelni az életét máshol tartósnak, mint Európában, mert itt van talán a legnagyobb szabadság, itt van talán a legnagyobb türelem, itt van talán a legnagyobb tér a magánélet számára, egyáltalán itt van az a gazdag kultúrvilág, amely nélkül az európai ember értéktelennek vagy csökkent értékűnek tartja a saját életét.”¹²

Hasonlóan fogalmazott 2016 októberében a *Passauer Neue Presse* újságírójának hazánk jövőbeli EU-tagságával kapcsolatos kérdésére: „Magyarország EU-tagsága megingathatatlan. Évszázadok óta három világ közé vagyunk besorolva: Európa, oroszok és muzulmánok. Magyarország nyugati gondolkodású, keresztény ország, éppen ezért a természetes helyünk Európában van, a világ legszebb részében. Sokat beszélünk Európa problémáiról, de Európa fantasztikus földrész, sok nagyszerű dologgal, jó do-

log ehhez a közösséghez tartozni. Magyarország a világ lakosságának 0,2%-át teszi ki, kis ország vagyunk, amelynek mindig szüksége van szövetségekre. És a szövetségeseink itt vannak.”¹³

Egy svájci lap újságírójának ugyanezen kérdésére ezt még a következőkkel egészítette ki: „Magyarország számára a helyzet másképp fest, mint Svájc számára. Svájc esetében nincs a leghalványabb kétely sem a tekintetben, hogy hova tartozik: az európai földrészhez. Mindegy, hogy Önök az EU tagjai-e vagy sem, Önök egy európai ország. Mi azonban keleten élünk, a földrész történelmi határán. Ha nem volnánk az EU-ban, könnyen ugyanolyan helyzetben találhatnánk magunkat, mint Ukrajna. Ha nem akarunk második Ukrajnát, nem akarunk egy országot két világ között homályban tudni, látni, akkor Magyarország az EU-ba tartozik. Az identitásunkról van szó.”¹⁴

Kormányzása kezdetétől megfigyelhető volt azonban Orbán Viktor megnyilatkozásaiban, beszédeiben az egyre erősödő Nyugat – és azon belül külön is Európa – kritika, a nyugati civilizáció általa detektált problémáiról, válságáról, olykor csődjéről való értekezés.¹⁵

¹³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-passauer-neue-presse-napilapnak. 2016. október 20.

¹⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-weltwoche-svajci-hetilap-interjuja-orban-viktorral. 2015. november 12. A 2020 áprilisában elfogadott új nemzetbiztonsági stratégia szintén hangsúlyozza hazánknak a nyugati értékközösséghez, azon belül a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való tartozását: „Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) Magyarország biztonságának sarokköve... Magyarország egy sikeres és a tagállamok szuverenitását tiszteletben tartó, azok egyöntetű támogatását bíró Európai Unióban hisz, amely egyaránt elősegíti az európai és nemzeti közösségek fejlődését, a kontinens globális versenyképességének javulását és a közös kihívások elleni védekezés hatékonyságát... Az Európai Uniót és a NATO-t a nyugati civilizáció érték-közösségének tekintjük. Magyarország magáénak vallja a NATO és az EU szerződéseiben rögzített értékrendjét” [1163/2020 (IV. 21.) Kormányhatalmazó Magyarországi Nemzeti Biztonsági Stratégiája].

¹⁵ A világ vezető politikusai közül általában is kevesekről mondható el, hogy nyilvános beszédekben, interjúikban olyan gyakran térjenek ki tör-

¹¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-kulkepviselet-vezetok-ertekezleten.

¹² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/nem-oroszbarat-hanem-magyarbarat-politikat-folytatunk.

Ezek megjelentek már 2010-es és 2011-es tusnádfürdői beszédeiben is. Ekkor azonban még elsősorban a kapitalizmus, a gazdaságpolitika anomáliáit, az állam gazdaságban játszott szerepének visszaszorulását kritizálta, kulturális kérdéseket kevésbé érintett. A liberalizmust sem ostromozta, az általa észlelt morális problémákat azonban már ezekben a beszédekben is felvetette.

2010-ben egyebek között a következőket mondta: „Valójában a nyugati típusú kapitalizmus került válságba az elmúlt tíz évben... Az történt, hogy a spekulatív pénzmozgások előnyt kaptak a munka- és az értékkeremtéssel szemben, és a termelőkapi-talizmus helyett egy spekulatív kapitalizmus jött létre az elmúlt néhány évtized eredményeképpen, aminek a következményeivel most szembesülünk. Az a gondolkodásmód Európában, hogy a piac majd önmagától el fogja hozni a jólétet meg az igazságos-ságot is, az állam pedig jobban teszi, ha távol tartja magát a gaz-

ténetfilozófiai, morálfilozófiai, eszmetörténeti, államelméleti kérdésekre, mint a magyar miniszterelnök. Ezen fejtegetések nagy része pedig a nyugati civilizáció elmúlt évtizedekben megfigyelhető változásaival és várható jövő-jével foglalkozik. A nagy visszhangot keltett, illiberális államról és demokráciáról szóló 2014-es tusnádfürdői beszéde után egy interjúban fejtette ki ezzel kapcsolatos ars poeticáját: „Nagyon sok ember van, velünk egyetértő és értünk szorító ember is, tanácsadónk között is, akik azt mondják, hogy erre a műfajra a politikában nincs szükség. Tehát egy politikus ne tartson gondolatébresztő előadásokat nehéz témákról, mert abból mindig baj van, hanem egy politikus maradjon a kaptafánál, és szépen, nyugodtan a közér-deknek megfelelő hivatalos álláspontokat próbálja bemutatni a közvéle-ménynek. Professzorok, tudósok dolga, hogy gondolatébresztő előadáso-kat tartsanak. Én mást gondolok erről. Én azt hiszem, hogy a mindenkori magyar miniszterelnök olyan mélyen lát bele egy sajátos nézőpontból – ami csak az övé, mert csak egy miniszterelnök van – az európai politikába, a boszorkánykonyhába, az ott zajló folyamatokba, hogy szerintem érdekes lehet a gondolkodni akaró magyarok számára, hogy innen nézve hogyan fest a világ. Ezért én vállalom annak az ódiumát, hogy ilyenkor annak érdekében, hogy gondolatokat ébresszek, el kell könyvelnem veszteségeket, támadásokat is” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-pub-likaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban 2014. augusztus 15.).

daságtól, ez a gondolkodásmód csődbe vitte a nyugati civilizáci-ót... Azzal a ténnyel kell ismét a nyugati világnak szembesülnie, hogy a sikeres kapitalizmushoz, ehhez a sikeres nyugat-európai társadalmi rendszerhez nem csupán szabad és hatékony piacra van szükség, hanem morális alapok is kellenek. Bizonyos erkölcsi megfontolások, bizonyos morális kérdések érvényesültek az elmúlt 50-60 évben... Ma szomorúan, de le kell vonnunk azt a következtetést, hogy a kapitalizmus eltávolodott ezektől az ér-tékektől, minél több szabadságot kapott a saját profitmegfon-tolásainak érvényesítésére, minél nagyobb távolságot harcolt ki magának az államtól a piac, annál inkább elporladt és semmivé lett az alapot biztosító morális kötőanyag. A rendszer fönntart-hatóságát garantáló kölcsönös erkölcsi megfontolások, a hasznos és szükséges korlátok átadták a helyüket a gátlástalanságnak. Ez vezetett oda, ahol ma a nyugati civilizáció és gazdasági rendszer tart.”¹⁶

Ezt a gondolatmenetet folytatta 2011-es tusnádfürdői beszé-deben is: „Azt gondolom tehát, hogy a nyugati fogyasztói és jólé-ti társadalomnak érkezünk el a végére... A jóléti államok helyett egy munkaalapú társadalmi rendszerre lesz szükség Európában, és az erre való átállás is csak állami részvétellel megy... Az új korszakban az állam szerepe megnő, de az csak akkor tudja be-tölteni a hivatását, hogyha mögötte egy közösség áll, amely iránt az állam felelősséggel tartozik, amelyet szolgálnia kell, és amely-nek összefüggésében fölfogható az állam hivatása... Csak akkor lehetséges az új korszakban sikeres államokat felépíteni, hogyha az állam mögött erős nemzet áll, olyan öntudatos közösség, ame-lyet az állam a munkájával szolgál.”¹⁷

¹⁶ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/be-szedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-balvanyosi-nyari-sza-badegyetem-es-diaktaborban 2010. július 24.

¹⁷ Ezen érvelésnek némileg ellentmondva 2020 decemberében egy né-met lapnak adott interjújában a briteket a kevés állami beavatkozás miatt dicsérte, a franciákat és a németeket pedig az erőteljesebb állami beavat-kozásuk miatt kritizálta: „A britek racionálisak, szabad piacokat, kevés ál-

Széchenyi óta mi mindig a Nyugatra figyeltünk, a nyugati megoldásokat vettük át. „Azonban ma az a helyzet, hogy akiket követhetnénk, azoknak a fáklyája kialudt. Tehát a válságból kivezető út, az új korszakváltásban való helyes berendezkedés receptje Nyugaton ma nem szerezhető meg. Sőt mintha az történné, hogy mi egy-egy lépéssel hamarabb találunk megoldásokat, amiket aztán éppen a nyugatiak vesznek át tőlünk... Közép-Európának egyfajta úttörő szerepet is bátran vállalnia kell.”¹⁸

Tehát már itt megjelent a válságba kerülő Nyugattal szemben régióink, Közép-Európa pozitív ellenpéldaként, amelyet azóta is folyamatosan hangoztat a miniszterelnök.

2012-es tusnádfürdői beszédében aztán a gazdaságpolitikai, állam szerepét érintő kérdéseken már jóval túlmutató, egyéb általa detektált problémákra is kitért: „Európa válsága hosszabb és mélyebb, mint azt kezdetben gondoltuk... Valami tehát a nyugati világban romlott el, nem a világban, hanem a nyugati világban, és különösen Európában mennek rosszul a dolgok... Egy olyan sajátos politika alakult ki évtizedek alatt, miszerint nem az emberek hatalmát kell megvalósítani a politikán keresztül, hanem az elveknek és az intézményeknek a hatalmát. Ez egy vonzó értelmezés volt, egy időben én magam is például a kelletnél nagyobb csábítást éreztem ez iránt a kilencvenes évek végén, amikor a kommunizmus után az ember azt gondolta, hogy az

lami beavatkozást akarnak, és értékelik a teljesítményt. Az Európai Unió átideologizáltabbá vált: magasabb adók, nagyobb állami beavatkozás, alacsonyabb versenyképesség. Németország és Franciaország – mint befolyásos hatalmak – a gazdaságpolitikát szocialista jellegűvé teszik, nagyobb a hangsúly az újraelosztáson, és kevesebb a teljesítményen, a modernizáláson” (www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-interjuja-a-welt-am-sonntag-cimu-nemetorszagi-ujsgnak 2020. december 20.). Persze az állami beavatkozásnak az adóztatáson, az állami újraelosztás növelésén túl egyéb eszközei is vannak (pl. a pénzügyi piacokat ellenőrző, szabályozó szerep; tulajdonosi szerep az alapvető közszolgáltatások területén).

¹⁸ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/sikeres-allamot-csak-akkor-lehet-felepiteni-ha-cros-nemzet-all-mogotte 2011. július 23.

intézmények és az elvek fontosabbak, mint a tényleges személyes hatalmi viszonyok, és hogyha az intézmények meg az elvek erősek, akkor azok megvédenek bennünket a diktatúrával szemben.

Azonban ma már be kell látnunk, hogy ez egy téves gondolat. Az a közvéleményben elültetett felfogás, hogy az európai közösséget nem az embereknek kell kormányozniuk, hanem személytelen elveknek és intézményeknek, ez válsághoz vezetett. Az emberi döntésekből, az emberi akaratból fakadó döntések veszélyesnek nyilvánítása zsákutcába vitte az európai politikát... Talán kellene vennie Európának egy nagy levegőt, és azt kellene mondania, hogy a dolog mégis inkább úgy áll, hogy a történelmi döntéseket, legyenek azok jók vagy rosszak, mindig emberek és személyek hozzák. Sohasem elvek és sohasem intézmények hozzák a döntéseket... Ez a fajta gondolkodásmód eltünteti a felelősséget. Az ilyenfajta politikai rendszer elfedi a felelősség kérdését...

A nem intézményes, hanem természetes emberi közösségek, mint a család és a nemzet, kifejezetten idejétmúlt, veszélyes és ellenséges kategóriáknak, érzelmeknek és közösségeknek tűnnek föl, miközben egyébként az európai emberek számára mind a család, mind a nemzet továbbra is a legfontosabb közösség, természetes közösség, fontosabb bármely művi intézménynél és elvnl.¹⁹

Még inkább kitágította Nyugat(-Európa)-kritikájának horizontját a „Keresztény válasz az Európa előtt álló kihívásokra” című, 2013 áprilisában Bilbaóban tartott konferencián elmondott előadásában. Ebben a beszédben már korunk liberalizmusának markáns kritikáját is megfogalmazta:²⁰

¹⁹ www.doku.blog.hu/2016/07/28/2012_07_28_orban_viktor_tusnavyosi_beszede 2012. július 28.

²⁰ A beszéd egyébként karakteresebb, radikálisabb liberalizmuskritikát tartalmaz, mint a következő évi tusnádfürdői beszéde. Ennek ellenére – a helyszín mellett – vélhetően azért nem váltott ki akkora visszhangot, mert még nem használta az „illiberális” kifejezést.

„Mondandóm kiindulópontja, hogy a pénzügyi és a gazdasági válság egy olyan politikának a következménye, ami már hosszú ideje jelen van a kontinensen... Azt gondolják Brüsszelben, hogy a piacnak a logikáját bármilyen társadalmi baj megoldására lehet használni, alkalmazni. És azt is gondolják, hogyha baj van a gazdaságban, akkor a piac képes ezt önmagát korrigálva visszatéríteni a régi egyensúlyi állapotába... A gazdaság egyeduralmának gondolkodásformája létrehozta a maga politikai párját. A piac egyeduralmának politikai megfelelője a liberális individualizmus. A kiindulópont az, hogy nincs közjó, csak egyéni érdekek vannak. Csak az egyéni gazdasági motivációk és megfontolások számítanak. Más impulzusok, amelyek pedig az emberi élethez tartoznak, mint a vallás, a nemzeti büszkeség, a családi kötelék, mind nem számítanak a személyes gazdasági érdekekhez képest. Ennek a kultúrának, politikának kialakult a beszédmódja, témái, szókészlete, okfejtése. Ez az erkölcsi relativizmus nyelve. Nincsenek változhatatlan igazságok, minden attól függ, honnan nézzük.

Mit nem hallunk, amikor európai politikusok beszélnek? Milyen szavakat nem találunk? Nem halljuk, hogy becsület, büszkeség, elhivatottság, kötelezettség, haza, hazaszeretet, szilárdság, nagyság, dicsőség, méltányosság – ezeket mind nem halljuk. Az a véleményem, hogy ma az európai politikában egy agresszív szekuláris politikai látomás uralkodik, amit progressciónak neveznek. Azt gondolják, hogy ez a jövő kívánatos az európai emberek számára: a vallásostól a vallástalan felé haladunk, és a családtól az individualizmus felé haladunk. Ma Brüsszelben azok vannak többségben, akik ezt nem csak így látják, hanem azt akarják, hogy ez így legyen... Csak egyetlen kontinens van az egész világon, amelynek politikai vezetői vagy azok többsége azt állítják, hogy az ember képes Isten és Isten törvényei nélkül is megszervezni a világot. Ez ma egy európai gondolat.”²¹

²¹ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-bilbaoi-eloadasa 2013. április 22.

Az utóbbi években Orbán Viktor többször értekezett arról, hogy napjainkra a liberális eszmerendszer Nyugat-Európában egyeduralmukodóvá vált, miként 2018-as tusnádfürdői beszédében fogalmazott: „Az európai elit ma egy kizárólagosan liberális elit.” 2017-ben és 2019-ben – szintén Tusnádfürdőn – ezt részletezte is.

2017 nyarán kifejtette: „Európában a kereszténydemokrata pártok elkereszténytelenedtek, a liberális média és értelmiség érték- és kultúraelvárait teljesítik. A helyzet második fontos eleme, hogy a baloldali politika elvesztette talaját, a szociáldemokrata pártok sem szociáldemokraták többé. Kiment alóluk a proletariátus... Egyetlen politikájuk van: frigyre léptek a neoliberális gazdaságpolitikát képviselő globális üzleti csoportokkal, és egyetlen terület megőrzésére összpontosítanak, ez pedig a kultúra feletti befolyásnak a megőrzése.”²²

2019-ben pedig a következőket mondta: „30 évvel ezelőtt Európában még volt szocialista vagy szociális demokrácia, még volt kereszténydemokrácia, és volt liberális demokrácia, de a politikai küzdelem eredményeképpen a liberálisok elérték azt a pozíciót, hogy ma már mindenkinek liberális demokratának kell lennie... Tehát ma az európai liberálisok azok, akik úgy gondolják, hogy van a kezükben egy tézisrendszer, amely meggyőződésük szerint üdvözülést, békét és jólétet fog hozni az egész emberiség számára. Egy egyetemes modellt tartanak a kezükben.”

Ugyanebben a beszédben ismertette is ezen tézisrendszer által velt legfontosabb elemeit: „Ma ennek a programnak a rövid és elnagyolt összegzését abban adhatjuk meg, hogy a liberálisok szerint a világon mindenhol, Európában különösen minden emberi kapcsolatot és társadalmi viszonyt a lazán szerveződő üzleti kapcsolatok mintájára kell átalakítani... A liberális szabadságfogás szerint csak akkor lehetsz szabad, ha megszabadulsz min-

²² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXVIII.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2017. július 22.

dentől, ami valahová tartozóvá tesz téged, a határoktól, a múlttól, a nyelvtől, a vallástól, a kultúrától és a hagyománytól.”²³

2017. februári évertékelő beszédében pedig a következőképp jellemezte korunk liberális demokráciáját: „Európa nyugati felén és a nagy vízen túl is beköszöntött a nyitott társadalmak korszaka, és megszületett gondolatrendőrsége, a politikai korrektség is. Néhány éve a demokrácia az Európai Unióban még érvelésalapú volt. Érvek, ellenérvek gondos összemérése, nyílt beszédmód, szabad gondolat- és képzettársítások, vibráló, újításokat felszínre dobó szellemi élet. A nyitott társadalomnak nevezett új politikai rendszer mindezt felszámolta. Az érvelésalapú demokrácia helyett beköszöntött a korrektségalapú demokrácia. Az eszmék síkján ez azt jelenti, hogy a liberális szellemi irányzat szembe fordult a demokrácia eszményével, vagyis a többségi alapon, a többség akarata alapján megszervezett közösség ideájával. Politikai síkon a nyitott társadalom azt jelenti, hogy a valódi hatalmat, döntéseket és befolyást a választott parlamenti képviselők és kormányzatok helyett a világhálózatba fogott emberek kezébe, a médiagurukhoz, a senki által meg nem választott nemzetközi szervezetekhez és azok helyi irodáihoz kell át- és kiszervezni. Gazdasági síkon a nyitott társadalom azt jelenti, hogy az embereket, a népeket és a kultúrákat méretre vágják, mint a hamburgereket, hogy árut lehessen csinálni belőlük. Az országokat pályaudvarra alakítják, mindenki szabadon járhat ki-be.”²⁴

Ezzel a gondolkodásmóddal állította szembe Orbán Viktor az illiberalizmust, az illiberális demokráciát, az illiberális államot.²⁵

²³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXX.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2019. július 27.

²⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-19.-evvertekelo-beszede 2017. február 13.

²⁵ Az „illiberális állam” és az „illiberális demokrácia” kifejezéseket a 2014-es tusnádfürdői beszédében használta először a miniszterelnök, komoly hazai és nemzetközi bírálatokat váltva ki ezzel. Miközben ezen fogalmakat azóta is folyamatosan használja, szemmel láthatóan ambivalensen viszonyul az „illiberális” jelzőhöz. Már a beszéd elhangzása után nem sok-

Az illiberalizmus lényegét 2019-es tusnádfürdői beszédében ekképpen foglalta össze: „Ez a gondolkodásmód azt állítja, hogy

kal, 2014 augusztusában tartott nagyköveti értekezleten kijelentette, hogy „Schöpfung Györgynek igaza van, ez a szó mellőzendő, az amerikaiak mást értenek rajta, mint az európaiak” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-kulkepvisolet-vezetok-ertekezleten. 2014. augusztus 25.).

2018-as tusnádfürdői beszédében az illiberális demokráciát a kereszténydemokráciával azonosította: „A kereszténydemokrácia nem liberális. A liberális demokrácia az liberális, a kereszténydemokrácia per definitionem nem liberális, ha úgy tetszik, illiberális” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXIX.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2018. július 28.).

Egy évvel később ugyanitt már a „keresztény szabadság” fogalmát gondolta a megfelelő helyettesítő fogalomnak: „Már csak azt a mondatot vagy szóösszetételt kéne megtalálnunk, amely az alapvetően negatívnak hangzó illiberális szónak megadja a pozitív értelmét. És akárhogy is forogatom és gondolkodom, nem tudok jobb definíciót adni, minthogy az illiberális politikának az értelme, az nem más, mint a keresztény szabadság” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXX.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2019. július 27.).

Ugyanez évben a nemzetközi sajtótájékoztatóján pedig kifejtette: „Most az egy másik probléma, ami az idegen szavak magyarországi használatával kapcsolatos, hogy a magyar nyelv, ahogyan mi gondolkodunk, és a szavakat használjuk, nem esik egybe azzal, ahogyan Nyugat-Európában, és különösen nem esik egybe azzal, ahogyan az angolszász világban használják. Az angolszász világban a liberális egészen mást jelent, mint Európában, és Európában mást jelent, mint Magyarországon” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-nemzetkozi-sajtota-jekoztaton-felmerult-uj-sagiroi-kerdesekre 2019. január 10.).

A *La Stampa* című olasz lap újságírójának „Mi az illiberális demokrácia?” kérdésére pedig szintén 2019-ben a következőket válaszolta: „A kereszténységre alapozott demokrácia, amit illiberálisnak hívunk, nem szükségszerűen jelenti azt, hogy antiliberális, ez fontos megkülönböztetés. Mára a liberális demokráciák a szabadság ellenségei lettek. Mivel én a szabadság pártján állok, ezért illiberálisnak kell lennem.” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjua-la-stampa-cimu-olasz-lapnak 2019. május 1.)

az egyén szabadságra való hivatkozása nem írhatja felül a közösség érdekeit. Többség igenis van, és azt tiszteletben kell tartani, mert ez a demokrácia lényege. Az állam nem lehet közömbös a kultúrával szemben, a családdal szemben, és az állam nem lehet közömbös azzal a kérdéssel szemben, hogy ugyan már, miféle népség, vagyis kicsodák tartózkodnak a saját országod területén. Vagyis ma illiberális az, aki védi a határait, aki védi a nemzeti kultúráját, és elutasítja a külső beavatkozást és birodalomépítési kísérleteket.”²⁶

2019. január 10-én tartott nemzetközi sajtótájékoztatóján pedig kifejtette, hogy az illiberális álláspont három legfontosabb eleme a bevándorlásellenesség, a házasság definiálása, valamint annak deklarálása, hogy a keresztény kultúra megvédése minden állami szervnek kötelessége.²⁷

2020. augusztus 20-án az Összetartozás Emlékhely avatásán minden korábbinál erősebb kritikákat fogalmazott meg Nyugat-Európával szemben: „Véget ért az európai népek, az európai szellem és technológia megkérdőjelezhetetlen fölénye. A gyarmatosításból megörökölt előny elenyészett. Európa, sőt a teljes Nyugat sem képes többé maga felé irányítani a világgazdaság erőforrásainak és hasznainak bővíző áramlatait... A legmélyebb kétségek gyötörnek bennünket. Most nem a hazánk, hanem az európai civilizáció jövője miatt. Ráadásul kontinensünk nemzetei széttartó pályán haladnak. Nyugat-Európa lemondott az évezredek nagyság és sikerek mögötti felhajtóerőről, az élet spirituális mélységeiről, a házasság és az utódok nyújtotta boldogságról és a nemzeti kultúrák szellemi energiájáról, vagyis lemondott a keresztény Európáról. Helyette istentelen kozmossszal, a családok

²⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXX.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2019. július 27.

²⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-nemzetkozi-sajtotajekoztaton-felmerult-ujsgairoiroi-kerdesekre 2019. január 10.

szívérványosításával, migrációval és nyitott társadalmakkal kísérletezik.”

A pozitív ellenpélda – mint az elmúlt években oly sok beszédében – ezúttal is régióink, Közép-Európa: „Eközben Közép-Európa népei éppen visszahelyezik jogaikba az ősi életöztönöket, a kereszténység felszabadító erejét, a munka becsületét, a nemzeti büszkeséget, a gyerekeink és szüleink iránti kötelességet, ezért mi megvédjük a határainkat, és migránsok helyett a saját gyerekeinkre hagyjuk a hazánkat.”²⁸

2020. június 5-én a trianoni békeszerződés aláírásának 100. évfordulóján elmondott beszédében pedig a Nyugat 20. században ellenünk elkövetett vétkeit ostromozta igen kemény szavakkal: „A Nyugat megerőszakolta Közép-Európa ezeréves határait és történelmét. Bennünket védhetetlen határok közé szorított, természeti kincseinktől megfosztott, erőforrásainktól elrekesztett, országunkból siralomházat csinált. Ezt nem fogjuk elfelejteni nekik soha. S amikor azt hittük, ennél már nem sülyedhet mélyebbre se a gögös francia és brit, se az álszent amerikai birodalom, mégis volt lejjebb. A második világháború után szívfájdalom nélkül dobtak oda bennünket a kommunistáknak... Sokan jelentkeztek már, hogy szívesen elföldelnék Magyarországot. Volt, aki a németeket akarta megfosztani egy szövetségéstől, volt, aki a Habsburgokon akart bosszút állni, volt, akit a haszonszerzés vezetett, és volt, aki mindig is gyűlölte a magyarokat. Ők kapaszkodtak össze, hogy eltüntessenek bennünket a föld színéről.”²⁹

²⁸ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-az-osszetartozas-emlekhely-avatasan-20-08-20 2020. augusztus 20.

²⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-unnepi-beszede 2020. június 6. Sátoraljaújhely.

2. Az Európai Unióhoz való viszony

A Fidesz 2009-ben egy igen alapos és részletes (mellékletek nélkül 280 oldalas) programot készített az európai parlamenti választásokra.³⁰ A program egésze egyértelműen Európa-párti és Európai Unió-párti, sőt hitet tesz az uniós integráció további elmélyítése mellett, az uniós értékek védelme érdekében pedig támogatja a nemzeti szuverenitás korlátozását, a belügyekbe történő beavatkozást is.

Néhány jellemző idézet a dokumentumból:

„A kormány Brüsszelből csinál bűnbakot. A csalódások ellenére a Fidesz Európa-politikájának sarkalatos tétele, hogy különbséget kell tenni az Európai Unió intézményeinek működése és a magyar kormány elmúlt években kifejtett tevékenysége között” (30. o.).

„Jogkövető, hiteles tagállammá kell végre válnunk, törekvéseinket az unió mindenki által osztott alapelveihez és céljaihoz kell igazítanunk. Mindent el kell követnünk, hogy következetes gazdaságpolitikával a lehető leghamarabb bevezethessük a közös valutát... A pénzügyi válság egyértelművé tette az euró, az eurózónához tartozás előnyeit is. Míg az eurózóna tagjait védtek bizonyos eszközök és intézkedések, ugyanez az övezeten kívül lévő uniós tagokra nem terjedt ki... Az uniós tagság oltalom befelé is, mert sajnos a magyar demokráciának jelenlegi állapotában óriási szüksége van a kontrollra, arra, hogy akár számon is lehessen rajta kérni a demokratikus normák követését... Nem lehet mindig Brüsszelre mutogatni, az unió mi magunk vagyunk. Az uniós intézmények döntései nem külső diktátumok, hanem azokban mi is részt veszünk” (31. o.).

„Mi egy, a tagállamok együttműködését elmélyítő, belső kohézióját növelő, szolidáris, a politikai integráció irányába továbblépő, hatékony, a problémákra koncentrálni uniót szeretnénk látni... Ki kell

³⁰ Igen, Magyarország többre képes! A Fidesz európai választási programja 2009.

kerülnünk a »nemzetek feletti Európa« és a »nemzetek Európája« közötti hagyományos ellentétnek a köréből, és úgy kell erősíteni Európát, hogy az emberek és közösségek valóságos gondjaira és dilemmáira keressünk és találjunk az európai integráció keretei közé illesztett, de ugyanakkor a regionalizmus, a helyi önkormányzatiság erősítésére, valamint a közösségi jogok befogadására épülő megoldásokat” (32. o.).

„Tudatosítsuk Európa polgáraiban, hogy az Európai Unió fennállásának több mint 50 éve alatt a világ legsikeresebb együttélési modellje lett. Száműzte területéről a háborút és gazdasági jólétet teremtett... A Fidesznek meggyőződése, hogy az unió nemcsak érdek-, hanem értékközösség is egyben... Az Európai Uniónak jelenleg a gyengeségei közé tartozik, hogy nehezen tud a saját maga által vallott értékeknek és elveknek érvényt szerezni... az unió intézményei félnek beavatkozni egy-egy kormány belügyeibe. A Fidesznek ugyanakkor meggyőződése, hogy közös értékeink és elveink érvényre juttatását nem lehet mérlegelés tárgyává tenni. Fel kell tehát ruházni az Európai Uniót olyan eszközökkel, hogy tagjait folyamatosan az értékek képviselésére és az alapelvek betartására készítse; enélkül nincs erős Európa. Az Uniónak rendelkezni kell emberi és kisebbségi jogi védelmi rendszerrel. Ellentmondás, ha elvárjuk az uniótól, hogy vegye rá a normakövetésre a tagállamok kormányait, de vonakodunk attól, hogy ehhez a szuverenitásunkat esetleg csorbító felhatalmazást adjunk” (34–35. o.).

„Európa polgárainak jólétét és biztonságát a nemzetállami keretek ma már nem garantálják kielégítően. Ezért van szükség az uniós intézmények hatáskörének megerősítésére, de szigorúan csak azokon a területeken, ahol a közös cselekvés hatékonyabb, mint a nemzeti vagy nemzeti szint alatti fellépés” (36. o.).

„Európa valójában gyengébb, mint kellene. Ezért tapasztalataink alapján ma már tudjuk, hogy nem szuverenitásunk elvesztéséről kell félnünk; sokkal inkább az jelent problémát, ha Európa gyenge marad” (277. o.).

A 2010-es kormányprogram vitájában Hörcsik Richárd (Fidesz), az európai integrációs bizottság elnöke kifejtette: „A hibát nem Brüsszelben kell keresni, hanem itthon, ugyanis a mindenkor-i kormánynak igenis felelőssége van az Unió megítélésének a kérdésében... arra is alkalmunk lesz, hogy az Európai Unióban visszaállítsuk Magyarország hitelét.”³¹

A Fidesz kormányra kerülését követően azonban már a kezdetektől folyamatos vitában állt Brüsszellel, a konfliktusok száma egyre nőtt, az unióellenes retorika mind erőteljesebbé vált, a brüsszeli intézményekkel, bürokratákkal és politikusokkal szemben megfogalmazott vádak pedig egyre súlyosabbak lettek. 2017 tavaszán a kormány nemzeti konzultációt is tartott „Állítsuk meg Brüsszelt!” címmel.³²

A viták középpontjában a szuverenitás kérdése állt, a Fidesz meghatározó politikusai – a miniszterelnökkel az élen – mind gyakrabban hangoztatták azt a nézetüket, miszerint a senki ál-

³¹ www.parlament.hu/web/quest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeli-adatai

³² Az alkalmazott retorikának, a stílusnak persze vélhetően a szavazat-maximalizálást szolgáló, belpolitikai okai is voltak, a Fidesz valószínűleg úgy ítélte meg, hogy ez a „szabadságharcos”, a brüsszeli bürokráciát folyamatosan ostromozó retorika több szavazót hoz a pártnak, mint amennyit eltaszít tőle. Orbán Viktor a 2012. augusztus 23-án tartott nagyköveti konferencián ki is mondta: „Pár évvel ezelőtt Európában még nem lehetett választást nyerni uniós ígérek nélkül. Ma viszont szinte képtelenség választási sikert aratni EU-barát politikával” (www.nol.hu/kulfold/fegyelmezett-katonak-kellenek-a-kulugyben-1327099). A 2015-ös Fidesz-kongresszuson pedig azt is világossá tette, hogy az érdemi döntéseket nem a brüsszeli bürokraták hozzák: „Tudjuk, hogy Európa sorsát az európai nagyhatalmak döntései határozzák meg akkor is, ha ezek most uniós köpönyegben jelennek meg” (www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-fidesz-magyar-polgari-szovetseg-XXVI.-kongresszusan-2015.december-13.).

A fent leírtakat valószínűsíti az is, hogy – miként majd látni fogjuk – általában nagyon különböző stílusban – sőt olykor eltérő tartalommal – beszélt az Európai Unióról és az unióhoz fűződő magyar viszonyról egy szakmaibb közönség előtt (pl. a nagyköveti konferenciákon) és a nagyközönségnek szóló ünnepi megemlékezéseken, évértékelőkön, rádióinterjúkban.

tal nem választott brüsszeli bürokraták megengedhetetlen módon avatkoznak be a tagállamok belügyeibe, folyamatosan korlátozzák – nyíltan vagy lopakodó módon – azok szuverenitását (a bürokratákhoz sorolva az uniós biztosokat, sőt a luxemburgi bírakat is).

Mielőtt azonban ezen kritikákat részletezném, fontos rögzíteni, hogy 2010-et követően is, mind Martonyi János külügyminiszter, mind Orbán Viktor miniszterelnök többször tett említést az uniós integráció elmélyítésének szükségességéről (általánosságban, illetve bizonyos részterületeken), vagy fogalmazta meg a dilemmáit ezen kérdéssel kapcsolatban.

Martonyi János az Országgyűlés Külügyi Bizottságának 2011. december 20-án tartott meghallgatásán a következőket mondta: „Új lendületet kell adni az egész európai integrációs folyamatnak... hogyha a dolog életképes akar lenni, akkor tovább kell lépni... Most világossá vált az, hogyha gazdasági uniót akarunk csinálni, akkor előbb-utóbb politikai legitimitációt is kell adni az uniós intézményeknek.”³³

2012 februárjában a *Die Zeit* című német lapnak adott interjújában kijelentette: „Mély meggyőződése, hogy Magyarországnak helye van egy erős Európában, amely mind szorosabban és mélyebben dolgozik együtt.”³⁴ Ugyanez év júniusában a Külügyi Bizottság előtt pedig kifejtette: „Senki nem akar európai birodalmat... de ha kellene választani, akkor az európai birodalom még mindig jobb lenne, mint mondjuk egy német vagy egy orosz vagy akár még egy brit birodalom is.”³⁵

Rá egy évre, szintén a Külügyi Bizottság ülésén Martonyi elmondta, hogy a magyar kormány támogatja egy valószínűs pénzügyi és gazdasági unió megeremtését. Hozzátette azonban azon elvárását, hogy az eurózóna tagországai mindig ve-

³³ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39/KUB/1112201.pdf

³⁴ www.napi.hu/magyar-gazdasag/martonyi-nagyon-komolyan-vesz-szuk-a-kotelesszsegzesi-eljarasokat.509.459.html 2012. február 2.

³⁵ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39/KUB/1206051.pdf 2012. június 5.

gyék figyelembe a zónán kívüli országok szempontjait is, továbbá minden, amit az eurózóna létrehoz, legyen nyitott a nem tagok számára is.

Ugyanezen bizottsági ülésen egy óvatos, az Európai Uniónak a föderalizmus irányába történő átalakítását támogató megjegyzést is tett: „Nekem nagyon régi vesszőparipám, hogy az európai integrációt nem csak a tagállamokra, nem csak az európai polgárokra, hanem az Európában létező nemzeti, nyelvi, kulturális közösségekre és ennek összefüggésében a területi alapon is megjelenő közösségekre kell építeni. Azért vagyok óvatos most ennek a részletesebb kifejtésével, mert ez egyfajta föderalizmus, és a föderalizmus most nem egy nagyon divatos szó az európai integrációban.”³⁶

Egy 2013. decemberi MTI-interjúban pedig kifejtette: „Magyarország nem euroskeptikus, hanem eurorealista, vagyis úgy látja, hogy míg bizonyos területeken mélyíteni kell a tagállamok együttműködését, máshol erre nincs szükség.”³⁷

Orbán Viktor 2011-es évértékelőjén még azon sajnálkozott, hogy Magyarország nem tagja a biztonságot adó euróövezetnek: „Az eurózónához tartozó államok éppen most szánták el magukat újabb kori történelmük egyik legfontosabb lépésére: közös gazdasági kormányzást, szinte közös költségvetési politikát hoznak létre közös pénzük megvédése érdekében. De mi kívül rekedtünk a biztonságot adó övezeten, mi elszalasztottuk a biztonságos kikötőbe jutás nagyszerű lehetőségét.”³⁸

2012 júniusában a német *Focus* című lap újságírójának arra a kérdésére, hogy Magyarország akarja-e az eurót, azonban már kitérő választ adott. Kifejtette, hogy a tizenhetek „rendkívül bátor”

vállalkozásba kezdtek, nemzeti kompetenciák nemzetek feletti szintre helyezésével próbálnak gazdaságpolitikai, fiskális és politikai uniót létrehozni, Magyarország pedig „kivár és drukkol” nekik. A válasz „a jelenlegi euróövezet sikerétől függ”.³⁹

A 2013 júliusában tartott nagykövetségi konferencián megerősítette, hogy Magyarországnak érdeke az eurózóna sikere. Egyetért az eurózóna integrációjának elmélyítésével, viszont Magyarországnak az az érdeke, hogy minél nagyobb mozgástere legyen saját gazdaságpolitikájának alakításában. Azt is részletesen kifejtette, hogy hazánk az unió és a nemzetállamok hatáskörei között jelenleg megfigyelhető egyensúlyi helyzet fenntartásában érdekelt: „Amit mi csinálunk... szabadságharcként is leírható, de valójában egy egyensúlyvédelem. Mi nem el akarunk szabadulni valahonnan, ami egy szabadságharcban logikusnak tűnő feltételezés, hanem egy kialakult helyzetben egyensúlyi helyzetet akarunk fönntartani. Ma van egy egyensúlyi helyzet az Európai Unió mint közösség, az oda tartozó jogosítványok és a nemzetállamok jogosítványai és mozgástere között. Mi nem akarjuk, hogy ez megváltozzon.” Hozzátette még, hogy a „szabadságharc” kifejezést a publicisztika és a nemzeti érzelmű emberek köznyelvével használja, de ez az előbb elmondottak miatt nem pontos.⁴⁰

2015 júniusában a Kossuth rádióban elhangzó interjújában a francia és a német gazdasági miniszternek a *The Guardian*-ben megjelent, az eurózóna tagjainak szorosabb együttműködését javasló (közös adópolitika, költségvetés, egységes minimálbér, összehangolt segélyek) közös cikkére reflektálva, Orbán Viktor lényegében megerősítette korábbi támogató álláspontját: „Itt egy egyensúlyt kell találni, tehát a javaslat egyfelől jó, mert az eurózónát stabilizálja, mélyíti az együttműködést az eurózónás

³⁶ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39//KUB/1306201.pdf
2013. június 20.

³⁷ www.hvg.hu/itthon/20131225-martonyi-sikeresen-elharitottuk-az-orszag 2013. december 19.

³⁸ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-orszagertekelo-beszede-2011-februar-7

³⁹ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/zero-tolerancia-az-antiszemizmussal-es-a-romaellenességgel-szemben 2012. július 23.

⁴⁰ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-kulkepviselet-vezetok-ertekezleten 2013. július 16.

tagállamok között. Ezt mi üdvözljük, mert ez erősebbé teszi Európát, de közben nem szabad megengednünk, hogy kettészakadjon Európa. Ezt a finom egyensúlyt kell megtalálnunk.”⁴¹

A 2016 februárjában tartott nagyköveti értekezleten pedig annak ismételten rögzítése mellett, miszerint logikus és érthető törekvése az eurózóna tagjainak egy „mag-Európa” létrehozása, tehát a közös monetáris politika mellé a közös adórendszer, nyugdíjrendszer, szociális rendszer, államadósság-kezelés megteremtése, őszintén felvázolta azt a dilemmát is, hogy érdemes-e ehhez hazánknak csatlakoznia – anélkül, hogy állást foglalt volna a kérdésben: „Miközben mindenki tudja, hogy valami ilyenminek történnie kellene, ha már közös a monetáris politikánk, mármint azoknak, akik bent vannak az eurózónában, közben a természetes nemzeti ösztönök pedig ellenállnak ennek a racionális belátásnak, és ezért szoktunk úgy fogalmazni, hogy az Európa projekt elakadt... Hogyan tudnánk definiálni a magyar érdeket? Csatlakozni egy ilyen, közös pénzt használó és a nemzeti szuverenitás legfontosabb elemeit földadó európai egységhez, európai entitáshoz, vagy inkább az eurózónán kívül maradván továbbra is megpróbálni önálló gazdaságpolitikát és annak minden következményét magán viselő, önálló nemzetpolitikát folytatni. Ez a következő néhány év egyik nagy intellektuális kihívása, izgalmas vitája lesz majd. Magam sem szeretnék állást foglalni ebben a kérdésben.”⁴²

A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 2016. július 12-i számába az Európai Unió jövőjéről írt cikket a magyar miniszterelnök, amelyben kifejtette: „El kell kerülni a terméketlen ideológiai vitákat, hogy akkor most több vagy kevesebb Európára van-e szükség. Ahol többre, ott többre, ahol kevesebbre, ott kevesebb-

⁴¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban-2 2015. június 5.

⁴² www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-missziovezetoi-munkaertekezleten 2016. február 29. Itt jegyezném meg, hogy ez az utolsó nyilvánosan olvasható, nagyköveti értekezleten elhangzott miniszterelnöki beszéd.

re... A külső határvédelem vagy a digitalizáció, az iparpolitika mind-mind olyan területek, ahol a józan ész diktálja az európai együttműködés erősítését. Ide sorolhatjuk a közös kül- és biztonságpolitikát éppúgy, mint a védelem- és fejlesztéspolitikát... Az európai gondolat reneszánsza lehetséges.”⁴³

Mindezen uniópárti megnyilatkozásokkal párhuzamosan azonban már a második Orbán-kormány működésének kezdetétől megfigyelhetőek voltak a külpolitikát ténylegesen irányító miniszterelnök részéről az uniós intézményeket, az uniós bürokráciát érintő – és mind harciasabbá váló – kritikák.⁴⁴ Miként

⁴³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-cikke-a-frankfurter-allgemeine-zeitungban

⁴⁴ Noha 2011. augusztus 31-én a nagyköveti értekezleten azt mondta, hogy „a háborús retorikát a politikában nem szeretem”, azóta is igen gyakran használ az unióval folytatott viták kapcsán háborús, harci nyelvezetet. Már ugyanebben a beszédében kifejtette, hogy „az ősz egy kifejezetten harcok, küzdelmekkel teli, az ország szuverenitásáért vívott politikai harcok, küzdelmek jegyében telő időszak lesz majd” (www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/kuzdelmes-oszre-szomit-a-miniszterelnok).

A 2013. július 16-án tartott nagyköveti értekezleten pedig az alábbi hitvallását osztotta meg a jelen lévő külképviselet-vezetőkkel: „Az a magyar gondolkodás, hogy a világ akkor van rendben, ha semmilyen konfliktusmelyben nem vagyunk benne, használhatatlan. Ha benne vagyunk a konfliktusban, akkor vagyunk ott, ahol lennünk kell. A világnak ugyanis ma az a természete, hogy csupa konfliktusból áll.” (Azt azért hozzátette, hogy „az ágyútöltelék szerepe nem nélkülöz ugyan hősiesség gesztusokat, de nem kifizetődő”.) (www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-kuikpeviselet-vezetok-ertekezleten)

2016-os, az Európai Unió jövőjével foglalkozó tusnádfürdői beszédének kiindulópontjául Nehémiás próféta szavait idézte: „Ne féljete, harcoljatok!” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-XXVII.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diak-taborban). 2019-ben – szintén Tusnádfürdőn – pedig kifejtette: „Úgy éltük meg az elmúlt kilenc-tíz évet, hogy az egyik kezünkben ott volt a kőműveskanál, a másikban pedig a kard. Úgy kellett építkezni, hogy közben folyamatosan harcolni kellett, mert a nemzeti rendszer nemzetközi elfoga-

említettem, ezen kritikák fő iránya az ország szuverenitásának általa vélt folyamatos – nyíltan vagy lopakodó módon történő – korlátozási kísérlete volt.

Már a 2011. március 15-i ünnepi beszédében határozott hangon állt ki az ország függetlensége mellett: „Mi magyarok nem engedünk a 48-ból. A kommunizmus európai betörése óta mi, magyarok minden európai nemzetnél többet harcoltunk és több áldozatot hoztunk a szabadságért és a függetlenségért. Eskünk-höz híven nem tűrtük el 48-ban, hogy Bécsből diktáljanak nekünk, nem tűrtük el 56-ban és 1990-ben sem, hogy Moszkvából diktáljanak. Most sem hagyjuk, hogy Brüsszelből vagy bárhonnan bárki is diktáljon nekünk... Senkitől sem tűrünk hát kioktatást, és mindenkitől elvárjuk, hogy Magyarországnak és a magyaroknak megadja a kijáró tiszteletet.”⁴⁵

Rá egy évre, szintén március 15-én még keményebben fogalmazott: „A magyarok programja és kívánsága 2012-ben így hangzik: nem leszünk gyarmat! Külön tisztelettel köszöntöm azokat a polgártársainkat, akik a januári békemenetben kiálltak Magyarország szabadságáért és függetlenségéért. Magyarország a rá nehezedő nemzetközi nyomással és diktátumokkal szemben nem tudta volna felvenni a kesztyűt 2011–2012 telén, ha nem lépnek sorompóba százezrek, hogy tudtára adják mindenkinek,

dottságának folyamatos megkérdőjelezésével is meg kellett küzdenünk, és a kiépült nemzeti rendszer elfogadottságának nemzetközi megkérdőjelezését célzó támadásokat vissza kellett venni” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXX.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban).

A 2020 júliusában tartott, az EU következő hétéves költségvetéséről és a koronavírus-járvány miatt szükségessé váló helyreállítási alapról döntő uniós csúcs – miként ő fogalmazott „a brüsszeli csata” – lényegét így foglalta össze: „A magyar és a lengyel erők Brüsszelnél megállították a liberális nemzetközi brigádok támadását” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2020.július 24.).

⁴⁵ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/1848-es-2010-is-megujulast-hozott

a magyarok nem fognak idegenek diktátumai szerint élni, nem fogják feladni sem a függetlenségüket, sem a szabadságukat, és ezért nem fogják feladni a 20 év után végre-valahára megszületett alkotmányukat sem... Jól ismerjük a kéretlen elvtársi segítség természetrajzát, és felismerjük akkor is, ha nem váll lapos egyenruhába, hanem jól szabott öltönybe bújjuk... Egyenlőséget követelünk a magyarnak! Egyenlő nemzetként követeljük az egyenlő elbánást! Nem leszünk másodrendű európai polgárok!”⁴⁶

2012-es tusnádfürdői beszédében is hosszan beszélt a nemzetek Európája fontosságáról és az európai nemzetek reneszánszáról: „A legfőbb felelősnek ma a nyugati féltekén a nemzetállamok ambícióit jelölik meg. Az európai elit ma azt gondolja, hogy a kontinensünket kétszer romba döntő háború mélyén a nacionalizmus húzódik meg... Ma az Európai Unió, az ahhoz való tartozás, az európai egység egy olyan nemzetközi politikai programmá vált, amellyel kapcsolatban kritikát megfogalmazni, akárcsak érzékeny kérdéseket föltenni, a kánonon kívüli hangfekvésben beszélni nem egyszerűen csak illetlenség, hanem retorzióért, sőt kiátkozásért kiáltó tett...”

Az EU ereje nem a nemzetek fölötti központ teljesítményében, hanem a nemzetek saját teljesítményében van. Az európai alkotmány megalkotására tett sikertelen kísérlet után a realitásokkal való szembenézés helyett a brüsszeli központban bizonyos dogmákhoz az indokoltnál erőteljesebben, talán még a magyarázhatónál is erősebben kezdtek ragaszkodni...

Szembe kell nézni az európai nemzetek reneszánszával. A nemzeti érzés nem csak a volt kommunista országokban horgadt fel, hanem a hagyományos nyugati területeken is. Ma újra van angol, sőt skót nemzeti reneszánsz, ott van a nemzeti érzés megerősödése a hollandok vagy éppen a görögök szívében is. Az is láthatóvá vált, hogy az európai nemzetek nem akarnak összeolvadni egymással. A terv egy gyümölcskosárra hasonlít inkább,

⁴⁶ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-miniszterelnok-unnepi-beszede-a-kossuth-lajos-teren

nem pedig egy gyümölcsturmixra, amit brüsszeli bürokráták hoznak létre.”⁴⁷

2013-ban – szintén Tusnádfürdőn – még egyértelműbben fogalmazta meg a nemzetállamok elsőbbségét az uniós intézményekkel szemben: „Az Európai Unió intézményei – legyen szó a bizottságról, az Európai Parlentről vagy akár a miniszterelnökök tanácsáról – alkalmatlanok arra, hogy az Európa előtt álló történelmi kihívásokra válaszokat fogalmazzanak meg. Ilyen válaszok kizárólag nemzetállami alapokon születhetnek meg... a sikeres európai válasz a sikeres nemzeti válaszok összességét jelentheti majd.”⁴⁸

2016-os tusnádfürdői beszédében is határozottan felszólalt a nemzetállami jogkörök további korlátozásával szemben: „A nemzeti szuverenitás visszaszorítása az európai jogkörök javára meggyőződésem szerint a legnagyobb veszedelem egyike ma Európában. Vannak dolgok, amelyekkel szemben Brüsszel nem, de mi magunk, mint nemzetek képesek vagyunk védekezni, ezért minden olyan gondolkodást, politikai akciót és kezdeményezést, amely akár nyíltan, akár lopakodva hatásköröket akar elvonni a nemzetállamoktól, meg kell állítanunk, ezt a politikát abba kell hagyni.” (Miként láttuk, ugyanez év februárjában a nagyköveti értekezleten még azt mondta, hogy abban a kérdésben, miszerint Magyarország csatlakozzon-e egy közös pénzt használó és a nemzeti szuverenitás legfontosabb elemeit feladó európai egységhez, nem szeretne állást foglalni.)

Ugyanebben a beszédben konkrétan is kiemelt az előző években született döntések közül hármát, amelyek szerint komolyan ártottak az unió működésének, egyben korlátozták a tagállamok önállóságát: az Európai Parlament szerepének megnövekedése (rontotta az európai intézmények működési hatékonyságát); a

⁴⁷ www.doku.blog.hu/2016/07/28/2012-07-28-orban-viktor-tusvanyosi-beszede 2012. július 28.

⁴⁸ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-kormany-nemzeti-gazdasagpolitikat-folytat 2013. július 29.

minősített többséget igénylő döntések számának megnövelése az egyhangúak rovására az Európai Unió Tanácsában; az Európai Bizottság politikai szereplővé vált, nem pusztán a szerződések őre, ezzel csökkenti az Európai Tanács hatalmát, feladatkörét, „egy európai szervezetet, amelyet senki nem választott meg, politikai szerepbe tol fel, és ezzel előidéz egy demokratikus, legitimációs krízist az EU testén belül”.⁴⁹ (Ez a véleménye egyébként ellentmond a 2013 júliusában tartott nagyköveti értekezleten kifejtett, már idézett álláspontjának, mely szerint hazánk az unió és a nemzetállamok hatáskörei között jelenleg megfigyelhető egyensúlyi helyzet fenntartásában érdekelt. Ugyanis az EP hatásköreinek megnövelése és a minősített többséget igénylő döntések számának megemelése a Tanácsban még a lisszaboni szerződésben történt meg, ami 2009. december 1-én lépett hatályba.)

Orbán Viktor a 2017-es évértékelő beszédben öt pontban sorolta fel, hogy mely területeken „támad minket” Brüsszel: 1. meg akarja tiltani a rezsicsökkentést; 2. migránsokat akar betelepíteni az országba; 3. magához akarja vonni az adópolitikát; 4. „Brüsszel támadás alá veszi a munkahelyteremtő támogatásokat is”; 5. „2017-ben szembe kell néznünk a nemzetközi szervezetek felerősödő aktivitásával is... Ez itt Soros György határokon átnyúló birodalma, rengeteg pénzzel, és nemzetközi nehéztűzérséggel.”⁵⁰

A 2018. évi országgyűlési választásokat követő nemzetközi sajtótájékoztatóján pedig kijelentette: „A választás az én fölfogásom szerint azt is eldöntötte, hogy a magyar kormánynak a nemzetek Európája mellett kell kiállnia és nem az Európai Egyesült Államok mellett.”⁵¹

⁴⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-XXVII.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2016. július 23.

⁵⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-19.-evertekelo-beszede 2017. február 13.

⁵¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-nemzetkozi-sajtotajekoztatoja 2018. április 10.

Különösen sok kritika érte a magyar kormány részéről a 2014–2019 között regnáló, Jean-Claude Juncker által vezetett bizottság munkáját. Orbán Viktor már az Európai Tanácsban sem támogatta párttársa jelölését az Európai Bizottság élére (rajta kívül csak a brit miniszterelnök szavazott ellene), ami végig rányomta a bélyegét kettőjük kapcsolatára (noha mindketten azt hangoztatták, hogy a köztük lévő politikai viták ellenére a személyes viszonyuk mindvégig jó maradt).

Szijjártó Péter egy 2016-os *Index*-interjúban megsemmisítő kritikával illette a Juncker-bizottság tevékenységét: „Az egész európai uniós bürokrácia szerintem nem érti azt, ami most Európában zajlik, teljesen elszakadtak a valóságtól. Ülnek ezek a bürokraták, élükön sajnos az Európai Bizottság legtöbb tagjával, egy elefántcsonttoronyban, és a szintén bürokraták által előkészített és eléjük rakott elképesztő minőségű papírokat felolvassák. Ez valami egészen kiábrándító.”⁵² A kormány illetékesei különösen két kérdésben hangsúlyozták a Juncker-bizottság felelősségét: migránspolitika és brexit.⁵³

2019 nyarán az Európai Unió intézményei új vezetőiről való megegyezést követően Orbán Viktor optimistán nyilatkozott a Magyar Televízió riporterének: „Olyan vezetők kerülnek az uniós intézményei élére, akik Magyarország szempontjából jó politikát fognak majd folytatni, vagy legalábbis jó esély van arra, hogy jó politikát folytassanak... Egy hétgyermekes német családját választottunk meg a bizottság élére. Ez már önmagában sokat

⁵² index.hu/belfold/2016/08/02/szijjarto-peter-interju-usa-oroszor-szag-exim-no-go-zona 2016. augusztus 2.

⁵³ Lásd pl. Orbán Viktor interjúja a *Kleine Zeitung* című osztrák lapnak 2019. május 6-án és Gulyás Gergely kancelláriaminiszter meghallgatása az Országgyűlés Külügyi Bizottsága előtt 2018. december 4-én (www.parlament.hu/documents6static/bizjvk41/KUB/1812041.pdf). Az Egyesült Királyság unióból való kiválásával a magyar kormány legfőbb nyugat-európai szövetségét veszítette el a nemzetek Európájáért folytatott küzdelmében. Nem véletlen, hogy Orbán Viktor 2016 júniusában a brexitkampány véghajrájában a *Daily Mail* című konzervatív napilapban egész oldalas hirdetés formájában buzdította a briteket az unióban való maradásra.

elárul arról, hogy fordulat várható Európában.”⁵⁴ Az az évi tusnádfürdői beszédében ehhez hozzátette: „Soros György jelöltjeit mindenhol elgáncsoltuk. Mindenhol. Megakadályoztuk, hogy ideológiai gerillákat helyezzenek a fontos európai intézmények élére, és a bizottság élére is egy gyakorlatias megközelítésű, hétgyermekes családját sikerült megválasztani.”⁵⁵

2020. tavaszi rádióinterjúiban azonban már minden korábbinál súlyosabb vádakát fogalmazott meg Brüsszellel szemben. Így április 24-én elmondta, hogy Brüsszel álláspontja kapcsán „mindig Soros György kezét kell látnunk a dolgokban... Brüsszelben folyamatos hatalmi harcok mennek, aminek a középpontjában leginkább mindig az van, hogy ki és mennyi pénzt tud keresni rajtunk [mármint rajtunk magyarokon – P. S.]”.⁵⁶ Május 1-én pedig azt fejtette, hogy a magyar parlament által a koronavírus-járvány elleni hatékonyabb védekezés érdekében elfogadott, a kormány számára időkorlát megjelölése nélkül biztosított felhatalmazási törvény miatt azért kritizálták az uniós intézmények a kormányt, mert tudták, hogy Soros György örökjáradék-kötvény kibocsátásáról szóló javaslatát a járvány okozta gazdasági gondok kezelésére Magyarország majd ellenezni fogja, és ezzel a támadással akarták a magyar ellenállást gyengíteni. „Ez volt a terv, hogy így kapcsoljanak ki bennünket.”⁵⁷

⁵⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-magyar-televizionak-az-europai-tanacs-rendkivuli-uleseit-kovetoen 2019. július 2.

⁵⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXX.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2019. július 27.

⁵⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban

⁵⁷ Uo. Az európai vezetők közül a nyilvánosság előtt egyedül a spanyol miniszterelnök támogatta Soros György javaslatát (melynek lényege, hogy alacsony kamatozású, elvileg soha le nem járó kötvényt bocsásson ki az Európai Unió), és az Európai Tanács helyreállítási alapról döntő júliusi csúcsértekezletén szóba sem került.

Május 15-én arról beszélt, hogy a brüsszeli bürokraták „összehangolt támadást” indítottak Magyarország ellen, mivel az Európai Parlamentben ugyanazon a napon volt vita a magyar felhatalmazási törvényről, amikor az Európai Unió Bírósága nyilvánosságra hozta a röszkei határzárról szóló, Magyarországot elmarasztaló ítéletét.⁵⁸

Június 19-én pedig szintén az Európai Unió Bíróságát – és általában a nemzetközi bíróságokat – állította kritikája célkeresztjébe, annak apropóján, hogy a bíróság „A külföldről támogatott civil szervezetekről” szóló törvényt az uniós joggal ellentétesnek minősítette: „Kétségtől a nemzetközi bíróságok gyakran részei ennek a hálózatnak. Én nem szeretem azt az egyszerű megoldást, hogy minden bonyolult nemzetközi jelenség mögé odaképzünk egy összeesküvést, de ettől még összeesküvések vannak, és kétségtől a formális kereteket megkerülve háttérhatalmi szervezkedések vannak. Bizonyos bírói ítéletekből ez egyértelműen kiolvasható. És miután látjuk, hogy kik azok a magyarok, akik egyébként a nemzetközi ítélkezésben részt szoktak venni, különösen, ha emberi jogi vonatkozásokról van szó, akkor nagyon könnyen megtaláljuk az összefüggést a Soros-féle nemzetközi hálózattal, amelyik ennek a liberális imperializmusnak a nyugat-európai főparancsnoksága.”⁵⁹

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Uo. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az Európai Unió Bíróságának magyar bíróját az ország uniós csatlakozása óta Juhász Endre, aki az Antall-kormány idején az Európai Unióval folytatott társulási megállapodási tárgyalások, az első Orbán-kormány idején pedig a csatlakozási tárgyalások vezetője volt. A másik európai bíróságon, az Emberi Jogok Európai Bíróságán pedig 2017 óta Paczolay Péter képviseli Magyarországot, aki előtte Magyarország római nagykövete, azelőtt pedig az Alkotmánybíróság fideszes többség által megválasztott elnöke volt. Egyébként az Európai Unió Bírósága több esetben is a magyar kormány számára kedvező ítéleteket hozott fontos ügyekben (így 2020-ban a rezsi-csökkentés vagy a távközlési és a kiskereskedelmi ágazatban tevékenykedő vállalatokra kivetett különadók kapcsán).

Az Európai Unió intézményeivel és az unió politikáját leginkább meghatározó tagállamokkal meglévő ellentéteknek az eddigiekben említett – a nemzetállami szuverenitással, a multikulturalizmussal, a család fogalmával, a keresztény vallás és kultúra szerepével, a vezetők és az intézmények viszonyával, a piacgazdaság természetével, a politikai korrektséggel kapcsolatos – értékvitákon és az esetleges belpolitikai motivációkon túlmenően még három fontos elemét/okát kell kiemelni.

Lényegében a második Orbán-kormány tevékenységének kezdetétől folyamatos kritikák érték/érik a magyarországi jogállamiság állapotát az Európai Unió és a nyugat-európai tagállamok meghatározó politikusi részéről (a nyugati mainstream

A magyar kormány – mindenekelőtt a kormányfő – Brüsszellel szemben folytatott konfrontatív politikájával szemben emelt szót Navracsics Tibor egykori miniszterelnök-helyettes, külügyminiszter és uniós biztos az *Országút* című folyóiratban megjelent írásában. Egyebek között ezt írta: „Az Európai Unió nincs beoltva a magyarok ellen. Nem sújt minket turáni átok sem. Mindössze meg kell találnunk a hatékony érdekvédelem csatornáit és módszereit az európai belpolitikában. Barátokat és szövetségeseiket kell megszerezni, ellenségeinket úgyis jönnek maguktól is... Saját tapasztalataim alapján írhatom, hogy megfelelő érvekkel és kellő szorgalommal számos vita megnyerhető, s árnyalható a Magyarországról alkotott kép... A nemzeti érdekeinkért folytatott lobbitevékenység nem spórolható meg hangos felháborodással és sértődöttséggel. A sikerhez azonban azt ugyancsak tudnunk kell, és el is kell ismernünk, nem vagyunk tévedhetetlenek, mint ahogyan az sem elképzelhető, hogy az uniós intézményeknek soha sincs igazuk... Még a baloldali többségű Európai Parlamentben is jobb pozíciókat tudunk elérni, ha saját szövetségünket nem felmondjuk, hanem megerősítjük. Még akkor is, ha ennek az az ára, hogy egyes kérdésekben visszavonulunk, nem pedig vitapartnereinket próbáljuk meghátrálásra szorítani... A felelősségáthárító mondatok hallatán nem árt észben tartani, hogy az Európai Unió mi vagyunk. Tizenhat éve ott vannak képviselőink a döntéshozó testületekben. Ott ül a magyar miniszterelnök az Európai Tanács értekezletein. Részt vesznek minisztereink a Tanács vitáin. 2004 óta folyamatosan közreműködnek magyar képviselők az Európai Parlament munkájában, közülük néhányan személyükben is azonosak” (Az Európai Unió mi vagyunk. *Országút* 2020. július 2.).

sajtóról nem is beszélve).⁶⁰ Már 2011 decemberében José Manuel Barroso, az Európai Bizottság akkori elnöke egy személyes, de határozott hangvételű levélben szólította fel Orbán Viktort, hogy a magyar parlament vonja vissza a jegybankról és a pénzügyi stabilitásról szóló törvényt, mert mindkettő ellenkezik a közösségi joggal.⁶¹

2012 februárjában az Európai Parlament egy határozatot fogadott el, amelyben „súlyos aggodalmát” fejezte ki a magyarországi demokráciával és az alapvető jogok érvényesülésével kapcsolatban. Egyben megbízta az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottságot (LIBE), hogy készítsen jelentést az alapvető jogok magyarországi helyzetéről. A jelentést végül Rui Tavares portugál zöldpárti képviselő állította össze, amit az Európai Parlament plenáris ülése 2013. július 3-án fogadott el. A Tavares-jelentés az alapjogok érvényesülését és a jog uralmát érintő, az elmúlt három év során történt törvényhozási lépéseket elemzi, fogalmaz meg ezzel kapcsolatban komoly kritikákat, egyben ajánlásokat is tesz.⁶²

⁶⁰ A jogállamisággal kapcsolatos kritikák a legerőteljesebbek az alábbi kérdésekben voltak: a jogalkotás módja (visszamenőleges hatállyal meghozott törvények, személyre szabott törvények, rendkívüli sürgősség intézménye, a törvény által előírt egyeztetési eljárások kikerülése); az Alaptörvény megalkotásának módja és egyes tartalmi elemei, az Alaptörvény negyedik módosítása; az Alkotmánybíróság jogköreinek korlátozása az absztrakt normakontroll terén; a sajtószabadság korlátozása; a civil szervezetekkel szembeni fellépés (Norvég Civil Alap, Külföldről támogatott civil szervezetekről szóló törvény); a migránsokkal való bánásmód; a lex CEU; a 2020 tavaszán elfogadott, konkrét határidőt nem tartalmazó felhatalmazási törvény.

⁶¹ A Bizottság történetében rendkívül ritka az ilyen személyes jellegű beavatkozás az elnök részéről. A normál ügymenet szerint, amennyiben a Bizottság egy tagállami jogszabályt a közösségi joggal ellentétesnek ítél meg, hivatalos úton, ún. strukturált párbeszéd keretében kísérli meg tisztázni a problémát. Amennyiben a párbeszéd nem vezet eredményre, a Bizottság hivatalos kötelezettségzegési eljárást indít az érintett tagországgal szemben, melynek menetét az unió alapszerződesei pontosan szabályozzák.

⁶² www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef

Fontos mérföldkő volt a magyar kormány és az Európai Unió közötti jogállamisági vitában a 2018. szeptember 12-én az Európai Parlament plenáris ülésén elfogadott Jelentés a Tanácsot az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapítására felszólító javaslatról (ún. Sargentini-jelentés). A holland baloldali zöldpárti képviselő, Judith Sargentini által készített jelentést a parlament közel 70%-os többséggel fogadta el (448 igen, 197 nem, 48 tartózkodás), úgy, hogy a Fideszt soraiiban tudó Európai Néppárt képviselőnek többsége is megszavazta (219-ből 115 fő).⁶³

A jelentésben az Európai Parlament felszólította az Európai Unió Tanácsát, hogy mivel Magyarországon az uniós alapértékek rendszerszintű veszélynek vannak kitéve, folytassa le ellene az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke szerinti eljárást.⁶⁴ 2020 végéig a Tanácsban két meghallgatást tartottak az eljárás részeként, mindkettőt 2019 második felében, a finn elnökség idején,

⁶³ A magyar kormány álláspontja szerint a szavazás végeredményének megállapítása az Európai Unió működéséről szóló szerződés megsértésével történt, mivel a tartózkodó szavazatokat nem vették figyelembe. A szerződés ugyanis kimondja: „Az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikkének alkalmazásakor az Európai Parlament a leadott szavazatoknak az egyben a tagjai többségét is kitevő kétharmados többségével dönt.” Álláspontjuk szerint a tartózkodó szavazatokat is „leadott” szavazatnak kell tekinteni, ez esetben pedig nem volt meg a jelentés elfogadásához előírt kétharmados többség. Ezért a kormány az Európai Unió Bíróságához fordult, kérve a szavazás érvénytelenségének megállapítását.

⁶⁴ A Tanácsban zajló meghallgatásokat követően (amire semmilyen határidő nincs) a testület 4/5-ös többséggel megállapíthatja, hogy az eljárás alá vont országban egyértelmű a veszélye az uniós alapértékek súlyos megsértésének. Ezt követően a tagállamok 1/3-a vagy az Európai Bizottság javaslatára az Európai Tanács (az állam- és kormányfők testülete) egyhangú döntéssel kimondhatja, hogy a tagállam súlyosan és tartósan megsérti az uniós alapértékeket. Az Európai Unió Tanácsa ezután dönthet úgy, hogy felfüggeszti a tagállam jogait, ideértve a szavazati jogot is. Ehhez a döntéshez minősített többség szükséges (a tagállamok 72%-ának szavazata, amelyek együtt az EU lakosságának 65%-át képviselik).

és mindkét meghallgatáson Varga Judit igazságügy-miniszter képviselte a magyar kormányt (a román, a horvát és a német elnökség idején egyetlen meghallgatás sem volt).

Az Európai Parlament 2020. január 16-án egy állásfoglalást fogadott el, amelyben kimondta, hogy a jogállamiságot illetően romlott a helyzet Magyarországon és Lengyelországban a 7. cikk szerinti eljárás megindítása óta.⁶⁵ Egyben felszólította a Tanácsot, hogy tegye rendszeressé az érintett kormányok meghallgatásait, fogalmazzon meg konkrét ajánlásokat, és az EP szakértőit is hívja meg az ülésekre. A nagy többséggel elfogadott állásfoglalás-tervezetet öt frakció terjesztette be, köztük az Európai Néppárt frakciója.

2020. szeptember 30-án tette közzé az Európai Bizottság a jogállamiság európai unióbeli helyzetéről szóló, tagállamokra lebontott első éves jelentését. A Magyarországról szóló rész kritikákat fogalmazott meg a bíróságok függetlenségével; a korrupció elleni fellépéssel; a sajtószabadság korlátozásával; a civil társadalmi szervezetekkel szembeni fellépéssel; a közérdekű információkhoz való hozzáférés nehézségeivel, valamint a jogalkotás átláthatóságával és minőségével kapcsolatban.⁶⁶

A jelentésre a magyar és a lengyel igazságügy-minisztérium közös állásfoglalásban reagált. A közlemény szerint komoly agályokat vet fel annak koncepciója, módszertana, forrásai és tartalma, ezért nem szolgálhat alapul a jogállamisággal kapcsolatos bármilyen további vitához az Európai Unióban. A jelentés hatálya önkényes, és egyetlen olyan objektív referenciaértéket sem határoz meg, amely minden tagállamra nézve egyformán alkalmazható lenne. Forrásainak kiválasztása nem átlátható és elfogult, szinte kizárólag olyan szervezetek véleményére épül, amelyek az EU tagállamainak demokratikusan megválasztott kormányai ellen átfogó és összehangolt kampányt folytató, központilag

⁶⁵ Lengyelország ellen 2017. december 20-án indította el a 7. cikk szerinti eljárást az Európai Bizottság.

⁶⁶ www.europa.eu/hungary/news/20200930-jogallamisag-jelentes-hu

finanszírozott nemzetközi hálózat részét képezik, és amelyek a kormány politikai és ideológiai ellenfeleinek tartják magukat.⁶⁷

2020. november 16-án az uniós nagykövetek ülésén a magyar és a lengyel kormány képviselője vétót jelentett be a 2021–2027-es uniós keret költségvetéssel, és az EU helyreállítási alapjával szemben, azok tervezett jogállamisági feltételrendszerhez kötése miatt. Orbán Viktor a következőkkel indokolta ezt: „Objektív kritériumok nélkül, ideológiai alapon zsarolni akarnak országokat, jogorvoslati lehetőség nélkül. Nem ezt akartuk. Az uniót nem ezért hoztuk létre, hogy legyen egy második Szovjetunió.”⁶⁸ Nézete szerint az egész jogállamisági mechanizmus mögött Soros György és az ő bevándorlópárti politikája áll: „Mi megneveztük azt a főszereplőt, aki szövö, mint pók a hálót a háttérben a maga szándékainak megfelelő csoportosulásokat, szervezkedéseket, föllépéseket; ez Soros György... Biztosan tudjuk, hogy a markában tart jó néhány európai parlamenti képviselőt, de világossá kell tenni, hogy Soros Györgynek nem lehet döntő, sőt semmilyen befolyása sem lehet európai politikai kérdésekben. Ő már 2015–16-ban megírta, hogy azok az országok, akik nem engednek be bevándorlókat, azokat pénzügyileg meg kell büntetni. Ami most az asztalon van, elegánsabban, de ugyanezt mondja. Mert, ha elfogadnánk az Európai Parlament javaslatát, az azt jelentené, hogyha nem engedjük be a migránsokat, akkor a költségvetésünk egy részét elvehetnék tőlünk. Brüsszelben ugyanis az a helyzet, hogy aki nem engedi be a migránsokat, az nem lehet jogállam, illetve csak az lehet jogállam, aki bevándorló-országgá alakítja a saját hazáját. Ez Soros György javaslata, ezt képviseli az Európai Parlament. Szerintem nem volt helyes a miniszterelnökök részéről, illetve a német elnökség részéről, hogy engedett en-

⁶⁷ www.infostart.hu/belfold/2020/09/30/koz-os-lengyel-magyar-allas-foglalas-a-jogallamisagi-jelentesrol

⁶⁸ www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2020. november 13.

nek a Soros Györgytől származó, Európai Parlamenten keresztül kifejezett politikai nyomásnak.⁶⁹

Az Európai Tanács december 10-i ülésén azonban a két kormány elállt a vétótól, miután az állam- és kormányfők elfogadták a német uniós elnökség kompromisszumos javaslatát, melynek értelmében az elfogadásra kerülő jogállamisági rendelethez egy magyarázó, kiegészítő politikai nyilatkozatot fűznek.⁷⁰

Az Európai Unió több fontos tagállamával való viszonyt – különösen a második Orbán-kormány időszakában – szintén befolyásolta, hogy a magyar parlament 2010 után több stratégiai ágazatban is (banki szféra, energetika, távközlés, kiskereskedelem) különadókat vetett ki az abban tevékenykedő cégekre, amelyek komoly pluszterheket róttak – sőt egyes területeken máig rónak – ezen, döntően külföldi (német, francia, brit, osztrák, olasz) tulajdonban lévő vállalatokra. A különadók kivetését a kormány egyrészt a társadalmi igazságosság szempontjaival indokolta – úgy méltányos, ha a gazdasági válságból történő kilábaláshoz a hazánkban komoly profitot realizáló multicégek is job-

⁶⁹ www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-regelt-magyarorszag-cimu-musoraban

⁷⁰ A nyilatkozat rögzíti, hogy az új jogállamisági mechanizmus kifejezetten az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmét szolgálja, csak olyan esetekben kezdeményezheti a bizottság szankciók kiszabását, amelyek konkrétan összefüggenek az uniós költségvetés érdekeivel, nem lehet általános jogállamisági hiányosságok alapján eljárást indítani. Az eljárás során figyelemmel kell lenni a tagállamok nemzeti identitására, alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésükre, és a mechanizmust csak objektíven, diszkriminációmentesen és részrehajlás nélkül lehet működtetni. A bizottság csak azt követően véglegesítheti a mechanizmus végrehajtásával kapcsolatos vizsgálati módszertant és a részletes eljárási szabályokat, miután az Európai Unió Bírósága megállapítja, hogy a jogállamisági rendelet nem mond ellent az unió alapszerződésének (addig eljárást sem kezdeményezhet a tagállamokkal szemben). A rendelet nem vonatkozik a 2014–2020-as keretköltségvetés forrásaira. Az esetleges szankciókat az Általános Ügyek Tanácsa hagyja jóvá minősített többséggel, de az érintett tagállam kérheti, hogy az ügyet az Európai Tanács is tárgyalja meg (www.scribd.com/document/487544351/draft-european-council-conclusions).

ban hozzájárulnak. Másrészt rendkívüli módon nehezményezte az Orbán-kormány, hogy az Európai Bizottság 2010 nyarán nem engedélyezte számára az államháztartási hiány növelését, szeptemberben pedig azt a nyolc másik kormánnyal (lengyel, cseh, román, szlovák, bolgár, litván, lett és svéd) közösen beterjesztett kérését is elutasította, miszerint a magánnyugdíjpénztári befizetésekkel keletkező bevételkiesés ne számítson bele a túlzottdeficit-eljárás során figyelembe vett államháztartási hiányba.⁷¹

Végül az Európai Unióval és annak tagállamaival folytatott viták okaként azonosíthatjuk, hogy az unió több fontos politikai vezetője szerint az elmúlt években túl szorossá vált a magyar–oros (azon belül az Orbán–Putyin-) viszony. (Erről a kérdésről részletesen a magyar–oros viszonyt tárgyaló fejezetben lesz szó.)

3. Az EU vezető politikusaihoz való viszony

Érdemes kitérni arra is, hogy miként alakult a magyar miniszterelnök személyes viszonya egyes meghatározó európai politikusokkal. Erről a témáról persze csak igen hézagos információk kerülnek nyilvánosságra, és ezen megnyilvánulásokat is kellő távolságtartással kell kezelni. Az általános tendencia azonban az, hogy ezen nexusok inkább a negatív irányba fordultak a tárgyalts korszakban.

Említettem már az Európai Bizottság elnökével, a néppárti *Jean-Claude Junckerrel* fennálló, a kezdetektől ellentmondásos kapcsolatát.⁷² Juncker elődjével, a szintén néppárti *José Manuel Barrosoval* Orbán Viktornak kormányra kerülése előtt kifejezet-

⁷¹ Ennek volt továbbá a következménye, hogy 2010 decemberében a magyar országgyűlés lényegében visszacsatornázta a kötelező magánnyugdíjpénztári befizetéseket az állami társadalombiztosítás rendszerébe.

⁷² Ezen viszonyoknak a nyilvánosság számára talán leglátványosabb momentumuma az volt, amikor a 2015. májusi rigai uniós csúcson Juncker a „diktátor érkezik” és a „hello diktátor” szavakkal fogadta Orbánt, közben pedig az arcát is megpaskolta.

ten jó viszonya volt, még saját politikai közössége zúgolódását is vállalta, amikor 2009-ben támogatta Barroso újrajelölését a bizottsági elnöki posztra.⁷³ Miniszterelnökként azonban már komoly vitáik voltak (utaltam már ennek kapcsán Barroso 2011. decemberi levelére). Érdekes itt még felidézni, hogy 2012. március 8-án, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara gazdasági évnitó rendezvényén Orbán Viktor annak a véleményének adott hangot, hogy a Barroso vezette bizottság „rendkívül buta” politikát folytat, szerinte „ezzel a mentalitással egy vidéki kócerajt sem lehetne elvezetni”.⁷⁴

Egy, mandátuma lejártát követően az ATV-nek adott interjújában pedig Barroso kritizálta igen kemény szavakkal Orbán Viktor politikáját: „Szerintem egy vezető politikusnak kell, hogy legyenek értékei. Hogy néha vezetőként viselkedjen az emberek előtt erkölcsi kérdésekben, ne pedig csak kullogjon utánuk, például a negatív attitűdökben, érdekből... helytelen, erkölcstelen és becsstelen politika, amikor valaki úgy tálal otthon egy döntést, amelyben személyesen maga is részt vett Brüsszelben, mintha mások akaratát nyomná le a torkán.”⁷⁵

Még érdekesebb *Donald Tuskkal*, egykori lengyel miniszterelnökkel, az Európai Tanács volt elnökével, az Európai Néppárt jelenlegi elnökével való kapcsolatának az alakulása.

Tusk miniszterelnöksége idején a nyilvánosság számára a viszony még harmonikusnak tűnt. 2012 márciusában a magyar országgyűlés külön országgyűlési határozatban mondott köszönetet „mindazoknak a lengyel civileknek és politikusoknak, akik nyilvánosan is felemelték szavukat a magyarországi átalakulást érő külföldi politikai és sajtóbírálatok ellen, állást foglaltak Ma-

⁷³ A Fidesz táborában sokan nehezteltek Barrosóra, mert szerintük bizottsági elnökként túl elnéző volt a Gyurcsány-kormány felelőtlen államháztartás-politikájával és a 2006. őszi zavargások során tanúsított rendőri brutalitással szemben.

⁷⁴ www.privatbankar.hu/cikkek/makro/orban-szerint-az-cu-egy-vedki-kocerajt-sem-tudna-elvezetni

⁷⁵ www.atv.hu/belfold/20150511-barroso-interju 2015. május 11.

gyarország demokratikus berendezkedése mellett, és nagyra-becsülését fejezi ki a magyarországi átalakulással kapcsolatos túlzásokba bocsátkozó politikai reakciókkal szembeni segítség felajánlásáért”. Az országgyűlési határozat címében külön is nevesítették Donald Tuskot.⁷⁶

A 2012. novemberi uniós csúcst követő sajtótájékoztatóján Orbán Viktor meleg szavakkal dicsérte Tusknak a 2014–2020 közötti uniós költségvetésről szóló tárgyalások során a szegényebb országok érdekei érvényesítéséért kifejtett tevékenységét: „Azt kell, hogy mondjam, hogy a mai modern diplomáciában ritka bravúrnak számít az, ami a kohézió barátaival történt. A legutolsó pillanatig együtt tudtunk maradni. Ez Donald Tusknak, a lengyelek miniszterelnökének köszönhető elsősorban, aki vállalta a kohézió barátainak szervezését az utolsó néhány hétben, és egy zseniális vonalvezetéssel sikerült elérnie, hogy bár több kísérlet is volt arra, miszerint szembe lehetne fordítani a kohézió barátait egymással, ez nem következett be.”⁷⁷

A 2014. január 29-én Budapesten tartott magyar–lengyel miniszterelnöki találkozót követően pedig a következőképp méltatta: „A mai lengyel vezetők – közöttük Tusk miniszterelnök úr is – a mi fiatalokunk hősei... Itt nyilvánosan is szeretném megköszönni Donald Tusk miniszterelnök úrnak azt a támogatást, amit az elmúlt 4-5 évben a magyar ügyeknek mindig, minden körülmények között megadott.”⁷⁸

A magyar miniszterelnök még 2017 márciusában is támogatta Donald Tusk újraválasztását az Európai Tanács elnökévé, vállalva

⁷⁶ 11/2012. (III. 7.) OGY határozat a lengyel civilek és politikusok, köztük Donald Tusk miniszterelnök állásfoglalásáról a magyarországi átalakulást érő nemzetközi bírálatokkal szemben

⁷⁷ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtotajekoztatoja-az-europai-tanacs-uleset-kovetoen 2012. november 23.

⁷⁸ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-donald-tusk-lengyel-miniszterelnokkal-kozos-sajtotajekoztaton

ezzel közeli szövetségese, a honfitársa újraválasztását élesen ellenző Jaroslaw Kacynski neheztelését is. Tusk pedig a *New York Times*-nek 2019. december 23-án adott interjújában hangsúlyozta, hogy amíg az Európai Tanács elnöke volt, a régi barátságuk okán személyesen nagyon lojálisak voltak egymáshoz.

Ugyanebben az interjúban azonban már erősen kritizálta, „cinikus”-nak nevezte Orbánnak a jogállamisághoz, a liberális demokráciához való viszonyát. Kifejtette továbbá, hogy migráns-politikája lényegével egyetért, retorikáját azonban „megveti”.⁷⁹

2018. november 8-án az Európai Néppárt Helsinkiben tartott kongresszusán Tusk még az Európai Tanács elnökeként igen keményen fogalmazott, vélhetően (elsősorban) a jelen lévő Orbán Viktorra utalva, bár nevét ki nem ejtve: „Ha valaki megtagadja a jogállam elvét, az nem kereszténydemokrata. Aki nem szereti a szabad sajtót és a civil szervezeteket, aki eltűri a homofóbiát, az antiszemitizmust, az nem kereszténydemokrata. Aki a nemzetet szembefordítja az egyén szabadságával, az nem kereszténydemokrata. Aki konfliktust szít a világban és az Európai Unióban, az nem kereszténydemokrata. Aki Putyint támogatja és Ukrajnát támadja, aki az áldozatot támadja az agresszorral szemben, az nem kereszténydemokrata. Aki le akarja cserélni a liberális demokrácia nyugati rendjét az autoritarizmus keleti modelljére, az nem kereszténydemokrata.”⁸⁰

2019 novemberében a Néppárt zágrábi kongresszusán frissen megválasztott pártelnökként, miközben méltatta Angela Merkel szerepét az EU és Törökország közötti megállapodás tető alá hozásában, félreérthetetlenül Orbán Viktorra célozva Tusk a következőket mondta: „Közben más valaki gondoskodott a hatásról. Valaki, aki szintén keményen dolgozott, de csak a saját narratív-

⁷⁹ What Should Europe Do About Viktor Orban and Illiberal Democracy?

⁸⁰ www.index.hu/kulfold/eurologus/2018/11/08/tusk-aki-le-akarja-cserelni-a-liberalis-demokraciat-az-nem-keresztenydemokrata

váján és saját maga felépítésén, kerítést építve és bevándorlás-ellenes plakátokkal.”⁸¹

A 2020-as év pedig vélhetően a közöttük lévő viszony végletes megromlását hozta el. Február elején az Európai Néppárt politikai gyűlését követően Tusk újra keményen bírálta Orbán Viktor-nak és a Fidesznek a jogállamisághoz való viszonyát, egy Rómában tartott, a nemzeti szuverenitást középpontba helyező konzervatív konferenciára utalva pedig szimbolikusnak nevezte, hogy a magyar kormányfő az EPP politikai gyűlésének idején „nacionalista találkozón vesz részt szélsőjobboldali politikai pártokkal”.⁸²

Orbán Viktor március 27-én levelet írt az Európai Néppárt tagpártjai vezetőinek, melyben kifejtette, hogy Donald Tusk, az EPP elnöke belpolitikai játszmákra használja a pártcsaládot, továbbá liberális és baloldali retorikát használ, amikor megalapozatlan vádakkal illeti a tagpártok demokráciához való viszonyát.⁸³ Tusk pedig a *Spiegel*-nek adott áprilisi interjújában a koronavírus elleni védekezésről szóló magyar törvényt az 1933-ban a parlamenti jogköröket Adolf Hitler hatáskörébe utaló felhatalmazási törvénnyel állította párhuzamba, és hozzátette, hogy a nácikkal szimpatizáló német jogtudós, Carl Schmitt „nagyon büszke lenne Orbán Viktorra”.⁸⁴

A magyar miniszterelnökhöz hasonlóan Európában a legrégebben hivatalban lévő kormányfők közé tartozó holland *Mark Rutte* is jobb volt korábban Orbán Viktor véleménye. A migránsválság tetőzésekor, 2015 júniusában a Kossuth rádióban még pozitív példaként említette, aki nála is határozottabban képviseli a migránsellenes álláspontot, és „olyat mondott, hogy leesett

⁸¹ www.euronews.com/2019/11/21/kiosztotta-orban-tusk-nepparti-el-noki-beszedeiben

⁸² www.hirtv.hu/hirtvkulfold/felgugesztve-marad-a-fidesz-tagsaga-az-europai-neppartban

⁸³ www.magyar nemzet.hu/kulfold/orban-viktor-mult-penteki-levele-duhitette-fel-ennyire-tuskot április 2.

⁸⁴ Was die Wirtschaft angeht, brauchen wir einen Blitzkrieg. Der Spiegel 2020. április 16.

a plafon”.⁸⁵ 2017 szeptemberében pedig úgy fogalmazott, hogy „kedveljük egymást tulajdonképpen, és egyetértünk nagyon sok kérdésben”.⁸⁶

A 2020 júliusában tartott uniós csúcson azonban már így fakadt ki a „holland fickó” („Dutch guy”) ellen, aki jogállamisági kritériumokhoz és szigorú ellenőrzéshez akarta kötni a koronavírus okozta válság finanszírozására létrehozott helyreállítási alaptól nyújtott támogatásokat: „Nem tudom, hogy mik szerepelnek Mark Rutte holland miniszterelnök személyes okai között, hogy gyűlöli-e Magyarországot és személy szerint engem, de végtelenül durván támadja az országot.”⁸⁷

Sebastian Kurz osztrák néppárti külügyminiszter, majd kancellár már egészen fiatalon tekintélyes európai politikussá vált. Közvetlenül első kancellári kinevezését követően Sziijjártó Péter külügyminiszter meleg szavakkal méltatta az Országgyűlés Külügyi Bizottságában: „A leendő kancellár személyesen a jó barátom. Végre egy újabb olyan politikus, akit nem köt a politikai korrektség és a képmutatás béklyója... A Külügyek Tanácsában rendszeresen jelentős viták alakultak ki, és mi ketten mindig azonos oldalon voltunk. Ő nem azon külügyminiszterek közé tartozik, aki közben sms-ben biztat, hogy mondjam meg még erősebben, még jobban az ülés alatt, hanem ő maga is felszólal.”⁸⁸

Ezen méltatáshoz csatlakozott Orbán Viktor miniszterelnök is bécsi találkozájukon 2018 januárjában: „A közös alapok megvannak mind a személyes szimpátia tekintetében, mind pedig a politikai barátság tekintetében, hiszen egy politikai közösség-

hez tartozunk az európai porondon... Megköszöntem a kancellár úrnak, hogy már korábban külügyminiszterként is mindig jó partnerünk volt, Magyarországnak nemcsak jó barátja, hanem jó partnere is volt a migrációs kérdésekben.”⁸⁹

A viszonynak azonban nyilvánvalóan nem tett jót, hogy Kurz pártjának képviselői is megszavazták az Európai Parlamentben a Sargentini-jelentést. Ezt Kurz már a szavazás előtt jelezte az osztrák közszolgálati tévének adott interjújában, hozzátéve, hogy amennyiben a parlament megszavazza a jelentést, a Fidesz néppárti tagságát szüneteltetni kell.⁹⁰ A szavazást követően pedig egy osztrák lapnak adott interjúban elmondta, hogy a jogállamiság, a demokrácia és az alapvető jogok érvényesülése az EU-projekt sikerének az alapja, ez nem lehet viták tárgya. Ha ezzel kapcsolatban kritikák fogalmazódnak meg, akkor azokat ki kell vizsgálni, és ahol szükséges, orvosolni. Hangsúlyozta azonban, hogy ez a szavazás nem egy ítélet a magyar kormány ellen, csupán a párbeszéd kezdete Orbánnal. Az interjúban egyszersmind kritizálta Orbán Viktort és Emmanuel Macron francia elnököt, amiért a migránskérdést az európai parlamenti választások kampánytémájává teszik, mélyítve ezzel az unión belüli ellentéteket.⁹¹

Mindehhez azonban meglepő megértéssel viszonyult a magyar kormányfő. A szavazást követő rádióinterjújában azzal magyarázta Kurz magatartását, hogy „még fiatalember, aki belekeveredett ebbe a zűrös vitába” (ugyanott azonban a jelentést megszavazó osztrák néppárti képviselőket gazembereknek nevezte).⁹² A *Kleine Zeitung* című osztrák lapnak 2019. május 6-án

⁸⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban 2015. június 5.

⁸⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-az-europai-tanacs-informalis-uleset-kovetoen 2017. szeptember 29. Tallin

⁸⁷ www.portfolio.hu/gazdasag/20200719/orban-viktor-elo-adasban-ment-neki-a-legnagyobb-unios-ellenfelenek

⁸⁸ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/1712131.pdf 2017. december 13.

⁸⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-sebastian-kurzcal-ausztria-kancellarjaval-tortent-targyalasat-kovetoen 2018. január 30.

⁹⁰ www.orf.at/stories/3011287 2018. szeptember 10.

⁹¹ www.derstandard.at/story/kurz-es-ist-klar-dass-es-kein-rosiren-picken-geben-kann 2018. szeptember 18.

⁹² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2018. szeptember 14.

pedig a következőket mondta: „A magyaroknak nagy szívük van. És gyakran a szívből és nem az értelemből indulnak ki. A politikában ez csalóka lehet. Meglepődnek, ha valaki, akivel baráti volt a viszonyuk, kezdi nem a szívet, hanem az érdekeit követni. Osztráknak sem könnyű lenni. Az egyik legbonyolultabb állás az osztrák kancelláré... Tudom, hogy az ÖVP, a kancellár pártja nagy párt. Különböző irányzatok élnek együtt benne. Ezek az irányzatok nem egyformán gondolkodnak Magyarországról. Én vagyok a kancellár egyik legnagyobb híve. Ilyen fiatalon ekkora bizalmat szerezni és a választásokon ilyen bátor huszárvágást tenni szakmailag mestermű volt, ez bekerül a kormányfők tanácskönyvébe.”⁹³

Mindenesetre 2018. január 30. óta a két miniszterelnök között nem volt újabb kétoldalú találkozó. Kurz és Tusk (és mint majd látni fogjuk, Söder) esetében tehát a viták forrása a jogállamiság eltérő értelmezése, valamint az Európai Unióhoz való viszonyulás, hiszen ők nemzet, család, migráció, multikulturalizmus kérdésében hasonlóan gondolkodnak Orbán Viktorral.

Igen érdekes Orbán Viktor és Emmanuel Macron francia elnök ellentmondásos viszonyának alakulása. Mindenesetre itt kivételesen a viszony pozitív irányú elmozdulásáról beszélhetünk.

2017 júniusában a *The Guardian*nek nyilatkozva Macron még éles kritikát fogalmazott meg a magyar és a lengyel kormány politikájával szemben. Kifejtette, hogy nem lehet Európának hátat fordítva, az alapelveket semmibe véve, cinikusan élvezni az Európai Unió előnyeit. „Ez nem szupermarket. Európa közös sorsunk.”⁹⁴ Erre reagálva Orbán csak annyit mondott, Macron még új fiú az Európai Tanácsban, és még nem ismerte ki magát, hogy mit illik és mit nem.⁹⁵ 2017 augusztusában a francia elnök

⁹³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kleine-zeitung-cimu-osztrak-lapnak

⁹⁴ www.theguardian.com/world/2017/jun/21/exclusive-macron-pledges-pragmatism-and-cooperation-with-post-brexit-britain 2017. június 21.

⁹⁵ www.444.hu/2017/06/22/orban-macron-uj-fiu-de-majd-kiismeri-magat 2017. június 22.

látványosan mellőzte a magyar és a lengyel kormányfőt, amikor a régiós országok vezetőivel megvitatta az Európai Unió megreformálását célzó tervét.

A magyar miniszterelnök 2019 januárjában tartott nemzetközi sajtótájékoztatóján a következőképpen jellemezte Macronhoz való viszonyát: „Ma a bevándorláspárti erőknek jelentős alakja, sőt szerintem vezetője maga Emmanuel Macron. Ez nem személyes ügy, személyesen egyébként jó viszonyt ápolunk egymással, de nem személyes ügy. Itt Európa és a hazáink, Franciaország és Magyarország jövőjéről van szó, itt nincs helye semmilyen személyes szimpátiának. Azt gondolom, hogy ha az valósul meg Európában a migráció és a bevándorlás tekintetében, amit ő akar, az rossz lesz Magyarország számára, ezért harcolnom kell ellene.”⁹⁶

Ugyanez év nyarán azonban már közösen akadályozták meg, hogy az Európai Néppárt csúcsjelöltje, Manfred Weber legyen az Európai Bizottság új elnöke, októberben pedig egy – a nemzetközi diplomáciában szokatlanul hosszú – két és fél órás munkaebéd keretében vitatták meg az Európa jövőjével kapcsolatos kérdéseket. Ez alkalommal Orbán ekképpen méltatta tárgyalópartnerét: „Magyarországon, habár sok mindenben nem értünk egyet, de nagy tisztelet övezi Franciaország elnökét, mert egy olyan vezető, aki visszahozta a víziókról szóló viták intellektuális erejét az európai politikába, és ezt mi nagyra értékeljük... én nagyra becsültem és tiszteltem mindig is a francia politika nagyjait, akiktől én személyesen is sokat tanulhattam, és akik mindig is barátai voltak Magyarországnak.”⁹⁷

A találkozó előtt augusztus végén a francia elnök a nagykövetek előtt mondott beszédében hangsúlyozta, hogy az európai civilizáció megmentése kapcsán a legnagyobb tisztelettel kell

⁹⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-nemzetkozi-sajtotajekoztaton-felmerult-uj-sajtoi-kerdesekre 2019. január 10.

⁹⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-nyilatkozata-emmanuel-macronnal-franciaorszag-elnokevel-tortent-targyalasat-megelozen 2019. október 11.

figyelni a magyarországi (és oroszországi) politikai diskurzust, amely „kulturális és civilizációs életerőt hordoz magában”. (Hozzátette ugyanakkor, hogy Franciaországnak e téren a reneszánsz és a felvilágosodás eszméire kell támaszkodni, és nem a katolikus Magyarország vagy az ortodox Oroszország által hangoztatott nézeteket követni.)⁹⁸

2019 karácsonya előtt pedig Manfred Weber, az Európai Néppárt parlamenti frakcióvezetője az alábbiakat nyilatkozta a *Berliner Morgenpost* című német lapnak: „Macron Orbán Viktor miniszterelnökkel szövetségi tengelyt alkot a Tanácsban. Ők együtt komoly károkat okoztak az európai demokráciának.”⁹⁹

Ezen ellentmondásos viszony oka lehet, hogy miközben több fontos kérdésben ellentétes álláspontot képviselnek (migránskérdés, a nemzet fogalma, a nemzetállamok szerepe az Európai Unióban, intézményesen is megosztott EU, állam és egyház viszonya, a család fogalma), mindketten ellenzik a csúcsjelölti (Spitzenkandidat) rendszert az Európai Bizottság elnökének megválasztására, hívei a közös európai hadseregnek és az Oroszországgal való kiegyensúlyozott viszonyt, és mindketten rendszeresen beszélnek a nyugati – azon belül különösen az európai – civilizáció válságjelenségeiről, megmentésének szükségességéről. Továbbá szemmel láthatóan respektálják egymás politikusi kvalitásait.

A magyar kormányfőnek a tárgyalt időszak legbefolyásosabb európai politikusához, *Angela Merkel* német kancellárhoz fűződő viszonyáról a magyar–német viszonyról szóló alfejezetben lesz szó.

⁹⁸ www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/08/27/discours-du-president-de-la-republique-a-la-conference-des-ambassadeurs 2019. augusztus 27. és Fejérdy Gergely: Emmanuel Macron: az európai civilizáció megmentője? *KKI-elemzések* 2019/46.

⁹⁹ www.politico.eu/article/manfred-weber-spitzenkandidat-emmanuel-macron-viktor-orban-caused-severe-damage-to-european-democracy 2019. december 22.

4. A migránskérdés

A témának az utóbbi években a politikai napirendet rendkívüli mértékben meghatározó súlya miatt külön alfejezetben tárgyalom a magyar kormány migránspolitikáját.

A kormány által 2013 októberében elfogadott migrációs stratégia és az azon alapuló hét éves stratégiai tervdokumentum még határozottan támogatta az unión kívüli országokból – elsősorban Ázsiából – érkező legális migráció élénkítését, szorgalmazva a családegyesítést is:

„Nemzetgazdasági, valamint demográfiai indokokból is szükséges élénkíteni az országban gazdasági céllal, keresőtevékenység folytatásával, valamint tudásalapú migráció érdekében beutazók körét és számát, azonban lényeges, hogy fokozottan kerüljenek érvényesítésre a biztonsági szempontok... Bár továbbra is fontos a magyar munkaerő védelmét biztosítani, ugyanakkor különös tekintettel a magyar munkaerő egyes szektorokban fokozottabban jelentkező kivándorlására, szükséges a további migráns munkaerő fogadása... Továbbra is várható, hogy a harmadik országbeli állampolgárok közül a szomszédos országokból érkező munkavállalók száma csökken, míg az Ázsiából érkező harmadik országbeli munkavállalók számának növekedése várható... A hazánkat tartózkodási helyüként választó harmadik országbeli állampolgárok nagy hányada továbbra is családtagjaival együtt érkezik majd. A családegyesítés elé továbbra sem indokolt jelentős akadályokat gördíteni, mivel az hozzájárul az adott migráns sikeres integrációjához” (31–32. o.).

Az illegális bevándorlás esetében a stratégiai tervdokumentum fontosnak tartja a gazdasági bevándorlók, a bűnözők, a potenciális terroristák, valamint a menekültek világos megkülönböztetését. Az előbbiekkal szemben határozottan fel kell lépni, és lehetőség szerint visszatoloncolni őket eredeti hazájukba (melynek során fontos a tagállamok szoros együttműködése), a hazájukban üldözöttek iránt azonban erős szolidaritást tanúsít: „Magyarország szolidaritást vállal azon külföldiekkel, akiket hazájukban

faji, nemzetiségi, vallási, politikai okok, vagy meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk miatt üldözés fenyeget. Befogadja és védi azokat is, akik hazájukból háborús események miatt, vagy súlyos sérelem miatti félelmükben menekültek el” (62. o.). A célkitűzések között szerepel „nemzetközi szolidaritáson alapuló áttelepítési és áthelyezési program fenntartása és fejlesztése”, melynek során „szükséges az éves kvóta meghatározása” (63. o.).

A dokumentum orvosolandó problémaként detektálja, hogy a magyar társadalom nem elég nyitott és befogadó az Európai Unión kívülről érkező migránsokkal szemben: „Bár a legális migráció egyértelműen pozitív gazdasági hatással lehet Magyarországra, a különböző felmérések, kutatások azt támasztották alá, hogy a magyar társadalom inkább elutasító, mint befogadó a külföldiekkel, különösen a harmadik országból érkezett, nem magyar származású személyekkel szemben. A többség felszínes ismeretekkel rendelkezik a bevándorlókról, fél, idegenkedik tőlük... Nincs elégséges, a befogadó társadalmat célzó, a bevándorlásról, a Magyarországon élő harmadik országbeli közösségekről, állampolgárokról, és az integrációjukról, a kultúrák közötti párbeszédéről szóló tájékoztató tevékenység sem. A magyar média nem minden esetben ad objektív és megalapozott tájékoztatást a harmadik országbeli állampolgárok bevándorlásának és társadalmi beilleszkedésének kérdéséről és magukról az állampolgárokról” (74. o.).¹⁰⁰

2014-ben azonban már az európai vezetők közül az elsők között – ha nem a legelsőként – hívta fel a figyelmet Orbán Viktor az Európába irányuló tömeges migrációban rejlő veszélyekre. Június 28-án, az Európai Tanács ülését követő sajtótájékoztatón kijelentette: „Mi egyértelműen azt mondjuk, hogy az uniónak világossá kell tenni, hogy meg akarjuk állítani a migrációt, tehát

¹⁰⁰ Az 1698/2013.(X.4.) Kormányhatározattal elfogadott Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014–2020 ciklusban létrehozásra kerülő Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum.

mi a migrációt nem tartjuk menedzselendő, jól irányítandó folyamattal, hanem le kell állítani.”¹⁰¹

November 6-án Münchenben a Hanns Seidel Alapítvány és a Bajor–Magyar Fórum szervezésében tartott konferencián pedig már részletesen is kifejtette a bevándorlással kapcsolatos álláspontját, az egy évvel ezelőtt elfogadott migrációs stratégiával diametrálisan szemben álló gondolatokat fogalmazva meg:

„Mi azt a megoldást támogatjuk, azt is képviseljük európai szinten, hogy a bevándorlással szemben le kell zárunk a határokat, viszont meg kell indítanunk egy olyan politikát, amely az ide érkezőknek adott pénzt nem itt adja oda, hanem oda küldi, ahol a menekültek egyébként eredetileg éltek, mert a bajokat ott kell orvosolni, ahol azok keletkeztek... Mi Magyarországon azt a gondolkodásmódot is elutasítjuk, miszerint bevándorlóra azért volna szükség, hogy legyen, aki bizonyos munkákat elvégezzen. A mi fölfogásunk szerint egy nemzeti közösségnek úgy kell megszerveznie az életét, hogy a legkevésbé becsült munkát is legyen, aki elvégez.” Alternatívaként ajánlotta egész Európa számára a családtámogató intézkedések kiterjesztését, valamint a cigányok munkára fogását.¹⁰²

2015 februárjában a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*nak adott interjújában is egyértelművé tette álláspontját a multikulturális társadalmakkal kapcsolatosan: „A kultúrák együttélése óriási feladat, és nagyon kockázatos dolog, különösen, ha az iszlám és a kereszténység együttéléséről van szó. Vannak országok, amelyek ezt a kockázatot vállalták. Tiszteletben tartjuk, hogy Franciaország vagy Németország másik utat jár, de jogunk van ahhoz,

¹⁰¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtotajekoztatoja-az-europai-tanacs-ulese-utan

¹⁰² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/nem-oroszbarat-hanem-magyarbarat-politikat-folytatunk

hogy a miénket is tiszteltben tartsák. Mi nem akarunk multikulturális társadalmat.”¹⁰³

Lényegében ugyanezt fejtette ki a 2015. februári évértékelő beszédében: „Európa olyan kérdésekkel szembesül, amelyekre már lehetetlen a liberális multikulturalizmus keretében válaszokat adni. Befogadhatjuk-e azokat az embereket, akik közül sokan nem hajlandók elfogadni, vagy eleve azzal a szándékkal jönnek, hogy lerombolják az európai kultúrát? Elengedtük a multikulturális társadalom téveszméjét, még mielőtt menekültábrát csinált volna Magyarországból.”¹⁰⁴

2015 áprilisától aztán egy rendkívüli migrációs válság alakult ki Európában. Több mint 1,3 millió ember kért hivatalosan menedéket, de az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex) számításai szerint kb. 2 millióra tehető az év folyamán Európába érkező összes migráns száma. Közülük 765 000 fő lépett be Szerbiából Magyarországra, majd – a magyar határzár elkészülte után – Horvátországba és Szlovéniába. Hazánk ugyan nem volt a menekültek célországa, de 2015-ben első helyre került Európában a 100 000 lakosra jutó menedékkérelmeket tekintve (177 135 fő nyújtott be hivatalos kérelmet).

A válság kialakulásában a két legmeghatározóbb esemény a szíriai és a líbiai polgárháború volt. Az előbbi következtében kényszerült menekülésre a legtöbb Európába érkező menekült, míg a líbiai (Kadhafi-) rendszer összeomlása a szubszaharai térség menekültjei (és egyéb okokból útnak induló migránsai) előtt nyitotta meg a kaput Európa felé.¹⁰⁵

¹⁰³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/nem-akarunk-multikulturalis-tarsadalmat *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 2015. február 5.

¹⁰⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/a-kemenyen-dolgozo-emberekrol-szolnak-a-kovetkezo-cvek 2015. február 27.

¹⁰⁵ Szuhai Ilona – Tóth Péter: A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről. in: Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus Kiadó 2017. Szerk.: Tóth Péter 9–35. o. (9–10. o.)

Az azóta eltelt időszakban lényegében folyamatosan a magyar politikai napirend legmeghatározóbb témája a migránskérdés – mindenekelőtt a kormány jóvoltából.¹⁰⁶

Szijjártó Péter külügyminiszter az Országgyűlés Külügyi Bizottságában 2015. május 7-én a kibontakozó válság megoldásáról az alábbiakat mondta: „A kormány álláspontja, hogy a migrációs nyomás megoldása nem Európában, hanem Európán kívül keresendő... Mindenfajta pragmatikus, érzelmi és emberi jogi szempontból is az a helyes, ha a dolgot a gyökerénél fogjuk meg, és az emberi jogok első megsértését tesszük lehetetlenné... Ezért nekünk azt a célt kell kitűznünk, hogy ne legyen olyan ember, akit arra kényszerítenek, hogy el kelljen hagyni az otthonát.” Fel kell tehát gyorsítani a közel-keleti békefolyamatot, stabilizálni kell az afrikai fejlődő demokráciákat. A térség országainak gazdasági stabilizálásához az Európai Uniónak növelni kell a közel-keleti és afrikai fejlesztési programokra fordított forrásait.¹⁰⁷

Orbán Viktor a migránskérdéssel kapcsolatos véleményét részletesen kifejtette a 2015. szeptemberi nagyköveti értekezleten és a 2016. februári évértékelőn elmondott beszédeiben, ezekben

¹⁰⁶ Ennek a kérdés ténylegesen meglévő – és vélhetően hosszú távon az Európa előtt álló egyik legfontosabb kihívást jelentő – súlya mellett valószínűleg belpolitikai okai is vannak. A kormány úgy ítélheti meg, hogy a migránskérdés erőteljes tematizálása, a kormánypárti médiában a probléma rendszeres túldimenzionálása, a magyarországi ellenzék és Brüsszel álláspontjának a nemzet érdekeivel ellentétesként való beállítása a szavazatmaximalizálás szempontjából is hasznos számára. Ezt támasztják alá a közvélemény-kutatók felmérései is. 2015 szeptemberében a magyarok 65%-a tartotta a bevándorlást az Európa előtt álló három legfontosabb kihívás egyikének (2013-ban csak 8%, 2015 tavaszán 13%). 2015 áprilisában a válaszadók 46%-a, 2016 januárjában 53%-a, 2017 januárjában pedig 60%-a nyilatkozott úgy, hogy egyetlen menekültet sem engedne be Magyarországra. 2017 júniusában pedig a kérdésre válaszolók 81%-a támogatta a déli határ mentén felépített kerítést, és 87%-a ellenezte a kötelező elosztási kvótákat (Juhász Attila – Molnár Csaba – Zgut Edit: Menekültügy és migráció Magyarországon. Heinrich Böll Stiftung, Political Capital 2017. 15, 17. és 20. o.).

¹⁰⁷ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/1505071.pdf

lényegében álláspontjának az összes – azóta is gyakran ismételt – fontos eleme megtalálható.

A nagyköveti értekezleten elmondott beszédének a migránskérdést érintő legfontosabb elemei az alábbiak voltak:

„Nincs európai terv, hogyan kezeljük ezt a helyzetet. Ami van, az nem a helyzetet akarja kezelni, hanem a helyzet következményeit. Ennek a gondolatnak a kifejezése a kvóta – jelentsen akármit is –, ami arról szól, hogy aki beérkezik Európába, azokat szét fogjuk osztani egymás között valamilyen arányokban, amit mi azért nem tudunk elfogadni, mert az a következményeket akarja orvosolni, mielőtt az okot orvosolnánk. Az ok pedig az, hogy ma Európa a külső határait nem képes ellenőrizni... A magyar álláspont nem a kvóta ellen van. A magyar álláspont nem zárja ki, hogy erről a kvótáról majd valamikor értelmesen, fair módon lehet beszélni, az időzítéssel van problémánk...

A legvégén eljutunk ahhoz a vitához, ez majd először az ideológiai-
lag motivált értelmiség köreiben jelenik meg Nyugaton, onnan fog majd leszivárogni a politikába, és jön aztán majd Magyarországra is, hogy van-e egy országnak joga ahhoz, hogy kinyilvánítsa, hogy ő nem kívánja a saját etnikai-kulturális összetételét hirtelen módon, külső beavatkozás hatására nagy arányban megváltoztatni. Vagy alá kell magunkat vetni annak a nemzetközi, liberális – elnézést az ideologizálásért – doktrínának, miszerint mindenki szabadon választhatja meg a világon azt, hogy hol él... A mi álláspontunk egy szuverenitás álláspont, ami szerint minden nemzetnek, minden közösségnek, minden államnak joga van a saját fejlődéséről saját magának döntenie.”

Álláspontja erkölcsi alapjairól is beszélt: „A politikában nem szándékfelelősség van, hanem eredményfelelősség. Ez valamelyest a mi szakmánkat megkülönbözteti a mindennapi élet más szakmáinak egy tekintélyes részétől. A mi felelősségünk az eredményekért van... Az erkölcsi felelősségünk is az eredményhez kötődik, nem a szándékunkhoz.” Ezen erkölcsi alapon szólítja

fel határozottan az útra kelni készülöket, hogy ezt ne tegyék, és ellenzi az elosztási kvótát, amit meghívásnak tart.

Nézete szerint az Európára zúduló emberek nem menekültek, hanem gazdasági bevándorlók: „A török menekülttábor nem egy kényelmes hely, nem az az élet, amit szeretnénk magunknak, de aki már egy török menekülttáborban van, az már biztonságban van. Ő már eljött arról a területről, ahol naponta veszélyben forgott az élete... Ezek az emberek nem egyszerűen menekültstátuszt akarnak, Németországban akarnak menekültstátuszt. Ez nagy különbség! Mert ők valójában a német életet nézték ki maguknak. Élhetnének macedón életet, török életet, görög életet vagy magyar életet is, de nem akarnak. Ők német életet akarnak élni. Ennek semmi köze a biztonsághoz. Ennek semmi köze az életéért futó emberért viselendő erkölcsi felelősséghez.”¹⁰⁸

2016. februári évértékelőjében részletesen fejtette ki álláspontját az eltérő kultúrák – különösen a keresztény és a muszlim kultúra – együttélésében rejlő veszélyekről és Brüsszel felelősségéről a migránsválság kezelésében:

„A valóság az, hogy számos európai országban a mélyben már régóta épül komótos állhatatossággal a párhuzamos társadalmak világa. A valóság az, hogy ez a természet rendje szerint visszاسzorítja a mi világunkat és vele együtt bennünket, gyermekeinket és unokáinkat. A valóság az, hogy az ide érkezőknek eszük ágában sincs átvenni a mi életformánkat, mert a sajátjukat értékesebbnek, erősebbnek és életrevalóbbnak látják a mienknél. Miért is adnák fel azt? A valóság az, hogy velük nem lehet pótolni a nyugat-európai gyárakból hiányzó munkaerőt. A tények azt mutatják, hogy a nem Európában születettek között nemzedékeken átívelő módon jóval, sőt többszörösen magasabb a munkanélküliség. A valóság az, hogy az európai nemzetek még azokat a tömegeket sem voltak képesek

¹⁰⁸ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-kulkepviselet-vezetok-ertekezleten-2015 2015. szeptember 7.

integrálni, akik fokozatosan, évtizedek során érkeztek Ázsiából és Afrikából. Hogyan sikerülhetne ez most ilyen gyorsan és ilyen nagy tömegben? A valóság az, hogy a tagadhatatlanul fogyatkozó és öregedő Európa népesedési bajait nem tudjuk megoldani a muszlim világgal anélkül, hogy ne veszítenénk el életformánkat, biztonságunkat és önmagunkat. A valóság az, hogyha nem állunk sürgősen a sarkunkra, akkor az öregedő Európa és a fiatal muszlim világ közötti, a szekuláris, hitetlen Európa és az egyre elkötelezettebb muszlim világ közötti, a saját képzett fiataljainak munkaerejét is foglalkoztatni képtelen Európa és az alulképzett muszlim világ közötti feszültség kezelhetetlenné válik...

Arra, ami Brüsszelben történik, nincs jobb szó, minthogy abszurd. A népvándorlást igenis meg lehet fékezni. Európa egy 500 milliós közösség, többen vagyunk, mint az oroszok és az amerikaiak együttvéve. Európa helyzete, technológiai, stratégiai és gazdasági fejlettsége módot ad arra, hogy megvédje magát... Európa keresztény, szabad és független nemzetek együttélése. Közös gyökerek, közös értékek, közös történelem, földrajzi és geopolitikai egymásrautaltság. Férfi és nő egyenjogúsága, szabadság és felelősség, fair verseny és szolidaritás, büszkeség és alázat, igazságosság és irgalom. Ezek vagyunk mi, ez Európa. Európa Hellász és nem Perzsia; Róma; és nem Karthago; kereszténység, és nem kalifátus.”¹⁰⁹

Lényegében ezen gondolatokat öntötte konkrét formába az a tízpontos akcióterv, amit a Kereszténydemokrata Internacionálé (CDI) lisszaboni tanácskozásán ismertetett a magyar miniszterelnök 2016. április 15-én. Ezek közül a legfontosabbak:

- Biztosítani kell a külső határok, valamint az uniós állampolgárok rendszeres ellenőrzésére vonatkozó, már meglévő EU-s és schengeni jogszabályok tényleges érvényesülését. Ennek továbbra is tagállami jogkörben kell maradnia, de amennyiben valamely tagállam nem tudja teljesíteni ezen

¹⁰⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-evertkelo-beszede 2016. február 28.

kötelességét, úgy az Európai Határvédelmi Ügynökségnek (Frontex) kell beavatkoznia az érintett tagállammal történt megállapodás szerint.

- A menekültügyi eljárásokat az Európai Unió területén kívül, zárt és őrzött hotspotokon kell lefolytatni, az EU területére történő első belépés előtt. Az EU-nak pénzügyi hozzájárulást kell biztosítani a megfelelő tartózkodási körülmények és a biztonságos hotspotok kialakításához.
- Az illegális migránsokat vissza kell küldeni a biztonságos származási vagy tranzitországokba.
- Pénzügyi és egyéb támogatásokat kell nyújtani az elsődleges célszágoknak, valamint a nyugat-balkáni országoknak.
- Létre kell hozni egy közös európai listát a biztonságos harmadik országokról, és ezt alkalmazni kell a hotspotok kialakításakor is.
- A demográfiai és munkaerőpiaci kihívásokra adandó válaszoknak szuverén tagállami döntéseknek kell lenniük. Nemzeti kompetencia kell, hogy maradjon az arról való döntés, hogy a tagállam nemzeti vagy EU-n belüli forrásokra és politikákra, vagy az EU-n kívülről érkező bevándorlókra hagyatkozva kíván válaszokat adni a kihívásokra. Semmilyen kötelező és automatikus mechanizmus ne kerüljön bevezetésre.¹¹⁰

Ezen hozzáállás jegyében a kormány 2015 májusában nemzeti konzultációt indított a bevándorlásról és a terrorizmusról, júniusban pedig bevándorlásellenes plakátkampány indult. („Ha Magyarországra jössz, nem veheted el a magyarok munkáját!” „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a kultúrákat!” „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod törvényeinket!”)

¹¹⁰ www.kormany.hu/miniszterelnoki-kabinetiroda/hirek/tizpontos-akcioterv-a-migransvalsag-kezelesere

Szeptemberre a magyar–szerb határon, októberre pedig a magyar–horvát határon is elkészült az ideiglenes műszaki határzár.¹¹¹

Az Európai Unió Tanácsa 2015 szeptemberében többségi döntéssel úgy döntött, hogy a tagállamok 120 000 menedékkérő ügyének az elbírálását átvállalják a legnagyobb menekültáradatnak kitett Görögországtól és Olaszországtól (Magyarországra ebből 1294 fő jutott). A magyar kormány a döntést az uniós joggal ellentétesnek ítélte, és (Szlovákiával együtt) az Európai Unió Bíróságához fordult. A Bíróság azonban 2017. szeptember 6-án meghozott ítéletében elutasította a két ország keresetét, és kötelezte Magyarországot az 1294 menedékkérő áthelyezésére.¹¹² A kormány nem hajtotta végre az ítéletet, arra való hivatkozással, hogy a Tanács 2015-ös döntése 2017. szeptember 22-én hatályát veszti. A Bíróság 2020. április 2-i ítéletében újfent kimondta, hogy Magyarország (valamint Lengyelország és Csehország) nem tett eleget az uniós jogból eredő kötelezettségeinek, amikor megtagadta a nemzetközi védelmet kérelmezők áthelyezésére szolgáló ideiglenes mechanizmusnak való megfelelést.¹¹³

A magyar kormány és országgyűlés a műszaki határzár mellett a menedékkérők befogadásával kapcsolatos jogszabályokat is fokozatosan szigorította. Az intézkedések közül a legjelentősebb a menedékjogi törvény 2017 márciusában történt módosítása volt (ún. jogi határzár). Ettől kezdve a menedékkérők csak

¹¹¹ A műszaki határzár (kerítést) elkészülte idején és azt követően is komoly kritikák érték vezető uniós politikusok részéről. A Frontexnek egy 2016-ban készült jelentése azonban azt állapította meg, hogy a balkáni határok lezárása nagyobb súllyal esett latba a migrációs nyomás csökkenése szempontjából, mint az EU Törökországgal kötött megállapodása (Szuhai-Tálas: i. m. 24. o. A magyar kerítés mellett hasonló műszaki határzár épült a bolgár–török, a macedón–görög, a szlovén–horvát és a szlovén–osztrák határon.)

¹¹² www.index.hu/kulfold/eurologus/2017/09/06/az-europai-birosag-dontese-a-kvotaperben-1294-menekult-befogadasa

¹¹³ www.euronews.com/2020/04/02/kvota-per-elitelte-magyarorszagot-az-eu-birosaga

a röszkei vagy a tompai tranzitónában nyújthattak be kérelmet (hetente maximum 25-25-öt), és a gyorsított eljárásban lefolytatott elbírálásig a tranzitónát csak Szerbia irányába hagyhatták el. A törvény 2018. júliusi újabb módosítása pedig lehetővé tette, hogy az ún. „biztonságos tranzitországból” érkező menekültek kérelmét a menekültügyi hatóság érdemi eljárás nélkül utasítsa el (ez a gyakorlatban kizárólag Szerbiát jelentette).¹¹⁴

Az Európai Unió Bírósága azonban 2020. március 19-én kelt ítéletében kimondta, hogy önmagában arra való hivatkozással, hogy egy menedékkérő „biztonságos tranzitország”-ból érkezik, nem lehet elutasítani a kérelmét, azt minden esetben érdemben el kell bírálni.¹¹⁵

2020. május 13-án pedig úgy ítélte, hogy a menedékkérőknek vagy kiutasítási határozat hatálya alatt álló harmadik országbeli állampolgároknak a szerb–magyar határon található, röszkei tranzitónában való elhelyezését őrizetnek kell minősíteni, ami azonban nem haladhatja meg a négy hetet. Ezt követően biztosítani kell számukra a Magyarországra való belépést, és gondoskodni kell elhelyezésükről. Az uniós joggal ellentétes továbbá, ha az őrizetbe vételre az ezt elrendelő, indoklással ellátott határozat előzetes elfogadása nélkül, továbbá ezen intézkedés szükségességének és arányosságának vizsgálata nélkül kerül sor. A Bíróság megállapította, hogy a röszkei tranzitónában való elhelyezést szabadságelvonásnak kell tekinteni, mert az érintettek jogszerűen semmilyen irányba nem távozhatnak (Szerbia felé azért nem,

¹¹⁴ Ezen intézkedések is hozzájárultak ahhoz, hogy 2015 óta mind a menedékkérelmet benyújtók, mind a nemzetközi védelemben részesülők (menekült, oltalmazott, befogadott) száma radikálisan csökkent. A kérelmet benyújtók száma a következőképp alakult: 2015: 177 135; 2016: 29 430; 2017: 3390; 2018: 671; 2019: 500. A pozitív elbírálásban részesülők száma pedig így: 2015: 508; 2016: 432; 2017: 1291; 2018: 367; 2019: 61. Ennek ellenére a kormány továbbra is fenntartotta (hathavonta meghosszabbította) a 2015. szeptember 15-én bevezetett „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet”-et.

¹¹⁵ www.index.hu/kulfold/eurologus/2020/05/14/menekultugy-tranzitona-europai-birosag-helsinki-bizottsag

mert ezt a szerb hatóságok jogellenesnek tekintik, és szankcionálják).¹¹⁶

A magyar kormány ezen ítéletekre válaszul úgy döntött, hogy megszünteti a röszkei és a tompai tranzitónát, menedékkérelmeket ezen túl csak Magyarország belgrádi és kijevei nagykövetségén lehet benyújtani.

A Bíróság 2020. december 17-én az Európai Bizottság kötelezettségsegési eljárás keretében történő keresetére született újabb ítéletében azt is kimondta, hogy Magyarország nem teljesítette a nemzetközi védelem megadását célzó eljáráshoz való tényleges hozzáférés biztosítására irányuló kötelezettségét, mivel azon harmadik országbeli állampolgároknak, akik a szerb–magyar határon igénybe kívánták venni ezen eljárást, azzal kellett szembeülniük, hogy a gyakorlatban szinte lehetetlen a kérelmük előterjesztése. A határozat kimondta továbbá, hogy azzal, hogy a magyar rendőri hatóságok kényszerrel a magyar–szerb határtól néhány méterre található kerítés túloldalára kísérik a hazánkban jogellenesen tartózkodó migránsokat – egy olyan földsávra, ahol nem áll rendelkezésükre semmilyen infrastruktúra –, az uniós kiutasítási irányelv értelmében vett kitoloncolást hajtanak végre. Ezzel pedig uniós jogot sért Magyarország, mivel az érintetteknek ezt követően jogorvoslati lehetőség igénybevétele nélkül el kell hagyniuk az országot.¹¹⁷

2016. október 2-án a kormány kezdeményezésére népszavazást tartottak a kötelező elosztási kvótáról. („Akarja-e, hogy az Európai Unió az Országgyűlés hozzájárulása nélkül is előírhasssa nem magyar állampolgárok Magyarországra történő kötelező betelepítését?”). A népszavazás érvénytelennek bizonyult, az azon részt vevő 3,6 millió szavazó 98%-a azonban nemmel szavazott.

2019 februárjában a kormány „Önnek is joga van tudni, mire készül Brüsszel” címmel kampányt indított, melynek során óri-

¹¹⁶ www.index.hu/kulfold/eurologus/2020/05/14/tranzitzona-menekultvalsag-europai-birosag

¹¹⁷ www.hvg.hu/eurologus/20201217-Europai-Birosag-a-tranzitzonakal-es-a-visszatoloncolasokkal-is-unios-jogot-sertett-Magyarorszag

ásplakátokon, egész oldalas újsághirdetésekből és a miniszterelnök minden magyar állampolgárhoz eljuttatott levelében azt állították, hogy létezik egy titkos, bevándorlást támogató hét-pontos brüsszeli munkaterv.¹¹⁸ A munkaterv a kormány szerint az alábbiakat tartalmazza:

1. Be akarják vezetni a kötelező betelepítési kvótát
2. Gyengíteni akarják a tagállamok határvédelmi jogait
3. Migránsvízummal könnyítenék a bevándorlást
4. Még több pénzt adnának a migrációt támogató szervezeteknek
5. Pénzzel feltöltött bankkártyákkal is segítenék a bevándorlást
6. Kísérleti bevándorlási projekteket indítanának az afrikai országokkal
7. Csökkenteni akarják a bevándorlást ellenző országok pénzügyi támogatását

Az Európai Bizottság még ugyanabban a hónapban válaszolt a kormányzati kampányra, és pontról pontra igyekezett cáfolni, illetve korrigálni a kormány állításait. Válaszuk bevezetőjében a következőket írták:

„Az Európai Bizottság egyetért: a polgároknak valóban joguk van tudni, hogy mit tesz az Európai Unió. Mi viszont azt gondoljuk, hogy az emberek tényeket érdemelnek, nem fikciót. A magyar kormányzati kampány elferdíti az igazságot, és egy »titkos terv« sötét képét igyekszik felfesteni, amelynek célja az Európába irányuló migráció ösztönzése. Az igazság azonban az, hogy nem létezik ilyen

¹¹⁸ Miként Orbán Viktor 2019-es évtértékelő beszédében fogalmazott: „Brüsszelben már elkészült, és bevetésre készen áll az a hét pontos munkaterv, amellyel az európai választások után egész Európát bevándorló kontinenssé akarják alakítani” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/be-szedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-evertekelo-beszede-2019 2019. február 10.).

összeesküvés. A magyar kormány állításai rossz esetben tényszerűen helytelenek, és a legjobb esetben is erősen megtévesztők. Soros Györgyhez pedig az egésznek semmi köze. A Bizottság ezért szeretne tiszta vizet önteni a pohárba, és pontról pontra tisztázni, mi a tény, és mi a fikció.”¹¹⁹

Magyarország a tárgyalásokon részt vevő 31 európai és 26 afrikai ország közül egyedülként nem írta alá az úgynevezett rabati folyamat keretében Marrakesben 2018 májusában elfogadott politikai nyilatkozatot. Szijjártó Péter ezt azzal indokolta, hogy a több mint egy évtizeddel ezelőtt elindított rabati folyamat letért az eredeti „nyomvonaláról”, és végül egy szélsőségesen bevándorláspárti nyilatkozatot fogadtak el, amely a migráció további „inspirálására” helyezi a hangsúlyt, új migrációs csatornák kiépítését tűzi ki célul. Kifejtette, hogy a nemzetközi vitákban az afrikai országok migrációval kapcsolatos álláspontja kezd eluralkodni, miközben az európaiak feladják saját érdekeiket.¹²⁰

A magyar küldöttség New Yorkban az ENSZ-közyűlés plenáris ülésén szintén nem szavazta meg az ENSZ globális migrációs csomagját 2018. december 18-án. Rajta kívül még az Egyesült Államok, Izrael, Lengyelország és Csehország szavazott a csomag ellen (a V4-ek negyedik tagja, Szlovákia részt sem vett a szavazáson).¹²¹

A magyar álláspontot Szijjártó Péter az Országgyűlés Külügyi Bizottságában azzal indokolta, hogy a migrációs csomag „egy szélsőségesen elfogult dokumentum, amely nem a migrációs folyamatok megállítást, hanem újabb migrációs hullámok kitörését fogja okozni”. Álláspontja szerint a csomag azon alapul, hogy a migráció alapvető emberi jog. Minden migránsnak az adott ország állampolgáraival megegyező szolgáltatásokat kell nyújtani, nem lehet jogilag differenciálni a migránsok között, a határ-

védelmet és a határsértés jelentőségét relativizálja. Hivatalosan ugyan nincs jogi kötőereje, de a „commit” és a „commitment” szavak („elköteleződés”) 80-szor szerepelnek benne, és minden tagállamnak nemzeti akciótervet kell kidolgozni a csomag végrehajtására. Fontosnak tartotta még elmondani ezzel kapcsolatban, hogy ő volt az egyetlen külügyminiszter az egész világon, aki részt vett a migrációs csomag New York-i tárgyalási fordulóján. Szerinte az európaiak nem vették komolyan a tárgyalásokat, a kibocsátó országok annál inkább. Az EU részéről egyetlen beosztott diplomata vett részt, aki „felolvasott valamit egy papírról”.¹²²

Miközben a magyar kormány 2014 óta következetesen migránsellenes politikát folytat, a migráció felerősödésének lehetséges okait és okozóit illetően álláspontja már nem ennyire egyértelmű.

2014-es tusnádfürdői beszédében a miniszterelnök még méltatólag szólt a Soros Györgyhez köthető Nyílt Társadalom Alapítványról: „A Nyílt Társadalom Alapítvány kiad egy tanulmányt – ez nem olyan régen történt –, ahol Nyugat-Európát elemzi, és olyan mondatot ír le, amely úgy hangzik, hogy Nyugat-Európát annyira lefoglalta a bevándorlók helyzetének megoldása, hogy megfeledezett a fehér munkásosztályról.”¹²³

2015. június 5-én a Kossuth rádióknak adott interjújában Orbán Viktor azt hangsúlyozta, hogy hazánk az Európai Unióban koránt sincs egyedül a migránsellenes álláspontjával: „Az egy érdekes dolog, hogy a magyar nyilvánosságban miért nem jönnek át azok a vélemények, amelyek egybeesnek a magyar kormányéval, sőt határozottabbak, mint a mienk, ami nem egyszerű. A holland miniszterelnök olyat mondott, hogy leesett a plafon, a brit belügyminiszter asszony férfiasabb, mint én ebben az ügyben, de a finnektől is tudnék idézni. Tehát azért Európában nem úgy néz ki a dolog, hogy van Magyarország, akinek van egy saját

¹¹⁹ www.ec.europa.eu/hungary/news/20190228-facts-matter-hu

¹²⁰ www.orientpress.hu/cikk/2018-05-02-magyarorszag-nem-ir-tala-a-szerdan-elfogadott-marrakesi-nyilatkozatot

¹²¹ www.nepszava.hu/3019236-elfogadtak-a-globalis-migracios-csomagot

¹²² www.parlament.hu/documents/static/bizjvkv41/KUB/1812171.pdf
2018. december 17.

¹²³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-munkaalapu-allam-korszaka-kovetkezik 2014. július 26.

hangja, és vele szemben egy kórus áll fenn, akik mást mondanak, hanem több zenekar lép fel egyszerre, több kórus hallatszik egyszerre Európában, és bizony a mi álláspontunknak is nagyon komoly, erős hívei vannak.”¹²⁴

Két héttel később, ugyancsak a Kossuth rádióban már általánosságban kritizálta az európai migránspolitikát, de még – explicit módon legalábbis – nem vádolta azt tudatossággal: „Egy olyan politika uralkodik ma Európában, amely legjobb esetben is a tehetetlen jelzöt érdemi ki, nem tud mit kezdeni a problémával.”¹²⁵

2015. júliusi tusnádfürdői beszédében a bevándorlás okairól a következőket mondta: „Az újkori népvándorlás felerősödése politikai folyamatok következménye. Az észak-afrikai országok korábban Európa védőbástyájaként működtek, és felfogták az Afrika belseje felől érkező néptömegeket, az igazán komoly fenyegetés nem a háborús övezetektől érkezik, hanem Afrika mélységeiből. Az észak-afrikai államok szétesésével ez a védvonal látványosan összeomlott, és Észak-Afrika ma már nem tudja megvédeni Európát az irdatlan méretű embertömegektől... a jelenlegi népvándorlási hullám csak a kezdet.”

Ebben a beszédben azonban már azt a véleményét is kifejtette, hogy az európai baloldal a tömeges bevándorlást kifejezetten üdvözli: „Az európai baloldal a bevándorlás problémájában nem veszélyforrást, hanem lehetőséget lát. A baloldal mindig is gyanakvással nézett a nemzetekre és a nemzeti identitásra. Ők úgy látják, hogy a bevándorlás eszkalálódása végletesen meggyengítheti, sőt felszámolhatja a nemzeti kereteket, és ezzel a baloldal történelmi távú célja is teljesülne... jó néhány brüsszeli pénzügyi és politikai erőközpont is abban érdekelt, hogy eltöröljék a

¹²⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban-2

¹²⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/minden-lehetoseget-szamba-kell-venni-a-bevandorlok-kerdeseben
2015. június 18.

nemzeti kereteket, meggyengítsék a nemzetállami szuverenitást, és felszámolják a nemzeti identitásokat.”¹²⁶

A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, a Magyar Polgári Együttműködés Egyesület és a Professzorok Batthyány Köre által 2015. október 30-án szervezett konferencián pedig a miniszterelnök már a bevándorlás tudatos szervezésével vádolta meg Európa meghatározó politikai vezetőit (tehát nem csupán a baloldalt és Brüsszelt, hanem a tagállami vezetőket is):

„Az a helyzet áll itten előttünk, hogy nem egyszerűen tetzeszagságról, nem egyszerűen ügyetlenségről, nem egyszerűen a helyzet téves felméréséről van szó, amikor azt látjuk, hogy minden nyilatkozat, tanácskozás ellenére is naponta több ezer embert szállítanak be Európába. Az én állításom az, hogy ez nem lehet véletlen. Nehezen tudom elképzelni, hogy európai nagyhatalmak, akiknek titkosszolgálatuk, adatgyűjtési képességük, a befolyásuk és a pénzük révén a világ korlátlanul elérhető szürkeállománya rendelkezésükre áll, ilyen fölkészületlenül szalad bele ilyen konfliktusba vagy ilyen helyzetbe, amit most bevándorlási válságnak nevezünk. Nem lehet, hogy olyan jól szervezett államok, akik azért lettek az európai civilizáció kiemelkedő államai, mert államalkotó képességük különleges, szervezettek, fegyelmezettek, erősek, döntésképesek, nem lehet, hogy ez szerencsétlenkedés legyen, amit mi itt látunk. Az emberben él a gyanú, hogy ez nem véletlenül van így. És ez milyen igaz!... Nem kevesebb és nem kisebb kihívás előtt állunk, mint egy tudatos, baloldalinak mondható szellemi konstrukció megvalósításának a kapujában, ami a nemzetállamokat Európában zárójelbe akarja tenni, és ha már a kereszténységgel és a nemzetállami identitással, az abból fakadó értékekkel és felelősséggel nem tudott megbirkózni a hagyományos politikai küzdelem világában, most ennek az etnikai alapjait kívánja felszámolni. Ez a szomorú igazság. Árulás van, tisztelt Hölgyeim és Uraim! Európát elárulták, és ha nem állunk ki

¹²⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-XXVI-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaaktorbaban-2015-julius-25

érte, akkor ezt az Európát el fogják tőlünk venni. Ez az Európa többé nem az európai polgárok Európája lesz, hanem néhány jól szervezett, ha most a Soros Alapítványra gondolnak, nem indokolatlan a gondolat, jól szervezett, nagy pénzt mozgó, a nemzetállamok keretein túl gondolkodó aktivista, senki által meg nem választott vezető hagymázás álmát teljesíti be.”¹²⁷

Lényegében ugyanezt ismételte meg 2015. december 13-án a Fidesz XXVI. kongresszusán elmondott beszédében: „Jól látszik, hogy ami történik, az nem véletlen, nem szándékolatlan következmények láncolata, hanem kitervelt és irányított folyamat. Létrejött egy bizzar nagykoalíció: az embercsempészek, az emberjogi aktivisták és a brüsszeli bürokraták koalíciója. Ez a koalíció nem azon dolgozik, hogy véget vessen a népvándorlásnak, épp ellenkezőleg: azért dolgozik, hogy biztonságosan, gyorsan és jogszerűen ideszállíthassa és betelepíthesse közénk a migránsokat. Kétes dicsőség, hogy a kiagyálók és a szálak mozgatói között

¹²⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-az-idok-jelei-vitairat-bemutatasakor

Ismereteim szerint a miniszterelnök részéről ez az első nyilvános említése annak, hogy a bevándorlásban kulcsszerepe van a magyar származású amerikai milliárdosnak, Soros Györgynek. A fő hivatkozási alap e téren azóta is Soros Györgynek a Project Syndicate nemzetközi média szervezet internetes portálján 2015. szeptember 26-án megjelent A menekültügyi rendszer újjáépítése című cikke. A cikkben a szerző hat pontban foglalmazta meg javaslatait. Ezek közül a legfontosabb, hogy az Európai Uniónak a „belátható jövőben” évi minimum 1 millió menedékkérőt kell befogadnia, lehetőség szerint a migránsok által választott országban. A lakhatási, egészségügyi és oktatási költségek finanszírozására minden egyes menedékkérőnek az első két évben évi 15 ezer eurót kell adni, hosszú lejáratú eurókötvények kibocsátásával. A cikk részben válasz volt Orbán Viktor szeptember 23-án bejelentett hatpontos javaslatára, amit Soros azért kritizált, mert a menedékkérők emberi jogait alárendeli a határok biztonságának.

nyíltan bevallva és programadóként hazánk is képviselteti magát egy híres és hírhedt fia által.”¹²⁸

2016. február 25-én a *Bild Zeitung*nak adott interjújában a tömeges migráció okaival kapcsolatban azonban már nem említette annak tudatos és előre kitervelt voltát, sőt igen megértően nyilatkozott Angela Merkel szerepéről: „A menekülthullám kiváltója a közel-keleti, szíriai és iraki káosz volt. A német kancellár asszony erre csak reagált, és üdvözölte a migránsokat. Ennek során bizonyosan népe javát tartotta szem előtt. És én szívből kívánom Merkel asszonynak, hogy sikerüljön neki, amibe belefogott... Nem kételkedem abban, hogy Merkel asszony a migránskérdésben a lelkiismerete szavát követte.”¹²⁹

2018-as évértékelő beszédében pedig nem foglalt egyértelműen állást a lehetséges okokat illetően: „Mondandóm nézőpontjából most mindegy, hogy ez a liberális demokráciák gyengesége, a korábbi gyarmattartó és rabszolgatartó múlt visszaütése vagy a Soros György-féle birodalom pénzéhes, felforgató akcióinak következménye-e. A tény tény marad. Bármilyen is volt a kiváltó ok, Nyugat-Európa bevándorlóövezetté, kevert népességű világgá vált.”¹³⁰

Az Európai Bizottság 2020. szeptember 23-án hozta nyilvánosságra 500 oldalas javaslatcsomagját a migráció és a menekültkérdés kezelésére. A tervezet legfontosabb eleme az ún. határeljárás intézménye, melynek keretében már az uniós külső határainál egy ötnapos előszűrő vizsgálatnak vetnék alá a menedékkérőket. Ennek során az egészségügyi és biztonsági átvilágítás mellett elsősorban azt néznék, hogy a kérvényező származási országából érkezők milyen arányban kapnak menekültstátuszt az uni-

¹²⁸ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-fidesz-magyar-polgari-szovetseg-XXVI.-kongresszusan

¹²⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-napilapnak

¹³⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-evertekelo-beszede-2018 2018. február 18.

óban. Ezt követően csak abban az esetben engednék tovább a menedékkérőt az általa választott országba menedékkérelmének elbírálása céljából, amennyiben esélyét látják a pozitív döntésnek. (Arról nem szól a tervezet, hogy ez az előszűrő eljárás az EU területén kívül vagy azon belül történik-e.) Azon személyek visszatoloncolását is hatékonyabbá és gyorsabbá kívánják tenni, akiknek elutasítják a menekültkérelmét. Nem szerepel a javaslatok között a kötelező elosztási kvóta, migrációs válsághelyzet esetén a menekültek befogadása mellett egyéb módjai is lennének a tagállamoknak az uniós szolidaritás kinyilvánítására (pénzügyi segítség, a hazatoloncolás megszervezése, finanszírozása, stb.).

A visegrádi országok ennek ellenére jelezték, hogy nem támogatják a bizottság tervezetét, miként Orbán Viktor fogalmazott: „Az új tervezet hangvétele javult, de az EU megközelítése ugyanaz maradt, hiszen nem a migránsok feltartóztatására, hanem a migráció menedzselésére törekszik.” A magyar miniszterelnök továbbra is ragaszkodik ahhoz, hogy senki ne léphessen be az uniós területére addig, amíg valamely tagállam a vonatkozó jogi eljárást lefolytatva nemzetközi oltalomban nem részesíti.¹³¹

A magyar kormány álláspontja egyébként is az, hogy az Európai Bizottságnak ki kell vonulnia a migráció témaköréből; azt – az eurózóna pénzügyminiszterei tanácsának mintájára – a schengeni országok belügyminisztereire kell bízni.¹³²

5. Az Európai Néppárthoz való viszony

A Fidesz 2000 novemberében lépett be az Európai Néppártba (és lépett ki egyidejűleg a Liberális Internacionáléból). A párt 2009-es európai parlamenti választási programjában egyértelműen

¹³¹ HVG 2020. október 1. 12–13. o. és mfor.hu/cikkek/makro/orban-viktor-szerint-nincs-attores-a-brusszeli-migracios-politikaban.html

¹³² Erről beszélt Orbán Viktor a *La Stampa* című olasz lapnak adott interjújában 2019. május 1-én, és ugyanez év nyarán a Bálványosi Szabadegyetemen elmondott beszédében.

hitet tett a Néppárt tagpártjaival való „eszmei közelség”-ről, és „Európa jövőjéről vallott közös elképzeléseink”-ről írt. Büszkén említette, hogy Orbán Viktort az EPP római kongresszusán a harmadik legtöbb szavazattal választották újra alelnöknek, és az EPP-tagság Európai Unión belüli érdekérvényesítésben játszott szerepére is kitért: „A Fidesz az Európai Parlament képviselőcsoportjai közül épp a legnagyobb frakcióban foglalt helyet. Ez azért igen lényeges, mert a bizottsági helyek, valamint a jogszabályalkotás keretében a témák elosztásánál mindig a nagyobb képviselőcsoportok vannak előnyben. A néppárti frakción belül a 12 főt tömörítő fideszes képviselőcsoport Magyarország demográfiai arányát meghaladó mértékben tudott befolyást gyakorolni a döntési folyamatokra.”¹³³

A második Orbán-kormány idején még nem terhelték komolyabb konfliktusok a Fidesz EPP-hez való viszonyát, bár már ekkor is megfigyelhetőek voltak kritikus megjegyzések a párt politikájára vonatkozóan a Néppárt egyes tekintélyes politikusai részéről (Angela Merkel, Jose Manuel Barroso, Viviane Reding). A kormány vezető politikusai azonban ekkor még a Magyarországot érő uniós kritikákat legtöbbször azzal magyarázták, hogy „a pártpolitikai harcok nemzetközi szinten folytatódnak”.¹³⁴ Orbán Viktor még egy német lapnak 2016 októberében adott interjújában is azzal indokolta az unióból jövő bírálatokat, hogy „Európa baloldali pártjai nem bocsájtanak meg nekem, mert az 1998-as választási küzdelemben megvertem nagy legendájukat, Horn Gyulát... megpróbálnak veszélyes emberré stilizálni, elszigetelni.”¹³⁵

A magyar miniszterelnök 2015. június 4-én a Manfred Weberrel, az Európai Néppárt frakcióvezetőjével történt munkareggelit

¹³³ Igen, Magyarország többre képes! A Fidesz európai választási programja 209. 275. o.

¹³⁴ Így tett például Martonyi János külügyminiszter az *Origónak* (2013. július 16.) és az MTI-nek (2013. december 19.) adott interjúiban.

¹³⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-passauer-neue-presse-napilapnak 2016. október 20.

követő sajtónyilatkozatában egyértelműen hitet tett az EPP-vel való további együttműködés mellett: „Az Európai Néppárt Európa legerősebb politikai szervezete és legerősebb politikai közössége. Nincs Európa, nincs európai politika, nincs Európai Unió az Európai Néppárt nélkül... Mi vagyunk a legnagyobb frakciója az Európai Parlamentnek, és ahogy elnézem Európa politikai térképét valószínűleg ez a következő években is így lesz. Ezért Magyarországnak a legerősebb nemzeti érdeke az, hogy Európa legerősebb pártjával, az Európai Néppárttal és annak frakciójával a lehető legjobb együttműködést alakítsuk ki.”¹³⁶

A viszony 2018-ban mérgesedett el. A Sargentini-jelentést (47. o.) az Európai Néppárt EP-frakciójának többsége megszavazta (115 igen, 56 nem, 29 tartózkodás). Idéztem már Donald Tusknak, az Európai Tanács elnökének az EPP novemberi kongresszusán elmondott (és vélhetően Orbán Viktornak címzett) kemény kritikáit (72–73. o.).

Ennek ellenére Gulyás Gergely kancelláriaminiszter 2018. december 4-én az országgyűlés külügyi bizottságában még egyértelműen kiállt az Európai Néppárt csúcsteljesítménye, Manfred Weber mellett: „Európa számára még így is egy nagy lehetőség, és ma a lehető legjobb alternatíva, ha az Európai Néppárt listavezetője lesz a Bizottság következő elnöke.”¹³⁷

Orbán Viktor 2019. január 10-én tartott nemzetközi sajtótájékoztatóján barátjának nevezte Webert, és kijelentette: „A Fidesz az Európai Néppárt tagja, a lojalitás Magyarországon politikai érték, és egész addig, amíg ott vagyunk, és ez remélhetőleg még hosszú ideig eltart majd, mi mindig lojálisak leszünk a saját pártcsaládunkhoz.”

Ugyanakkor kritizálta is a Néppárt politikáját: „Torkig vagyok már azzal, hogy az Európai Néppárt, amikor szövetségeket keres, akkor kizárólag bevándorláspárti irányban keresi

ezeket a szövetségeket, hol a liberálisok, hol a szocialisták személyében.”¹³⁸

A Néppártban sokak számára az utolsó csepp a pohárban a magyar felsőoktatási törvény (elsősorban a CEU ellen irányuló) módosítása és a 2019 februárjában indított „Önnek is joga van tudni, mire készül Brüsszel!” című kampány (36. o.) volt. Utóbbi keretében az országszerte kihelyezett óriásplakátokon Soros György mellett megjelent az Európai Bizottság elnöke, a néppárti Jean-Claude Juncker is. Ezt követően az Európai Néppárt elnökéhez írott levélben 13 tagpárt (svéd, finn, belga, holland, luxemburgi, portugál, görög, ír, litván, bolgár) kezdeményezte a Fidesz kizárását vagy felfüggesztését a párt március 20-án esedékes politikai gyűlésén. A gyűlésen végül az a kompromisszumos döntés született, hogy a Fidesz felfüggeszti tagsági jogainak gyakorlását a Néppártban, nem vesz részt annak ülésein, nem szavazhat, és nem állíthat jelölteket pozíciókra. Egyúttal felkérték egy három tekintélyes egykori néppárti politikusból álló testületet, hogy vizsgálja meg a magyar jogállamiság helyzetét, arról tegyen jelentést és fogalmazzon meg javaslatokat. A testület tagjai Herman van Rompuy, az Európai Tanács egykori elnöke, Hans-Gert Pöttering az Európai Parlament egykori elnöke és Wolfgang Schäussel egykori osztrák kancellár voltak.

Ezt követően tavaszi interjúiban a miniszterelnök mind kritikussabb hangot ütött meg a Néppárttal szemben, bírálta annak balra tolódását, és javasolta a kapcsolatok szorosabbra fűzését az EPP-től jobbra álló pártokkal. A *La Stampa* című olasz lapnak május 1-én így fogalmazott: „A Néppárt most egy öngyilkosságra készül. Össze akarja kötni magát a baloldallal, hogy aztán így, együtt süllyedjünk el... A Néppártnak együtt kell működnie az európai jobboldallal.”¹³⁹

¹³⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-manfred-weberrel-az-europai-nep-part-frakciovezetojevel-tortent-munkareggetit-kovetoen

¹³⁷ www.parlament.hu/documents/static/bizjvkv41/KUB/1812041.pdf

¹³⁸ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-nemzetkozi-sajtotajekoztaton-felmerult-ujsgiroi-kerdesekre

¹³⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-la-stampa-cimu-olasz-lapnak

Május 6-án a *Kleine Zeitung*nak pedig a következőket válaszolta arra a kérdésre, hogy az európai nacionalista pártokkal való kapcsolatfelvételével nem kockáztatja-e a végleges szakítást a Néppárttal: „A kockázat fennáll. A történet végződik így. Ezt azonban nem akarjuk. Mi is történik? A kereszténydemokraták Európában, különösen Németországban balra tolódnak. Ha ez így megy tovább, és folyamatosan a baloldallal, a szocialistákkal kötnek koalíciót, akkor kompromisszumokat kell vállalniuk, és elveszítik identitásukat, értékeiket. A kereszténydemokratáknak mégiscsak keresztényeknek kell lenniük. A család és a nemzeti identitás vonatkozásában is a keresztény felfogást kell képviselniük. Ettől sok kereszténydemokrata párt messzire sodródott, messze balra. Azokban az új pártokban, amelyek, ahogy Önök mondják, a széleken erősödnek, nagy lehetőségeket látok. Ők ugyanis keresztény értékeket képviselnek, noha nem nevezik magukat kereszténydemokratáknak... Én azt javaslom Európának, ami Ausztriában történik. Európának át kellene vennie az osztrák modellt. A jobbközép a jobboldallal működik együtt. Budapestről nézve ez sikeresnek tűnik.”¹⁴⁰

Az említett, EPP-től jobbra álló pártok közül a Fidesz első sorban az olasz belügyminiszter, Matteo Salvini által fémjelzett Ligával, az osztrák alkancellár, Heinz-Christian Strache által vezetett Osztrák Szabadságpárttal (FPÖ), az ellenzékben politizáló, Giorgia Meloni által elnökölt Olasz Testvérekkel (FdI) és a szintén ellenzéki, Geert Wilders vezette holland Szabadságpárttal épített ki szorosabb kapcsolatokat.¹⁴¹

¹⁴⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kleine-zeitung-cimu-osztrak-lapnak

¹⁴¹ Noha Marine Le Pen, a francia Nemzeti Szövetség elnöke a 2019-es európai parlamenti választások kampányában invitálta a Fideszt saját frakciójukba (Szabadság és Nemzetek Európája), erre a nyilvánosság előtt semmilyen választ nem kapott (www.24.hu/2019/05/05/le-pen-a-szelsojobb-dali-frakcioba-csabitja-orban). Bernard Henry-Levy francia filozófusnak budapesti beszélgetésükön pedig azt mondta Orbán Viktor, hogy semmilyen kapcsolatot nem tud elképzelni Le Pennel, ezt „vörös vonal”-nak tartja

Salvinivel 2018 augusztusában Milánóban találkozott először Orbán Viktor, ahol az „én hőszám”-nek nevezte, mivel a tengeren is meg tudta állítani a migránsokat. Később aztán Magyarországon is találkoztak 2019 májusában, ennek apropóján így méltatta a Kossuth rádióban: „Én Salvini urat úgy ünneplem, mint egy velünk azonos gondolkodású, elkötelezett és Európát megváltoztatni akaró lelkes embert”¹⁴²

Heinz-Christian Strachét 2019. május 6-án Budapesten, szintén az EP-választások kampányidőszakában fogadta a magyar miniszterelnök. A látogatáskor kiadott sajtónyilatkozatában ez állt: „Összességében azt kell mondanom, hogy minden stratégiai kérdésben egyetértés mutatkozott az FPÖ elnöke, illetve az alkancellár úr és a magyar kormánydelegáció tagjai között.”¹⁴³ A látogatás alkalmával a *Kleine Zeitung*nak adott interjújában pedig ekképpen méltatta politikustársát: „Ő kitűnik az európai politikai mezőnyből. A hagyományos európai elit ugyanis dekadens... Az európai elitnek az a problémája, hogy nem hisznek a személy, a vezető személyiség erejében. Veszélyesnek tartják azokat a vezető személyiségeket, akik képesek lelkesíteni az embereket. Strache nem illik ebbe a sorba. Ő sok minden, de nem

(theatlantic.com/ideas/archive/201905/bernard-henri-levy-interviews-viktor-orban *The Atlantic* 2019. május 13.).

Egy német lapnak az Alternative für Deutschland (AfD) nevű német jobboldali radikális párttal mint esetleges új szövetségessel kapcsolatos kérdésére pedig Orbán Viktor egyértelműen fogalmazott: „Mi a CDU-val és a CSU-val ápolunk testvérpárti viszonyt. Mi természetünkönél fogva hűségesek vagyunk, és azok is maradunk. Mi nem keresünk új szövetségeseket” (www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-passauer-neue-presse-cimu-napilapnak 2017. október 26.).

¹⁴² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2019. május 3.

¹⁴³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-nyilatkozata-heinz-christian-strache-az-osztrak-koztarsasag-alkancellarjaval-folytatott-targyalasat-kovetoen

dekadens. Nem ezt a politikailag korrektnek elkeresztelt nyelvet beszéli. Ő azt mondja, amit gondol, és ki is áll mellette.” Arra a kérdésre azonban, hogy Strache közelebb áll-e hozzá, mint Kurz, már kitérő választ adott: „Életkorban.”¹⁴⁴ Az Ibiza-videó¹⁴⁵ nyilvánosságra kerülését követően azonban már elmarasztalta: „A politikában a legfontosabb az emberek bizalma. Strache a saját hazájában igazi harcos volt, de elvesztette az emberek bizalmát. Az, amit Strache mondott, elfogadhatatlan.”¹⁴⁶

A fent említett pártok közül az Olasz Testvérekkel történt meg legkésőbb a kapcsolatfelvétel. A magyar miniszterelnök már az EP-választásokat követően, 2019. szeptember 21-én mondott beszédet a párt egy Rómában tartott rendezvényén, ahol meleg szavakkal méltatta a politikai tömörülést, mondván: „Az Önök elnök asszonya Magyarországon a politikai centrumban helyezkedne el, és én tőle egy kicsit jobbra állok.”¹⁴⁷ 2020. október elején pedig levélben gratulált Giorgia Meloninak abból az alka-

¹⁴⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kleine-zeitung-cimu-osztrak-lapnak 2019. május 6.

¹⁴⁵ 2019. május 17-én két német újság leleplező videót közzölt Strachéről. A 2017-ben Ibizán készült rejtett kamerás felvételen egy orosz oligarcha unokahúgaként bemutatkozó nő az FPÖ számára pénzügyi és médiatámogatást ajánlott fel, Strache cserébe jól fizető állami megbízásokat ígért neki. Az alkancellár másnap lemondott, majd az ÖVP-FPÖ-koalíció is felbomlott, és Ausztriában előrehozott választásokat írtak ki. Strache a videón egyebek mellett azt is mondta, hogy olyan médiakörnyezetet szeretne felépíteni, mint Orbán Viktor Magyarországon, és javasolta ehhez az oroszoknak Heinrich Pécinát, aki „felvásárolta Orbánnak a magyar médiát az elmúlt 15 évben”.

¹⁴⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-napilapnak *Das Bild* 2019. május 24.

¹⁴⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-az-olasz-testverek-fdi-part-atreju-2019-elnevezesu-rendezvenyen

lomból, hogy megválasztották az Európai Konzervatívok és Reformisták (ECR) nevű európai pártcsalád elnökének.¹⁴⁸

Miután 2019. március 30-án az EP-választások kampányában Manfred Weber, a német köztvében úgy nyilatkozott, hogy nem vállalja az Európai Bizottság elnöki pozícióját, ha ehhez a Fidesz szavazataira lesz szüksége, a Fidesz megvonta tőle a támogatását. Orbán Viktor a *Bild*-nek adott interjújában Webert „gyenge vezető”-nek nevezte, aki „becsületes ember, de nem kész a saját értékeiért küzdeni”, „már nem konzervatív politikus”. Hozzátette még, hogy „én Weber urat még a saját itthoni politikai tőkém egy részének árán is támogattam”.¹⁴⁹

Az európai parlamenti választásokat követően a Kossuth rádiónak adott interjújában a magyar miniszterelnök kijelentette: „Hogy hová tartozunk, milyen csoporthoz, az másodlagos, nem lényegtelen, de másodlagos... Ha az Európai Néppárt olyan irányba fejlődik vagy alakul, ami nekünk nem fogadható el, ami nem szolgálja a magyarok érdekeit, akkor nekünk ott nincs keresnivalónk.”¹⁵⁰

Az Európai Parlament 2020. január 16-án elfogadott, a magyar jogállamiság helyzetének romlását megállapító állásfoglalását (48. o.) a néppárti frakció többsége is megszavazta (89 igen, 35 nem, 21 tartózkodást). Orbán Viktor másnap a Kossuth rádiónak ezzel kapcsolatban azt nyilatkozta, hogy a néppárti frakció nagy része elárulta őket, és csupán egy centire voltak attól, hogy kilépjenek a pártból. Ezt csak azért nem tették meg, mert há-

¹⁴⁸ www.magyar nemzet.hu/kulfold/levelben-gratulalt-orban-viktor-giorgia-meloninak 2020. október 2.

¹⁴⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-napilapnak 2019. május 24.

¹⁵⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2019. június 14.

rom fontos ország – Spanyolország, Franciaország, Olaszország – képviselői kiálltak Magyarország mellett.¹⁵¹

A „három bölc” végül semmilyen jelentést nem hozott nyilvánosságra a tevékenységéről,¹⁵² az EPP 2020. február 3–4-én tartott politikai gyűlésén pedig határozatlan időre meghosszabbította a Fidesz felfüggesztését.

2020. február 18-án Orbán Viktor egy memorandumot juttatott el az Európai Néppárt vezetőségének és minden tagpártjának. Ebben a miniszterelnök minden addiginál átfogóbban és konkrétan leírta, hogy milyen problémákat lát a Néppárt politikájában.

A legfontosabb megállapításai az alábbiak:

„Az Európában is súlyos örökséget hagyó kommunizmussal és marxizmussal szembeni fellépés helyett Fidel Castrót és Karl Marxot éltejük. A kereszténydemokrata rajnai modell helyett egalitárius, szocialisztikus társadalomelméleteket karolunk fel. Szubszidiaritás helyett a brüsszeli bürokrácia megerősítését és a központosítást pártfogoljuk.

A keresztény inspirációkat, ha vannak is, nem képviseljük nyíltan és öntudatosan. Feladtuk az egy nő és egy férfi házasságára épülő családmódellet, és a genderideológia karjába hanyatlottunk. A gyermekek születésének támogatása helyett a tömeges migrációban látjuk a megoldást népesedési problémáinkra.

¹⁵¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2020. január 17.

¹⁵² A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* értesülései szerint a bizottság tagjai két alkalommal tárgyaltak Orbán Viktorral – októberben és decemberben –, végül azonban a legfontosabb kérdésben nem tudtak megegyezni: Rompuy a Fidesz kizárását, Schüssel a visszafogadását támogatta, míg Pöttering köztes álláspontra helyezkedett. (www.faz.net/aktuell/politik/ausland/evp-chef-tusk-muss-ueber-den-umgang-mit-orban-entscheiden 2020. január 21.

Ellenerő kifejtése nélkül tűrjük a schengeni határrendszer szétbomlását, és tehetetlenül szemléljük a Balkán országainak kimaradását Európa integrációjából.

Politikai ellenfeleinkkel szemben nem kínálunk vonzó alternatívát, az ő témáikat és az ő álláspontjaikat tekintjük viszonyítási pontnak. Belső ellentéteinket a széles nyilvánosság elé tártuk. A keleti és a nyugati, régi és új tagpártok közötti különbségeket nem szűkítjük, hanem tágítjuk.

Régi és nagyszerű európaiként nem állunk ki, nem vállaljuk a küzdelmet a baloldali-liberális szellemi körökkel és az általuk befolyásolt és irányított médiával sem. Egy centrista, a keresztény jobboldalról baloldali irányba csúszó pártszövetség lettünk. A választók szemében lassan megkülönböztethetetlené válunk a liberális, zöld, szocialista baloldaltól. Olyan benyomást keltünk, mintha a kormányzatokban való részvételt szolgáló kompromisszumok váltak volna politikánk lényegévé.”

A memorandumban Orbán Viktor azt javasolta, hogy térjenek vissza az EPP egykori elnöke, Wilfried Martens örökségéhez, tagpártjaikat ne csak a baloldallal, de a jobboldallal való otthoni együttműködésben, koalíciókötésben is támogassák, az EPP vezető testületeiben pedig a centrista irányzat mellett a jobboldali keresztény irányzat képviselői is kapjanak helyet.¹⁵³

2020. április 1-én Donald Tusk levélben kérte az Európai Néppárt tagpártjait, hogy a járvány elmúltával gondolják át újra a Fidesz tagságával kapcsolatos álláspontjukat, másnap pedig 13 tagpárt elnöke ismételtlen a Fidesz kizárását szorgalmazta (mindannyian a magyar parlament által elfogadott, a koronavírus-járvány elleni hatékonyabb védekezés érdekében a kormány számára időkorlát nélküli felhatalmazást biztosító törvényre hivatkozva).

Erre reagálva Orbán Viktor május 4-én levelet írt az EPP összes tagpártja elnökének, melyben kifejtette, hogy „az álhírek

¹⁵³ twitter.com/KatalinNovakMP/status

terjesztésében sajnálatos módon nemcsak formális politikai ellenfeleink, hanem egyes néppárti politikusok is aktívan bekapcsolódtak”. Donald Tusk pedig „odáig merészkedett, hogy párhuzamot állított a magyarországi intézkedések és Carl Schmitt, a náci német rezsim támogatója és ideológusa között” (55. o.). A levélben kijelentette: „Hamarosan döntenünk kellene: engedjük, hogy megosszanak és tovább gyengítsenek bennünket, vagy összefogunk, és továbbra is az európai politika vezető konzervatív ereje maradunk.”¹⁵⁴

Július 8-án egy online konferencián, melyen a szerb és a szlovén miniszterelnökkel közösen tartott előadást, a magyar miniszterelnök az Európai Unió általa kívánatosnak tartott proaktív jövőstratégiáját felvázolva a következő szavakkal zárta mondanóját: „A végső kérdés az, hogy ki hozza létre ezt a stratégiát Európa számára. És az Európai Néppárt születésnapján azt kívánom, hogy az EPP legyen az, aki ezt megteszi.”¹⁵⁵

2020. szeptember 28-án, az Európai Néppárt online politikai gyűlésén nem szavaztak a Fidesz kizárásáról, arra hivatkozva, hogy nem biztosítható a szavazás titkossága. Donald Tusk azonban a gyűlésen elmondott beszédében egyértelművé tette, hogy ennek nem csupán technikai oka volt: „Őszinte leszek Önökkel. A Fidesz jövőjével kapcsolatos törésvonalak mélyebben futnak, mint az a vezetőink nyilvános nyilatkozatai alapján tűnik... Az az igazság, hogy ma sem a Fidesz kizárásának, sem a reintegrációjának nincsen többsége... Ma már nehéz elképzelni, hogy meg tudnánk győzni a Fideszt, hogy térjen vissza az elveinkhez.”¹⁵⁶

Látható tehát, hogy mind Orbán Viktor mind Donald Tusk – és a hozzá hasonlóan a Fideszt a Néppártból kizárni akaró po-

litikusok – meg vannak arról győződve, hogy a másik fél adta fel az EPP eredeti eszmeiségét, elveit.

A magyar miniszterelnök 2020. december 6-án levelet írt Manfred Weber frakcióvezetőnek, amelyben a Fidesz és az EPP közötti kapcsolatok lazítását kezdeményezte. Ennek érdekében egy olyan együttműködési formulát javasolt, amilyen 1999–2009 között az EPP és a brit konzervatív párt között állt fenn. (Ebben az időben a toryk a néppárti frakcióhoz külső szövetségesként csatlakoztak, de nem voltak az EPP tagjai).¹⁵⁷ December 10-én Szijjártó Péter külügyminiszter három jobboldali radikális, ellenzékben politizáló párt vezetőivel folytatott megbeszéléseket (holland Szabadságpárt, Dán Néppárt, Finnek Pártja).

December elején Othmar Karas, az Osztrák Néppárt (ÖVP) delegációvezetője és 39 társa kezdeményezte a frakcióvezetésnél Deutsch Tamásnak, a Fidesz–KDNP delegációvezetőjének kizárását, mivel novemberben több interjúban is a Gestapo és az ÁVO gondolkodásához hasonlította Manfred Weber azon nyilatkozatát, miszerint Orbán Viktornak nem kell tartania az uniós támogatások kifizetéséhez feltételként szabott jogállamisági követelményektől, ha Magyarországon függetlenek a bíróságok és szabad a média.

December 17-én végül a frakció elsőprő többséggel úgy döntött, hogy nem zárja ki Deutsch Tamást, de a továbbiakban nem szólalhat fel a képviselőcsoport nevében a plenáris üléseken, nem tölthet be olyan tisztséget, amelyben a Néppártot képviseli, és nem képviselheti a pártot jelentéstevekként. A frakció felszólította továbbá a Fidesz EP-képviselőit, gondolkodjanak el rajta, hogy politikai meggyőződésük továbbra is összeegyeztethető-e a képviselőcsoport értékeivel, a pártcsaládot pedig arra szólították fel, hogy amint a járványhelyzet lehetővé teszi, hozzon végleges döntést a Fidesz tagságáról.¹⁵⁸

¹⁵⁴ www.index.hu/kulfold/2020/05/04/orban-viktor-level-epp-neppart

¹⁵⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-cenzurazatlan-europa-cimu-online-nemzetkozi-konferencian

¹⁵⁶ www.azonnali.hu/cikk/20200929-a-neppart-elnoke-beismerte-nem-tudnak-mit-kezdeni-a-fidesszel

¹⁵⁷ www.nepszava.hu/3101965-orban-elhagyni-keszul-az-europai-nep-partot 2020. december 7.

¹⁵⁸ www.index.hu/kulfold/2020/12/17/koron-belul-de-karantenban-deutsch-tamas-a-neppartban

6. A magyar–német viszony

Nehéz lenne vitatkozni Orbán Viktornak azzal a 2012-ben a Német Kereskedelmi és Iparkamarában tett kijelentésével, miszerint: „Nincs még egy olyan ország a világon, amelynek akkora befolyása lenne Magyarországra sorsára, mint Németországra.”¹⁵⁹

Ha csupán a két ország gazdasági együttműködését nézzük, elmondható, hogy a magyar külkereskedelem közel egyharmada bonyolódik Németországgal, és hazánkban mintegy 6000 (részben vagy egészben) német tulajdonú cégben 300 000 munkavállaló dolgozik. Ezek között olyan világhírű multinacionális cégek találhatók, mint a Daimler, az Audi, az Opel, a Knorr-Bremse, a Bosch, a Deutsche Telekom, az E.ON, az RWE és hamarosan a BMW. 2019-ben pedig Magyarország vált Németország első számú fegyvervásárlójává.

Különösen az autópárhazban tevékenykedő cégek anyaországi vezetőivel ápol a magyar kormány szoros kapcsolatokat. Ezen cégek az elmúlt tíz évben sok milliárd forint állami támogatásban és adókedvezményben részesültek, és a magyar miniszterelnök olykor még az Európai Tanácsban is felszólalt az érdekükben.¹⁶⁰

A kézirat leadását követően, 2021. március 3-án Gál Kinga, a Fidesz-KDNP EP-delegációjának elnöke és Deutsch Tamás, a delegáció vezetője közleményben jelentette be, hogy a Fidesz európai parlamenti képviselői kilépnek az Európai Néppárt képviselőcsoportjából. A döntés előzménye az volt, hogy ugyanazon a napon a néppárti frakció nagy többséggel (a 187 képviselőből 148 szavazta meg) úgy módosította az alapszabályát, hogy a jövőben nem csupán egyes tagokat, hanem egész tagállami delegációkat is ki lehet zárni vagy fel lehet függeszteni a képviselőcsoportból. Ezt követően Orbán Viktor közölte, hogy ezután már csak technikai kérdés a Fidesz távozása az EPP-ből, amit március 18-án Novák Katalin, a Fidesz külügyekért felelős alelnöke be is jelentett.

¹⁵⁹ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/europa-legerosebb-reformpolitikaja-valo-sult-meg-magyarorszagon 2012. március 5.

¹⁶⁰ Például a dieseles autók károsanyag-kibocsátásának szigorúbb ellenőrzése kapcsán. (www.direkt36.hu/a-magyar-nemet-kapcsolatok-rej

Természetesen a két ország viszonyát korántsem lehet csupán a gazdaságra korlátozni. Ezen viszony történeti, geopolitikai, sőt lelki aspektusaira Orbán Viktor több beszédében is kitért az elmúlt 10 év során. A *Passauer Neue Presse* című napilapban a következőket mondta ezzel kapcsolatban 2017 októberében: „A német–magyar viszony valóban különleges és mitikus kapcsolat. Egy kicsit az ésszerűsége túl is. Van egy lelki minősége is. Évszázadok óta nem háborúztunk egymással. Kölsönösen támogattuk egymást, ha szükséges és lehetséges volt. Gyakran szövetkeztünk egymással, volt, hogy rossz, volt, hogy jó dolgokra. Most éppen egy jó dologért fogtunk össze: közösen akarjuk építeni Európát.”¹⁶¹

2012 márciusában a német gazdasági klub rendezvényén a magyarok németek iránti nagybecsülését hangsúlyozta (beleértve nyilván saját magát is): „A magyar emberek hagyományosan nagyra értékelik a németeket. Ez a szimpátia mélyen beépült a magyar gondolkodásba. Több is ez, mint pusztán szimpátia. A magyar ember, amikor dolgozik, és előrébb akar jutni, akkor nagyon gyakran a németeket tekinti mércének... Nem akarok ebből titkot csinálni: magunkon kívül, magunk után leginkább Németországban, a német gazdaságban, ezen belül is az idetelepült német cégekben bízunk.”¹⁶²

A miniszterelnök 2019. januári nemzetközi sajtótájékoztatóján is a magyar–német kapcsolatok kiemelt fontosságát hangsúlyozta: „Mi különleges értéket tulajdonítunk a német–magyar kapcsolatoknak, és azon belül a Fidesz–CDU/CSU kapcsolatrendszernek. Történelmileg is azt tartom helyesnek, hogyha

tett-története Panyi Szabolcs: Így fűzte be Orbán Európa nagyhatalmát 2020. szeptember 18.)

¹⁶¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor.interjuja-a-passauer-neue-presse-cimu-napilapnak 2017. október 26.

¹⁶² www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/esszerutlen-a-magyarorszagot-sujto-unios-javaslat 2012. március 5.

Magyarország ott, ahol a nemzeti érdekei ezt nem zárják ki, megpróbál Németországgal együttműködni és megegyezni... a Németországgal való együttműködés kitüntetett célja volt mindig is a magyar külpolitikának, és e tekintetben én sem tudok mást ajánlani Magyarországnak, mint egy elmélyült, jó, őszinte, európai stílusú kapcsolatot Németországgal.”¹⁶³

Gulyás Gergely kancelláriaminiszter pedig 2018 decemberében az Országgyűlés Külügyi Bizottságában egyértelművé tette: „Magyarországnak Németország a legstabilabb és legfontosabb szövetségese gazdaságilag és politikailag is.”¹⁶⁴

Ugyanakkor Orbán Viktor az elmúlt években mind több kritikát is megfogalmazott a német politikát, politikusokat, sajtót illetően.

2016 februárjában a *Bild* újságírójának arra panaszkodott, hogy „ma a németországi hangnem nyers, goromba, és agreszív”.¹⁶⁵ 2019 májusában a Kossuth rádióknak adott interjújában szintén a németekkel kapcsolatos csalódottságának adott hangot: „Mi, magyarok úgy emlékszünk a németekre az elmúlt néhány évtizedben, hogy ez egy szorgos, jókedvű és tisztelettudó nép. Mindig azért tiszteltük a németeket, mert azok rendezettek, nemcsak kinézetükre, hanem a szavaikra is, volt bennük egy fegyelem, nem engedtek meg maguknak bizonyos dolgokat. Most láthatóan ezt maguk mögé dobták, és minden erkölcsi gátlás nélkül mondanak nem elfogadható stílusú ítéletet idegen ország, más országok politikusairól.”

A migránskérdésben egyszerre vádolta őket felelőtlenséggel és álszentséggel: „A németek meg akarnak szabadulni azoktól, akiket maffia módon beengedtek kellő átgondoltság nélkül a sa-

¹⁶³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-nemzetkozi-sajtotajekoztaton-felmerult-ujsa-giroi-kerdesekre 2019. január 10.

¹⁶⁴ www.parlament.hu/documents/static/bizjvkv41/KUB/1812041.pdf 2018. december 4.

¹⁶⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-lapnak 2016. február 25.

ját országukba. Beengedték őket, és rájöttek, hogy ebből baj van, és szeretnék ezeket szétosztani. Tehát miközben emberieségi érveket használnak, valójában a legegyszerűbb migránsellenes reflexről van szó... a javát persze kiválogatták, a többi majd szétküldjük a többi ország közé, mert azok elég balekok, meg kicsik ahhoz, hogy lenyomjuk ezt a torkukon.”¹⁶⁶

2020 áprilisában pedig szintén a Kossuth rádióban már arról beszélt: „Hogy Berlinben mit gondolnak Magyarországról, ez engem különösebben nem érdekel, és nincs is semmi jelentősége... mint kutya a vizet, lerázzuk magunkról.”¹⁶⁷ Ez élesen szemben áll azzal a miniszterelnök és külügyminisztere által is többször hangoztatott állásponttal, mely szerint a magyar kormány afféle irányítóként tekint Berlinre.

A két ország közötti viták az évtized első felében elsősorban a jogállamiság magyarországi helyzetéről és a különadókról szóltak, az évtized második felében pedig a továbbra is folyamatos jogállamisági kritikák mellett a migránskérdésben elfoglalt eltérő álláspont határozta meg azokat.

Külön is érdemes megvizsgálni Orbán Viktor és Angela Merkel német kancellár viszonyát. A *Direkt36* újságírójának a következőket mondta erről egy CDU-nak dolgozó forrás: „Orbán és Merkel között teljes tisztelet van. Ez nem egy love story, ez egy pragmatikus munkakapcsolat.”¹⁶⁸ Rímelnék erre a kancellárszöveg szavai, amikor 2015-ös magyarországi látogatásán az Andrássy Gyuláról elnevezett német nyelvű egyetemen egy hallgató Orbán Viktorról kérdezte a véleményét: „Orbán egy munkatárs, akivel szorosan együttműködünk. Lehet vele beszélni, vitázni,

¹⁶⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2019. május 3.

¹⁶⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2020. április 24.

¹⁶⁸ www.direkt36.hu/a-magyar-nemet-kapcsolatok-rejtett-tortenete Pánya Szabolcs: *Igy füzte be Orbán Európa nagyhatalmát.* 2020. szeptember 18.

problémákat felhozni.” Hozzátette azonban, hogy nem mindenben értenek egyet, és utalt a közös sajtótájékoztatójukra, ahol ki derült az alapvető nézetbeli különbség a liberális demokráciával kapcsolatban.¹⁶⁹

A két miniszterelnök között a tárgyalta időszakban összesen 12 kétoldalú találkozó volt, ebből 6 Berlinben, 1 Budapesten, 1 Sopronban, 4 pedig az Európai Tanács ülései előtt/közben.¹⁷⁰ Ezeken a találkozókon – a nyilvánosság előtt legalábbis – a német kancellár vagy egyáltalán nem vagy csak igen óvatosan és ártételezen bírálta a magyar kormány politikáját (miközben a német sajtó meghatározó része a 10 év során lényegében folyamatosan erős kritikával illette az Orbán-kormányok kül- és belpolitikáját).

Orbán Viktor 2012. októberi berlini látogatása előtt a német kormány szóvivő kijelentette: „Akinek kétharmados többsége van, mindig tudnia kell, hogy a kétharmados többséggel nagy demokratikus felelősség is együtt jár azokkal szemben, akik kisebbségben vannak.” A találkozót követő sajtótájékoztatón azonban Merkel már megdicsérte a magyar kormányt: „Magyarország minden olyan kérdésben módosításokat hajtott végre, amelyekkel kapcsolatban az Európai Bizottság kritikát fogalmazott meg. Az ország megszívlelte az európai partnerek kritikáját.”¹⁷¹ A magyar választásokat követő, 2014. májusi berlini találkozójukon is csak annyit jegyzett meg a német kancellár: „A magyar nép nagy bizalmat szavazott Orbán Viktor pártjának, de ez nagy felelősséggel is jár.” Hozzátette még, hogy a német cégeknek fontos lenne a biztos, kiszámítható jogi környezet.¹⁷²

¹⁶⁹ www.budapestbeacon.com/politika/angela-merkel-orban-viktoral-kapcsolatban-vannak-kerdesek-melyekben-nem-ertunk-egyert

¹⁷⁰ www.mandiner.hu/cikk/20200210-a-berlin-budapest-tengely-az-orban-merkel-talalkozok-rovid-tortenete 2020. február 10.

¹⁷¹ www.index.hu/belfold/2012/10/11/diplomatikus-volt-merkel-orban-nal 2012. október 11.

¹⁷² www.nol.hu/kulfold/orban-merkel-talalkozo-a-miniszterelnok-megdicserte-a-kancellart-az-ukran-valsag-kapcsan

2015. februári budapesti látogatásán Merkel elmondta a sajtótájékoztatón, hogy egy demokráciában – akkor is, ha egy kormány nagy többséggel rendelkezik – nagyon fontos az ellenzék, a civil társadalom és a média szerepe. Az illiberális demokráciával kapcsolatos újságírói kérdésre pedig kifejtette, hogy pártjának keresztény, szociális és liberális gyökerei vannak, „az illiberális szóval személy szerint nem tudok mit kezdeni”.¹⁷³ A 2018. júliusi találkozón pedig mindkét fél deklarálta, hogy a menekültek elhelyezésének és a migránsválság humánus kezelésének a kérdését nagyon eltérően látják.¹⁷⁴

2019. augusztusi soproni látogatásán sokak meglepetésére a német kancellár dicsérte az uniós források magyarországi felhasználását: „Ha ránézünk a magyar gazdasági növekedési rátákra, akkor láthatjuk, hogy ezt a pénzt az ország jól fektette be, hogy ez az emberek javát szolgálja, és Németország örül, hogy magyarországi munkahelyeivel részt tud venni ebben a növekedésben.”¹⁷⁵ 2020. februári berlini találkozójukon pedig elmondta, hogy a gazdasági fejlődés Magyarországon nagyon jó úton halad, ami az Európai Uniónak is köszönhető. Az ország okos beruházások és a gazdaságpolitika révén igen nehéz helyzetből indulva eljutott oda, hogy már nem munkanélküliséggel, hanem munkaerőhiánnyal küzd. A migrációs politikát illetően megjegyezte: vannak közös pontok és eltérések is.¹⁷⁶

Angela Merkel a kétoldalú találkozókon kívül is ritkán bírálta a nyilvánosság előtt Orbán Viktort és a magyar kormány politikáját. Ráadásul e téren előfordult, hogy ellentmondásba került önmagával. A *Politico* című brüsszeli lap birtokába került hangfelvétel szerint 2015 októberében az Európai Néppárt EP-frak-

¹⁷³ www.index.hu/belfold/2015/02/02/angela-merkel-eltolt-ne-hany-orat-budapesten 2012. február 2.

¹⁷⁴ www.portfolio.hu/gazdasag/20180705/merkel-orban-talalkozo-keves-konkret-bejelentenes-hangzott-el 2018. július 5.

¹⁷⁵ www.direkt36.hu/a-magyar-nemet-kapcsolatok-rejtett-tortenete

¹⁷⁶ www.index.hu/kulfold/2020/02/10/orban-viktor-angela-merkel-europai-neppart 2020. február 10.

ciójának tagjai előtt indulatosan kritizálta a magyar kormányt a déli határai mentén megépített kerítés miatt: „A menekülteket nem fogja megállítani, ha kerítéseket építünk. Erről mélyen meg vagyok győződve, éppen elég ideig éltem kerítés mögött.”¹⁷⁷ Három évvel később, 2018 szeptemberében az augsburgi városházán azonban már a következőket mondta: „Orbán Viktor folyamatosan rámutat, hogy milyen jól védi a határt, amit egyébként helyesnek tartok, és soha nem is szólaltam fel a határvédelme ellen, hiszen schengeni külső határa van, de ez a határzár sajnos még nem készült el akkor, amikor a sok menekült érkezett.”¹⁷⁸

2020. július 9-én az Európai Parlamentben az uniós elnökség átvételekor Cseh Katalin (Momentum) EP-képviselő kérdésére válaszolva ismét utalt a jogállamiság kérdésében közte és a magyar miniszterelnök között fennálló vitára: „Fontos, hogy megvédjük a jogállamiságot, ez az egyik célunk a német elnökség alatt. Nyíltan ki fogjuk mondani a dolgokat, még akkor is, ha Orbán Viktorról van szó, és más véleményünk van arról, ami Magyarországon történik.”¹⁷⁹

Ismereteim szerint a német kancellár nyilvánosan egyetlen alkalommal beszélt a Fidesz és az Európai Néppárt vitájáról. 2019. március 11-én a lett miniszterelnökkel tartott sajtótájékoztatón kérdésre válaszolva közölte: „A Fidesszel kapcsolatban mindekelőtt arról van szó, hogy milyen értékeink vannak az Európai Néppártban, és mi köt össze minket. A néppártokat mindig az jellemzi, hogy különböző áramlataik vannak, de az értékek alapjának határai is vannak.”¹⁸⁰

¹⁷⁷ www.politico.eu/article/merkel-eu-needs-to-consider-treaty-change 2015. október 7.

¹⁷⁸ www.24.hu/kulfold/2018/10/01/merkel-orban

¹⁷⁹ www.index.hu/kulfold/eurologus/2020/07/09/merkel-ep-jogallamisag-vizsgalat

¹⁸⁰ www.infostart.hu/kulfold/2019/03/11/merkel-is-megszolalt-a-nep-part-es-a-fidesz-konfliktusaban Határozottabban fogalmazott ebben a kérdésben a CDU akkori elnöke, Annegret Kramp-Karrenbauer a Fidesz 2019. tavaszi plakátkampánya kapcsán kijelentette, hogy Orbán Viktor megosztja és gyengíti az EPP-t, és a párbeszéd megszakításával fenyeget-

Orbán Viktor – miközben gyakran igen kritikusan nyilatkozott a német politikáról és a német sajtóról – a német politika legmeghatározóbb alakjáról a nyilvánosság előtt mindig a legnagyobb elismerés hangján szólt, és általában azzal védte meg, hogy az SPD-vel alkotott nagykoalíció foglya.¹⁸¹

2015 novemberében a *Weltwoche* című svájci hetilapban így jellemezte őt: „Angela Merkel a jobboldali erők legfontosabb vezető politikusa... Ő erős vezető, nemcsak azért, mert egy erős országot irányít, hanem személyiségéből adódóan és leadershipje miatt is.”¹⁸² 2016 októberében egy német lapnak adott interjújában pedig így méltatta: „Az Önök kancellárjának felbecsülhetetlen érdemei vannak. Tíz nagyon nehéz év áll mögöttünk; pénzügyi válság, népvándorlás, déli országok gazdasági visszaesése, elakadt euró, ukrajnai konfliktus Oroszországgal. A kancellár asszony nélkül Európa nem tudott volna jó válaszokat adni, Európa nélküle gyengébb lett volna.”¹⁸³

Egy 2019. májusi *Bild*-interjújában pedig Merkel előre bejelentett – a 2021-es választásokat követő – távozásán sajnálkozott: „Azt, hogy Merkel asszony távozik, csak akkor hiszem, ha látom. Végül is Európa legnagyobb harcosáról beszélünk, aki az elmúlt években nem egy férfit lekörözött. Aki őt alábecsüli, az téved. És van még egy probléma: nagy úrt hagy maga után Európában. Mióta úgy döntött, hogy részlegesen visszavonul, Európában már egyáltalán nincs vezetés... Angela Merkel még nem távo-

te meg a pártot (azonnali.hu/cikk/20190221/a-kormany-junckert-tamado-plakatkampanya-mar-a-bajor-miniszterelnoknek-is-sok-volt).

¹⁸¹ Érdekes, hogy eközben az erősen centralizált kormánypárti sajtóban általában negatív színben tüntetik fel. Jól illusztrálja ezt a Hír Tv Főhős International című műsora, amely 2020 márciusában készített róla egy kétrészes portrét.

¹⁸² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-weltwoche-svajci-hetilap-interjuja-orban-viktorral 2015. november 12.

¹⁸³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-passauer-neue-presse-napilapnak 2016. október 20.

zott, de már most hiányzik.”¹⁸⁴ Sőt egy 2020 júliusában tartott konferencián azt is bevallotta, hogy „le akartam beszélni a visszavonulásáról, de nem jártam sikerrel”.¹⁸⁵

Míg a CDU a tárgyalat időszakban mindvégig ambivalensen viszonyult a Fideszhez és Orbán Viktorhoz, bajor testvérpártja, a CSU Edmund Stoiber (1999–2007) és Horst Seehofer (2008–2019) elnöksége idején a párt szilárd szövetségesének számított. Nem véletlenül mondta Orbán Viktor 2016-ban, hogy „az én pártom Helmut Kohl kormányzása idején magyar CDU-ként csatlakozott az Európai Néppárthoz, ma már inkább a magyar CSU-nak nevezném.”¹⁸⁶

A 2019 januárjában az elnöki posztot Seehofert váltó Marcus Söder (aki 2018 márciusa óta Bajorország miniszterelnöke is) azonban már jóval kritikusabban viszonyul az orbáni politikához. 2019 februárjában a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*nak adott interjújában kijelentette: „Bajorország és a CSU mindig is jó kapcsolatokat ápolt Magyarországgal. De Orbán Viktor legutóbbi nyilatkozatai elfogadhatatlanok.”¹⁸⁷ Márciusban pedig egy másik német lapban a következőket mondta: „Orbán Viktor az utóbbi időben egyre inkább eltávolodott közös értékeinktől... az az út, amelyen Orbán jár, nem a mi utunk.”¹⁸⁸

Májusban egyértelműen elutasította Orbán javaslatát az európai radikális jobboldallal való együttműködésre: „Számunkra egyértelmű, hogy nincs és nem is lehet együttműködés Európában a jobboldali populistákkal”, Salviniivel, Marine Le Pannel és

¹⁸⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-napilapnak-20190524

¹⁸⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-cenzurazatlan-europa-cimu-online-nemzetkozi-konferencian-2020-julius-8

¹⁸⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/publikaciok-beszedekek-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-passauer-neue-presse-napilapnak-2016-oktober-20

¹⁸⁷ www.faz.net/aktuell/politik/ausland/nach-kampagne-gegen-die-eu-soeder-distanziert-sich-von-orban 2019. február 21.

¹⁸⁸ www.24.hu/kulfold/2019/03/06/markus-soder-bajor-miniszterelnok-orban-viktor 2019. március 6.

az AfD-vel „egyszerűen kizárt” a szövetezés. „Orbánnak megvannak a maga érdemei, a magyaroknak megvannak a maguk érdemei. De Orbán változik, és ez a változás csorbítja az érdemeit.”¹⁸⁹

A CDU/CSU koalíciós partnereinek vezető politikusai a tárgyalat időszakban mindvégig gyakran kritizálták a magyar kormány politikáját (Guido Westerwelle külügyminiszter, az FDP elnöke, Sigmar Gabriel, Martin Schulz, Andrea Nahles az SPD elnökei, Peer Steinbrück az SPD kancellárjelöltje, Frank-Walter Steinmeier köztársasági elnök, Heiko Maas külügyminiszter, Michael Roth külügyi államtitkár).

Végül említsük meg, hogy több német (vagy Németországban élő magyar) személy is fontos szerepet játszott/játszik a magyar-német viszony ápolásában, kvázi a magyar kormány lobbistájaként tevékenykedve. A teljesség igénye nélkül: Günther Oettinger, 2014–2019 között uniós biztos, aki kulcsszerepet játszott a paksi bővítés Európai Bizottság általi engedélyeztetésében (2020 februárjától a Nemzeti Tudománypolitikai Tanács társelnöke); Klaus Mangold, a Daimler AG egykori topmenedzsere (akit a német sajtó gyakran Mr. Russiaként emleget); Frank Spengler, a CDU pártalapítványának, a Konrad Adenauer Stiftungnak a budapesti irodavezetője; Martin Winterkorn, a Volkswagen-csoport zsámbéki sváb származású egykori elnöke; Mándoki László zenész (a CDU-ban fontos showszervező, és jó kapcsolatai vannak a német bulvársajtóval).

7. A magyar-amerikai viszony

Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között a gazdasági és a védelmi-biztonságpolitikai együttműködés a tárgyalat időszakban mindvégig szoros és lényegében problémamentes volt.

¹⁸⁹ www.hvg.hu/vilag/20190502-bajor-szovetsege-biralta-orbant-amiert-salvinit-fogadja

Hazánkban mintegy 1700 amerikai tulajdonban lévő vállalat tevékenykedik, több mint 100 000 embernek adva munkát. Az Egyesült Államok ezzel Németország után a második legnagyobb befektető Magyarországon. Az Európai Unió országain kívül – Kína után – a második legfontosabb kereskedelmi partnerünk, egyben az első számú exportpiacunk. A magyar kormány a kezdetektől támogatja az Európai Unió és az Egyesült Államok között folyó szabad kereskedelmi tárgyalásokat (TTIP).

A biztonságpolitikai együttműködés keretében Magyarország 2015 augusztusa óta egy Egyesült Államok által vezetett, 60 országból álló nemzetközi koalíció részeként vesz részt 150 (2018 óta 200) katonával Irakban az Iszlám Állam elleni harcban. Ezenkívül folyamatosan tevékenykedik a NATO afganisztáni és koszovói misszióiban, a NATO 2014. szeptemberi walesi csúcstalálkozóján elfogadott Készenléti Akcióterv végrehajtásában, valamint a rotációs alapon működő balti légtérvédelemben. A harmadik Orbán-kormány a szovjet csapatok 1991-es kivonása óta először járult hozzá külföldi – amerikai – csapatok állandó, igaz, kis létszámú és rotációs jelenlétéhez az Atlanti Előkelet hadművelet keretében, valamint Székesfehérváron befogadta a NATO Erőket Integráló Elem (NFIU) fantázianevet viselő parancsnokságát. Az amerikaiak külön is hálásak voltak azért, hogy a NATO beavatkozását követően 2011 júniusától Magyarország tripoli nagykövetsége képviselte az Egyesült Államokat is Líbiában.

Barack Obama elnöksége idején komoly konfliktusok terheltek azonban a két ország politikai együttműködését, miként Szijjártó Péter külügyminiszter fogalmazott 2016-ban: „A kapcsolatnak az a lába, amelyik a politikai, az sajnos sánta. Nagyon sánta. Keresztszalag-szakadása van.”¹⁹⁰ Az amerikai elnök és a magyar miniszterelnök között egyetlen kétoldalú találkozó sem volt, ami példátlan a magyar–amerikai kapcsolatok rendszerváltás utáni történetében. Sőt miniszteri találkozó is csak három volt: Eric Holder igazságügy-miniszter 2011 áprilisában, Hillary Clinton

¹⁹⁰ www.index.hu/belfold/2016/08/02/szijasrt-peter-interju-usa-orosz-orszag-exim-no-go-zona 2016. augusztus 2.

külügyminiszter pedig ugyanaz év június 30-án látogatott Magyarországra, és tárgyalt hazai partnere mellett a miniszterelnökkel. Martonyi János 2012. október 18-án Washingtonban folytatott megbeszélést Hillary Clintonnal.

Az amerikai külügyminiszter budapesti látogatásán kifejezte aggodalmát az igazságszolgáltatás függetlensége és a sajtószabadság helyzete miatt, felhívta a figyelmet a fékek és ellensúlyok rendszerének fontosságára, és szélesebb körű konszenzust élvező alkotmányozásra biztatta a magyar kormányt.¹⁹¹ 2011 decembereben a magyar miniszterelnökhöz írott levelében Clinton még határozottabb kritikát fogalmazott meg a magyar jogállamiság helyzetét illetően. A nyáron említett kérdések mellett külön kiemelte az új egyházügyi törvénnyel kapcsolatos fenntartásait, és kérte a kormányfőt, hogy fontolja meg az érintett területeket érintő törvények módosítását. Miként fogalmazott: „Aggodalmaink jelentősek és megalapozottak.”¹⁹²

Eleni Tsakopoulos Kounalakis amerikai nagykövet pedig 2012 januárjában már arról beszélt, hogy Washington nagyon csalódott amiatt, mert Magyarország nem vette figyelembe az amerikai aggályokat az Alaptörvénnyel és más sarkalatos törvényekkel kapcsolatban. Washingtoni megítélés szerint ugyanis a reformok bizonyos elemei súlyosan érintik a magyar demokráciát.¹⁹³

Többször keményen bírálta a magyar kormány politikáját Victoria Nuland, az amerikai külügyminisztérium európai és eurázsiai ügyekért felelős miniszterhelyettese is. A jogállamiság és a demokrácia helyzete mellett elsősorban a korrupciót, valamint

¹⁹¹ www.index.hu/belfold/2011/06/30/hillary-clinton-szerint-tovabb-kell-epiteni-a-demokraciat

¹⁹² www.nol.hu/kulfold/hillary-clinton-levele-orban-viktornak-itt-a-teljes-szoveg

¹⁹³ www.napi.hu/magyar-gazdasag/az-amerikai-nagykovet-sokaig-bizott-a-jo-kapcsolatokban 2012. január 6. A nagykövet asszony könyvet is írt a budapesti éveiről, amely magyarul is megjelent: *Három év diplomácia, díszvacsorák és demokrácia Budapesten*. Budapest, Kossuth Kiadó, 2015.

hazánknak a putyini Oroszországhoz fűződő viszonyát kritizálta. Sziijártó Péter egy interjúbán el is ismerte a közöttük személyesen is fennálló rossz viszonyt: „Hogyne, kiabáltunk egymással, nagyon rossz beszélgetéseink voltak... nagyon rossz viszony volt közöttünk, ez kétségtelen.”¹⁹⁴

Az amerikai–magyar kapcsolatok mélypontja a tárgyalat időszakban – sőt a rendszerváltást követő 30 évben – André Goodfriend ideiglenes ügyvivői ténykedése idején volt (2013. augusztus–2015. január). A legnagyobb visszhangot az ún. kitiltási ügy váltotta ki. Goodfriend 2014 októberében mindenféle bizonyíték bemutatása nélkül magyar kormánytisztviselőket vádolt meg korrupcióval, akik közül hat személyt ki is tiltottak az Egyesült Államok területéről (közülük csak Vida Ildikó NAV-elnök neve vált ismertté). A vádakát később többször is megismételte, azonban az amerikai hatóságok a részletekről semmit nem voltak hajlandóak elárulni, sem a külügyi vezetésnek, sem a miniszterelnöknek, sem a legfőbb ügyésznek. Ez az eljárás sokat ártott a kétoldalú kapcsolatoknak, amelyek csak Goodfriend visszahívása és az új nagykövet megérkezése után normalizálódtak.¹⁹⁵

Colleen Bell kétéves nagyköveti tevékenysége egyértelműen jót tett a két ország viszonyának. Sziijártó Péter egy 2016. decemberi interjújában meleg hangon méltatta a személyét: „Szerintem neki nagyon sokat köszönhetünk, vele, amikor életünkben először találkoztunk, hosszasan beszélgettünk, a végén arra a konklúzióra jutottunk, amit ő mondott ki, hogy szerinte »le kell csavarni a hangerőt«. Az elmúlt két esztendőben, amióta itt van, ezt tényleg profin meg is oldotta. Ha nem ő lett volna az amerikai

¹⁹⁴ www.atv.hu/belfold/szijarto-kiabaltunk-egymassal-az-amerikai-ku-lugyi-allamtitkarral 2016. december 21.

¹⁹⁵ Az ideiglenes ügyvivő egyébként is – diplomatától szokatlan módon – aktívan részt vett a magyar belpolitikában, ellenzéki tüntetésekre járt, kormánykritikus Twitter-üzeneteket posztolt. Csak érdekességként említem meg, hogy 2017 augusztusában a Trump-adminisztráció idején igazgatói kinevezést kapott a külügyminisztériumban (az e-diplomáciával foglalkozó irodát irányította).

nagykövet, akkor a mostaninál sokkal rosszabb magyar–amerikai viszony alakult volna ki, aminek már lehetett volna kihatása mind a védelmi, mind a gazdasági együttműködésünkre.”¹⁹⁶

A nagykövet asszony távozása előtt nem sokkal hasonlóképpen méltatta kettejük együttműködését: „Nagyon gyümölcsöző kapcsolatunk van Sziijártó Péter külügyminiszterrel, és örömmel hallok, hogy ilyen pozitív megjegyzéseket tett velem és a munkámmal kapcsolatban. Mindketten elkötelezettek vagyunk abban, hogy előrelépést érjünk el közös érdekeinkkel kapcsolatban, valamint hogy közelebb kerüljünk közös céljaink eléréséhez. A kétoldalú együttműködésünk és kapcsolatunk nagyon dinamikus. A nemzetbiztonság, rendvédelem és kereskedelmi kapcsolatok terén nagyon eredményes az együttműködésünk. A politika terén néha vannak nézeteltéréseink.”¹⁹⁷

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Colleen Bell soha nem illette kritikával a magyar kormány tevékenységét. Legátfogóbban a 2015. október 28-án a Corvinus Egyetemen tartott előadásában tette ezt, ahol bírálta a „súlyos aggodalomra okot adó” korrupciót, a sajtószabadság helyzetét, a civil szervezetek elleni fellépést, az alkotmánybíróság jogköreinek és függetlenségének korlátozását, valamint a migrációs politika stílusát.¹⁹⁸

Obama elnök a nyilvánosság előtt egyetlen alkalommal kritizálta a magyar kormány tevékenységét. 2014 szeptemberében a Clinton Globális Kezdeményezés tanácskozásán tette szóvá a civil szervezetekkel való bánásmódot: „Magyarországtól Egyiptomig egyre inkább véget nem érő szabályozások és nyílt megfélemlítések veszik célba a civil társadalmat.”¹⁹⁹

¹⁹⁶ www.atv.hu/belfold/szijarto-kiabaltunk-egymassal-az-amerikai-ku-lugyi-allamtitkarral

¹⁹⁷ www.24.hu/2016/11/21/colleen-bell-tul-gyorsan-kell-tavoznom 2016. november 21.

¹⁹⁸ www.mandiner.hu/cikk/20151028-colleen-bradley-bell-erosebb-hidat-epitunk

¹⁹⁹ www.nol.hu/kulfold/obama-nem-veletlenül-nezte-ki-magyarorszagot 2014. szeptember 24.

Miként az várható volt, Donald Trump elnökké választását követően tovább javult a magyar–amerikai viszony. Orbán Viktor a világ vezetői közül elsőként tett hitet Trump mellett 2016 nyarán Tusnádfürdőn. Elmondta, hogy Magyarország és Európa számára ő a legjobb választás, mert ellenzi a bevándorlást és a demokráciaexportot. A későbbiekben is kitartott Trump mellett, a *La Stampa*nak nyilatkozva kifejtette: „Vele egyfajta szellemi közösségünk áll fenn. Teljes mértékben egyetértek az ő America first jelmondatával, azzal, hogy nyíltan megvallja és érvényesíti a nemzeti érdekeket.”²⁰⁰ A *Kleine Zeitung* újságírójának arra a kérdésére, hogy mit értékel legjobban Trumpban, azt válaszolta: „A rendíthetetlenségét. Ez a legfontosabb hasonlóság.”²⁰¹

A 2020-as elnökválasztás kampányában is többször elmondta, hogy Trumpnak szurkol, sőt a Reutersnek adott interjújában kifejezte azon meggyőződését, hogy Trump fog nyerni. Ezért nincs is terve egy esetleges Biden-győzelemre: „Az egyetlen ok, amiért több mint 30 év politizálás után még mindig itt ülök, hogy mindig hiszek az A-tervemben.”²⁰²

A kétoldalú kapcsolatok javulásában meghatározó szerepe volt az amerikai külügyminisztérium európai és eurázsiai ügyekért felelős miniszterhelyettesi posztján Victoria Nulandot váltó Wess Mitchellnek. Az új amerikai hozzáállás lényegét – a washingtoni magyar nagykövet diplomáciai távirata szerint – Wess Mitchell és munkatársai 2018 decemberében ismertették a washingtoni látogatáson tartózkodó Magyar Levente külügyminiszter-helyetessel. E szerint – szemben az Obama-adminisztrációval, amely megítélésük szerint politikájával Moszkva (és részben Kína) karjába lökte Magyarországot – az amerikai külügyminisztérium kerüli a magyar kormány nyilvános bírálatát belpolitikai és ideológiai kérdésekben, cserébe viszont elvárja, hogy a számukra

²⁰⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-la-stampa-cimu-olasz-lapnak 2019. május 1.

²⁰¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kleine-zeitung-cimu-osztrak-lapnak 2019. május 6.

²⁰² www.reuters.com/article/idUSKCN26G29M 2020. szeptember 25.

fontos ügyekben segítse az Egyesült Államokat. Ezek a katonai együttműködés erősítése és az amerikai energiapolitikai terjeszkedés támogatása. Azt is Magyar Levente értésére adták, hogy álláspontjuk szerint ezeken a területeken a magyar fél nem viszonozza kellően a megváltozott amerikai hangnemet.²⁰³

Szijjártó Péter külügyminiszter pozíciójából történt távozását követően (2019. áprilisi kitüntetése során) rendkívül elismerően nyilatkozott Mitchellről, kiemelve, hogy az ő hivatali ideje alatt Washington ismét szövetségesként tekintett Közép-Európára: „Partnereknek érezzük magunkat, és többé nem diákoknak, akiket ki kell oktatni.”²⁰⁴

Az új amerikai nagykövet, az állomáshelyét 2018 júniusában elfoglaló, az elnök személyes barátjának számító és magyar felmenőkkel rendelkező David Cornstein személye maximálisan megfelelt a Trump-kormányzat újfajta hozzáállásának. Mindvégig igyekezett jó kapcsolatokat kiépíteni a magyar kormány kulcspozícióban lévő képviselőivel – mindenekelőtt a miniszterelnökkel. Távozásának bejelentését követően elégedetten nyilatkozott nagyköveti tevékenységéről: „Nagyon nehéz bármit is elérni, ha nem tudunk párbeszédet folytatni, megadni egymásnak a tiszteletet. Most, hogy hamarosan távozom az országból,

²⁰³ www.direkt36.hu/turelmetlen-amerikaiakrol-es-lavirozo-orbanrol-arulkodik-egy-bizalmas-diplomaciai-irat

A két ország közötti viszonyt tágabb kontextusba helyezve elmondható, hogy az Egyesült Államok a Trump-adminisztráció idején általában is aktívabbá vált a régióban, a V4-országokkal és Romániával egyaránt szorosabb kapcsolatokat ápolott elődeinél. Ezáltal a Nyugat-Európa egyes országaival (mindenekelőtt Németországgal) folytatott stratégiai és/vagy taktikai vitáiban valamiféle ellensúlyként is támaszkodni tudott a térség államaira. Másfelől ezen országok kitűnő partnerre leltek az Egyesült Államokban az Oroszországgal szembeni energiafüggőségük csökkentése terén, valamint a bevándorlásellenes politikájukban és az EU föderatív átalakítása elleni küzdelmükben. (Lásd erről Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok Közép- és Kelet-Európában. *Országút* 2020. szeptember 8.)

²⁰⁴ www.mandiner.hu/cikk/20190404-szijjarto-peter-kituntettest-adott-at-washingtonban

örömmel mondhatom, hogy a helyzet sokkal jobb, mint amikor ideérkeztem... Semmit sem tudsz elérni, ha nincs kapcsolat a kormánnyal, és az most nem is lehetne jobb.”²⁰⁵ Egy másik távozó interjújában pedig kifejtette, hogy ha valami nem tetszett neki az Orbán-kormány politikájában, azt személyesen mondta el Orbán Vikornak, és nem a nyilvánosság előtt: „Higgye el nekem, hogy hallattam a hangomat – de diszkréten tettem.”²⁰⁶

Olykor azért nyilvánosan is fogalmazott meg kritikákat. Így az Országgyűlés Külügyi Bizottságában 2018 decemberében a CEU Budapestről történő távozása kapcsán, az Ukrajna–NATO csúcscsintű kapcsolatok blokkolása miatt, és az amerikai társzervekkel közösen Budapesten elfogott orosz fegyverkereskedők Moszkvának (és nem Washingtonnak) történő kiadása ügyében. Ezen kérdéseken túlmenően az Egyesült Államok részéről nyilvános bírálatok érték még a magyar kormányt, amiért az orosz dominanciájú Nemzetközi Beruházási Bank 2019 júniusában Moszkvából Budapestre tette át a székhelyét, és Magyarország a bank második legnagyobb részvényesévé vált. Szintén folyamatos viták tárgya volt, hogy Magyarország garantálja a kínai Huawei-nek a korlátozások nélküli részvételt az ötödik generációs mobilhálózatok kiépítésében.

Hosszas viták után 2019. április 4-én a magyar külügyminiszter és az amerikai külügyminiszter-helyettes a NATO washingtoni külügyminiszteri találkozóján aláírta az új Védelmi Együttműködési Megállapodást (DCA). A felek között két kérdésben volt nagyobb vita. Az Egyesült Államok szeretett volna általános mandátumot kapni Magyarország területén csapatai mozgatására, Magyarország azonban ragaszkodott hozzá, hogy az Alaptörvénynek megfelelően ezeket minden esetben külön parlamenti (NATO- és EU-műveletek esetén kormányzati) felhatalmazáshoz kössék. A másik vita arról szólt, hogy Magyarország területén a magyar törvényeket megsértő amerikai katonák ügyében melyik ország bíróságai járjanak el. Ebben a kérdésben végül

kompromisszumos megoldás született: a magyar bíróságok csak súlyos bűncselekmények esetében fognak ítélezni.²⁰⁷

A két ország közötti katonai együttműködés fontos állomásként 2020. augusztus 12-én jelentették be, hogy Magyarország légvédelmi rendszere fejlesztésére 1 milliárd dollár értékben vásárol közép-hatótávolságú levegő-levegő rakétákat.

Az Egyesült Államok már régóta szorgalmazta, hogy hazánk az egyoldalú orosz gázfüggősége csökkentése érdekében vásároljon cseppfolyós állapotban Európába szállított amerikai gázt. A magyar kormány azonban ettől a magas költségekre hivatkozva sokáig húzódózott. 2020. szeptember 4-én azonban a magyar külügyminiszter bejelentette, hogy mivel a koronavírus-járvány miatt az LNG ára a vezetékes gázé alá esett, Magyarország hosszú távú gázvásárlási megállapodást kötött a Shellel, melynek értelmében 2021. január 1-től 2027. október 1-ig évi 1 milliárd köbméter földgáz érkezik a Krk szigeti LNG-terminálból, ami a magyar gázszükséglet 10%-a (ez persze nem feltétlenül jelent kizárólag amerikai gázt).

A Trump-adminisztráció időszakában sor került két külügyminiszteri találkozóra Szijjártó Péter és Michael Pompeo között (2018. május 30. Washington, 2019. február 11. Budapest), Magyarországon járt Rick Perry energiaügyi miniszter (2018. november 13.) és Wess Mitchell, a térségért felelős miniszterhelyettes (2018. május 23.). 2019. május 13-án pedig sor került Orbán Viktor régóta várt washingtoni látogatására is. A találkozót megelőzően Donald Trump méltatta a magyar miniszterelnöknek a bevándorlókkal szembeni fellépését (példának állítva a többi európai ország számára is), a keresztény közösségek védelme érdekében kifejtett tevékenységét, jó NATO-tagnak nevezte Magyarországot, Orbánt pedig kemény embernek, aki nagyon jól tett az emberekkel.²⁰⁸

²⁰⁵ *Népszava* 2020. október 15.

²⁰⁶ www.index.hu/kulfold/2020/10/21/Cornstein

²⁰⁷ www.parlament.hu/documents/static/bizjkw41/HOB/1902281.pdf

²⁰⁸ www.hvg.hu/itthon/20190513-a-pillanat-amire-orban-viktor-ker-es-fel-eve-vart

Az amerikai elnök meghívására – egyedülként az Európai Unió külügyminiszterei közül – Szijjártó Péter részt vett a Fehér Házban az Izrael és az Egyesült Arab Emírátságok, valamint Bahrein közötti békemegállapodás aláírásán. A látogatás során tárgyalta Jared Kushnerrel, Trump vejével és főtanácsadójával, valamint az elnök kabinetfőnökével és nemzetbiztonsági főtanácsadójával is. A meghívásban minden bizonnyal közrejátszott, hogy a magyar kormány támogatta Trump közel-keleti béketervét, az Európai Unióban elsőként diplomáciai képviseletet nyitott Jeruzsálemben (2019. márciusban), és már többször is megvetoztta az EU Izrael-politikáját, illetve az amerikai külpolitikát elítélő nyilatkozatait.

A magyar–amerikai kapcsolatok előmozdításáért dolgozott miniszterelnöki főtanácsadóként 2014–2019 között a gyermek-kora óta az Egyesült Államokban élő és jó republikánus kapcsolatokkal rendelkező Megyesy Jenő jogász-politológus, valamint külön szerződéssel 2014–2018 között az egykori floridai republikánus képviselő, Connie Mack.

III. Globális nyitás

Miként említettem (9. o.), a 2010-es kormányprogramban is szerepelt az új világgazdasági nyitás szükségessége. A 2011. őszén elkészült külpolitikai stratégia pedig a magyar külpolitika egyik prioritásának nevezte a globális nyitást.

A stratégia a globális nyitás legfontosabb elemeit az alábbiakban foglalta össze:

„Földrajzi értelemben ez azt jelenti, hogy mind multilaterális, mind kétoldalú keretek között keresni kívánjuk a kölcsönösen előnyös együttműködési lehetőségeket azokkal az államokkal is, amelyekkel az utóbbi két évtizedben háttérbe szorultak, vagy korábban sem voltak intenzívek a kapcsolataink. Tematikusan értelemben a globális figyelem olyan kérdések iránti érdeklődésünket jelenti, amelyek látszólag nem feltétlenül érintik közvetlen módon hazánkat, de világviszonylatban fontosak, és ezért a nemzetközi életben felértékelődőben vannak (pl. a terrorizmus, a világelelmélet, a világegészségügy, a tengerek ökológiai állapota)... Külpolitikánk globális nyitása egyrészt erősíti nemzetközi pozícióinkat, másrészt hozzájárulhat a magyar világgazdaság területi diverzifikálásához, ami a kormány Világgazdasági Stratégiájának egyik prioritása... A bilaterális és multilaterális diplomácia, valamint a regionális és globális nemzetközi szervezetekben kifejtett tevékenységünk precíz összehangolására törekszünk. Globális nyitásunk fontos eszköze ENSZ-beli tevékenységünk, illetve más államokkal az ENSZ keretében folytatott együttműködésünk erősítése.”²⁰⁹

²⁰⁹ Magyar külpolitika az uniós elnökség után. *Külügyminisztérium* 2011. 36–37. o.

A dokumentumban egyszer sem jelenik meg a „keleti nyitás” fogalma, és Martonyi János külügyminiszter az Országgyűlés Külügyi Bizottságában a külpolitikai stratégia bemutatásakor külön is hangsúlyozta, hogy a globális nyitás nem korlátozódik a keleti nyitásra (Oroszországra és Kínára), azon valóban globális nyitást értenek. Kiemelte még, hogy a globális nyitás legfontosabb eleme a kereskedelem és a gazdaság, de oktatási, kulturális és energetikai aspektusai egyaránt vannak.²¹⁰

Martonyi János külügyminiszteri időszakában mindvégig a globális nyitás kifejezést használta, míg Sziijártó Péter külügyminiszterként következetesen keleti nyitásról és – 2014-es meghirdetése után – déli nyitásról beszélt/beszél. Orbán Viktor miniszterelnök és Sziijártó Péter külügyminiszter Martonyihoz hasonlóan rendszerint a globális – és azon belül hangsúlyosan a keleti – nyitás praktikus, a gazdasági együttműködés elmélyítését, a kereskedelmi kapcsolatok és a kölcsönös beruházások meg-növelését szolgáló aspektusát hangsúlyozta.

A magyar miniszterelnök így beszélt erről 2011 augusztusában a külképviselet-vezetők értekezletén: „A külpolitikai vitákban gyakran veszem észre azt, hogy a magyar nemzeti érdekek pontos beazonosítása, a képviseletéhez szükséges eszközök menti érvelés helyett kifejezetten ideológiai alapú érvelést kapok, hogy de hiszen mi nem oda, hanem emide tartozunk, ezért mondjuk Oroszországgal, Kínával vagy az arabokkal nekünk nem érdekes ilyen mélyen kapcsolatrendszer kiépítenünk. Hiszen mi a transzatlanti együttműködéshez tartozunk.” Úgy vélte, ma már csak mi gondolkodunk így, és utalt ennek kapcsán az amerikai–kínai mély gazdasági együttműködésre, valamint a német–orosz kapcsolatokra.

Kérést is megfogalmazott a nagykövetek felé: „Kérem Önöket, hogy próbálják a napi munkájukon keresztül megvalósítani, hogy a következő 15–20 év a szövetségkötések versenyéről szóljon... Az a jó külpolitika, amely nem kérdőjelezi meg a transzatlanti

²¹⁰ www.parlament.hu/documents/static/bizjkb39/KUB/1112201.pdf 2011. december 20.

lanti elkötelezettséget, de emellett a lehető legmélyebb, a magyar gazdaság számára legelőnyösebb együttműködést hozza létre Kínával, Oroszországgal, az arab világgal vagy a felemelkedő közép-ázsiai térséggel.”²¹¹

Az egy évvel későbbi nagyköveti értekezleten szintén azt hangsúlyozta, hogy fel kell számolni az ideológiavezérelt diplomáciát, és a praktikusságot előtérbe helyezve a keleti régiók felé kell fordulni, ahol pénz, fellendülés és versenyképes gazdaság van.²¹² Ezen praktikus hozzáállásból következik, hogy a magyar kormányt a kétoldalú kapcsolatainak alakításakor nem érdekli a partnerország politikai berendezkedése, belpolitikája, és különösen nem bírálja azt.

Világosan fogalmazott ezzel kapcsolatban Orbán Viktor 2016 októberében Budapesten egy Kínai Kommunista Párt által szervezett konferencián: „A hagyományos nyugati gondolkodásmód szerint a Nyugat egy magasabb rendű eszmét és kultúrát képvisel, ezt különböző nemzetközi doktrínákban leírja, és elvárja, hogy a világ más térségei is ezeket elfogadják. Szeretném világossá tenni, hogy mi, magyarok nem vagyunk hívei a különböző politikai és gazdasági rendszerek exportjának. Mi azt valljuk, hogy ahány ház, annyi szokás, úgy gondoljuk, hogy minden nemzetnek megvan a maga saját karaktere, és ez sajátos és egyedi politikai rendszerekben ölt testet. És ezt illik tiszteletben tartani. A kínai politikai berendezés a kínai népre tartozik, éppen úgy, mint ahogy Magyarországa a magyarokra.”²¹³

²¹¹ [www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/](http://www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/kuzdelmes-oszre-szomit-a-miniszterelnok) beszdek-publikaciok-interjuk/kuzdelmes-oszre-szomit-a-miniszterelnok 2011. augusztus 31.

²¹² www.nol.hu/kulfold/fejelmezett-katonak-kellenek-a-kulugyben-1327099 2012. augusztus 23.

²¹³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-dialogus-a-kina-es-a-kozep-kelet-europai-politikai-partok-kozott-cimu-konferencian 2016. október 6. Ez a megközelítés persze nehezen egyeztethető össze a 2011-es külpolitikai stratégia értékelvű szemléletével (10–11. o.), vagy akár a Fidesz 2009-es EP-választási programjával, amely például hangsúlyozza, hogy „kiemelt figyelemmel kell kísérni

Lényegében ugyanezt válaszolta a *Bild* újságírójának azon provokatív kérdésére, hogy közelebb érzi-e magát Oroszországhoz, mint az EU-hoz: „Oroszország egy másik világ. A mi világunk Európa, a Nyugat. Én azonban nem próbálom megmondani az oroszoknak, hogy hogyan kellene élniük. Én sem szerettem azt, amikor ők ebbe beleszóltak nálunk.”²¹⁴

A magyar miniszterelnök ugyanebben a szellemben fejtette ki részletesen 2019 májusában a Kossuth rádióknak adott interjújában, hogy miért életbevágóan fontos Magyarország számára a Kínával való kapcsolatok fejlesztése. Az interjúra azt követően került sor, hogy Orbán részt vett Pekingben a kínai elnök által 2013-ban útjára indított „Egy övezet, egy út” program gazdasági konferenciáján, 36 ország vezetőjének társaságában (az Európai Unióból a cseh elnök, valamint a lengyel, görög, olasz, spanyol miniszterelnök volt jelen).

Az interjúban egyebek mellett a következőket mondta: „Ha megnézzük a Kínáról kialakított kormányzati véleményeket Nyugaton, akkor kétfajta véleményt látunk. Vannak országok és miniszterelnökök, akik Kína felemelkedését veszélynek látják, erről beszélnek éjjel-nappal. Van egy másik csoportja az országoknak, Magyarország idetartozik, és én örömmel képviselem ezt a politikát, amely azt mondja, hogy bármelyik ország felemelkedése a világon sohasem veszély, hanem mindig esély. Meglátjuk, hogy veszélyre fordul-e, de egyelőre egy óriási esély, hiszen 1 milliárd 400 millió emberrel kibővül a világ gazdaság... Kína egy óriási lehetőség a számunkra, ez a magyar megközelítés. Másfelől, amiért óriási siker Kína és a nyugat-európai országok egy csoportjának együttműködése, az, hogy egy világtörténelmi vállalkozásba fogunk, amikor azt mondjuk, hogy összekötjük Európát Ázsiával... aminek az a lényege, hogy légi úton, vas-

az emberi jogok helyzetét Kínában, különös tekintettel a tibeti és uiguriai fejleményekre” (Igen, Magyarország többre képes! A Fidesz európai választási programja 2009. 244. o.).

²¹⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-napilapnak 2019. május 24.

úton és közúton kössük össze az országainkat... Aki ebben részt vesz, a következő tíz-húsz év nagy nyertese lesz, aki ebből kima-rad, az lemarad.” Hozzátette mindehhez, hogy a Kínával folytatott kereskedelem terén messze le vagyunk maradva a nyugati nagyhatalmaktól: „Mi felzárkózni akarunk, a nagy pénzt eddig a németek vitték el, a franciák vitték el... A valóság az, hogy a franciák, az amerikaiak, az angolok, a németek és az olaszok gőzerővel vannak jelen a keleti piacon, és kinevetik azokat, akik elhiszik azokat az ájtatos mondatokat, amelyek arról szólnak, hogy a Kelettel való együttműködés az nem is olyan szép dolog.”²¹⁵

Kormányzati politikusok magánbeszélgetéseken ehhez még azt szokták hozzátenni, hogy az említett nagyhatalmak gazdasági potenciáljuk és piacaik mérete miatt többet megengedhetnek maguknak a kínai emberi jogok bírálata terén, mint a kis Magyarország.

Ami a kereskedelmi kapcsolatok bővítését illeti, a globális nyitás eredményei felemásak. Az Európai Unió kívüli országok irányába 2011-ben és 2018-ban egyaránt 4,1 milliárd euró volt a külkereskedelmi forgalom hiánya. Míg azonban az amerikai kontinens országaival a 2011-es nullszaldó után 2018-ra 2,3 milliárd eurós többlet alakult ki, Ázsia országai felé 2011-ben 4,6 milliárd euró, 2018-ban pedig már 7,9 milliárd euró volt a deficit (utóbbi abból adódott, hogy a behozatal nagyobb mértékben növekedett, mint a kivitel).²¹⁶ Míg 2010-ben a magyar export 78%-a irányult az EU országaiba, 2018-ban ez az arány 82%-ra nőtt. Az import esetében pedig 2010-ben 68%, 2018-ban 75% volt a mérték. (Miközben a meghirdetett cél mindkét esetben az arányok csökkentése volt.)²¹⁷

²¹⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban 2019. május 3.

²¹⁶ www.nepszava.hu/oriasi-bukta-a-keleti-nyitas 2019. augusztus 17.

²¹⁷ *Magyarország térképében*. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet 2011. 218. o. és www.europa.eu/european-union/about-eu/countries/hungary-hu

A kereskedelmi kapcsolatok fellendítéséért a 2012-ben létrehozott Magyar Nemzeti Kereskedőház közel 40 országot felölelő hálózata volt hivatott gondoskodni. A szervezetet 2018-ban megszüntették, azóta az exportösztönzésért a Magyar Exportfejlesztési Ügynökség felel.

Nagyobb sikereket könyvelhet el az ország az unión kívülről érkező beruházások terén. Hogy csak a legjelentősebb ázsiai beruházásokat említsük: a Huawei hazánkban üzemelteti Kínán kívüli legnagyobb logisztikai központját, innen szolgálja ki az összes európai exportját, és 100 magyar mérnököt foglalkoztató új kutatás-fejlesztési központot is létrehoz; a ZTE nálunk hozta létre európai szervizközpontját; a Wanhua Európa harmadik legnagyobb izocianát gyárát építette fel; a Bank of China és a Kínai Turisztikai Hivatal egyaránt Magyarországon hozta létre regionális központját; a Takata itt létesítette a Japánon kívüli legnagyobb zöldmezős beruházását, az Apollo Tyres (a világ 10 legnagyobb gumigyárának egyike) pedig a vállalat történetének legnagyobb tengeren túli beruházását; a világ egyik legnagyobb akkumulátorgyára, a Samsung SDI Gödön építette fel – és folyamatosan bővíti – Ázsián kívüli egyetlen gyárát. 2019-ben már a Távol-Keletről érkezett a Magyarországra befektetett tőke 60%-a.²¹⁸ A keleti nyitás fontos eleme volt a csatlakozás a pekingi székhelyű Ázsiai Infrastrukturális Beruházási Bankhoz (AIIB) 2017-ben.

A keleti nyitás ezen pragmatikus, elsősorban a gazdasági kapcsolatokra fókuszáló megközelítése mellett azonban a magyar miniszterelnök az elmúlt 10 év során több alkalommal is elismerően beszélt a nyugati típusú demokratikus politikai rendszerektől eltérő illiberális, autoriter, sőt diktatórikus rezsimekről.

²¹⁸ Ez persze világjelenség is. Érdekes adat ezzel kapcsolatban, hogy a Magyarországon jelen lévő 16 nagy kínai beruházásból 12 globális vállalati felvásárlás eredménye, amerikai, német, francia, svájci, kanadai cégeket vettek meg (www.parlament.hu/documents/static/bizjvkv41/KUB/1911261.pdf).

Már 2010 nyarán elmondott tusnádfürdői beszédében hangsúlyozta: „Az elmúlt húsz-harminc év kapitalista torzulásának az eredményeképpen más, Európától különböző területek viharos gyorsasággal emelkedtek föl, mert ők ragaszkodtak bizonyos értékekhez. Ilyen Kína, ilyen India, és vannak még jó néhányan.”²¹⁹

2014-es tusnádfürdői beszédében a következőket mondta: „Ma a slágertéma a gondolkodásban azoknak a rendszereknek a megértése, amelyek nem nyugatiak, nem liberálisak, nem liberális demokráciák, talán még demokráciák sem, és mégis sikeressé tesznek nemzeteket. Ma a sztárok a nemzetközi elemzésekben Szingapúr, Kína, India, Oroszország, Törökország.”²²⁰

2018. szeptember 3-án Kirgíziában a Türk Tanács csúcstalálkozóján kifejtette: „Az Önök országainak fantasztikus sikerei miatt, az Önök országainak gazdasági és politikai fejlődése miatt és annak köszönhetően ma már dicséretként kell felfogni, amikor keleti népnek neveznek bennünket.”²²¹ 2019 áprilisában Kazahsztánban lényegében ugyanezeket erősítette meg: „Korábban evidencia volt, hogy technológia kérdésében, gazdasági fejlődés kérdésében, a sikeres politikai rendszerek kikísérletezése ügyében a Nyugat okkal úgy érezte, hogy a legnagyobb teljesítményre képes a világon. Ez a helyzet most megváltozott... Ázsia és a Kelet folyamatosan erősödik, és mi, nyugatiak pedig azon törjük a fejünket, hogy hogyan tudunk lépést tartani ezzel a fejlődéssel.”²²²

Egy 2014-es interjújában azonban nyilvánvalóvá tette, hogy az ő célja nem ezen, a magyar hagyományoktól idegen társadal-

²¹⁹ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-balvanyosi-nyari-szabadegyeten-es-diaktaborban.2010.julius.24.

²²⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/a-munkaalapu-allam-korszaka-kovetkezik.2014.julius.26.

²²¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-turk-nyelv-allamok-egyuttmukodesi-tanacsanak-vi-csucstalalkozojan.

²²² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-kaszim-zsolt-tokajev-elnokekkel-folytatott-megbeszelet-kovetoen.2019.aprilis.24.

mi-politikai rendszerek mechanikus átvétele, másolása, hanem a nyugati, keresztény kultúrkörön belül maradvá kívánja felhívni a figyelmet a nyugati társadalmakban megfigyelhető, általa negatívnek tartott tendenciákra:

„Ma már az tűnik helyes gondolkodásnak, ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy nekünk, magyaroknak mi a jó. Nem pedig úgy, hogy hol csinálják jobban, mint mi, és vegyük át azokat a megoldásokat, és azokat hozzuk ide. Ezek a megoldások nem mennek. Ahol meg a sikerek vannak, azt meg nem tudjuk megcsinálni, mert Kína, ami a legsikeresebb ország ebben a pillanatban, nem hozható ide, mert egy kínai rendszerhez kínaiak kellene. Mi meg nem vagyunk kínaiak. Ezért butaság az összes ilyen politikai vádaskodás. Mi nem tudunk orosz rendszert csinálni, mert magyarok vagyunk, ahhoz oroszok kellene. Nem tudunk japán rendszert meg dél-koreai tigris ide, mert ahhoz dél-koreaiak kellene meg japánok. Mi magyarok vagyunk. Alapvetően keresztény kultúrkörből, szabadság által motiváltan nekünk egy más rendszert kell a gazdaságban is meg a politikában is építeni. Ugyanakkor nem akarunk csatlakozni egy olyan nyugat-európai gondolkodási irányzathoz, amely jól láthatóan folyamatosan veszíti el a tartalékait.”²²³

Ez a megközelítés magyarázatul szolgálhat arra az ellentmondásra, hogy miközben Orbán Viktor folyamatosan hitet tett az ország nyugati politikai és kulturális közösséghez való tartozása mellett (17–19. o.), gyakran – és egyre szenvedélyesebben – ostorozta azt (20–29. o.).

Szingapúr kapcsán is a „saját modell”-t dicsérte 2017-ben a szingapúri miniszterelnökkel történt találkozását követően: „Mi úgy tartjuk számon Szingapúrt, mint amely nem másolt formulát, hanem más formulát gondolt ki. Mi is ilyen büszke ország vagyunk, és nekünk imponál, hogy a modern világban lehet si-

²²³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/beszegeltes-orban-viktorral-a-paneuropai-piknik-25-evfordulojan 2014. augusztus 22.

keresnek lenni saját formulával is, ezért Szingapúrnak a siker-története biztatás számunkra.”

Külön is kiemelte Szingapúr stabilitását mint követendő példát: „Mi nagyra értékeljük Szingapúrnak a stabilitását. Meggyőződésünk, hogy azoké az országoké a jövő, amelyek hosszabb távon is stabilak lesznek a politikában és a gazdaságban is.”²²⁴ Ugyancsak a kormányzati stabilitást dicsérte már említett 2019-es kazahsztáni látogatásán: „Hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a demokrácia nemcsak azt jelenti, hogy az emberek részt tudnak venni a választáson, és megadatik a lehetőség, hogy bevonódjanak a közös ügyek megvitatásába. A demokrácia a régi görög felfogás szerint kormányzati formát is jelent, vagyis a vélemény szabadságnak meg a részvételnek végül is egy hatékony és stabil kormányzásban kell testet öltenie és kifejeződnie, és ezért van, hogy ma a világ legsikeresebb országai egyben a világ legstabilabb politikai rendszerű országai. És Kazahsztán élen járt az elmúlt években a stabilitás tekintetében.”²²⁵

1. A magyar–orosz viszony

A Fidesz külpolitikájában 2010 után a legnagyobb fordulat kétségkívül a magyar–orosz viszonyban történt.

A párt és annak elnöke a 2000-es évek második felében éles oroszellenes politikát folytatott. 2007. október 1-én a lakiteleki találkozó 20. évfordulóján a következőket mondta: „Oroszország expanziója, újraerősödése egy valóságos kihívást jelent a Nyugat számára. Olyan fenyegetést, olyan kihívást, amely Közép-Európából kiindulva elérheti az Európai Uniót, sőt elérheti a szövet-

²²⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-li-hsien-lung-szingapuri-miniszterelnokkel-tortent-targyalasat-kovetoen 2017. szeptember 26.

²²⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-kaszim-zsomart-tokajev-elnokkal-folytott-megbeszeleset-kovetoen 2019. április 24.

ségesek katonai erejét is. Európában bizony elszaporodtak Putyin pincsíjei, és ezt most már mindenki kezdi veszedelmesnek látni.”²²⁶

Ugyanez év október 23-án ünnepi beszédében is kitért a putyini Oroszország jelentette veszélyre: „A szovjetek birodalma is a múlté. Eltűnt, de nem enyészett el nyomtalanul. Helyén ma egy életerős, újratartozott keleti hatalom emelkedik fel. Izmosodik, terjeszkedik, újraéleszti és pártfogolja egykori híveit, Ukrajnától Közép-Európán át a Balkánig... A nyugati világ számára a történelmi kihívást a keleti új rend gyarapodó erői jelentik, melynek leheletét, jelenlétét, kisugárzását már a bőrünkön érezhetjük.”²²⁷

A Fidesz oroszellenes politikája a 2008. augusztusi orosz–grúz háború idején és közvetlenül azt követően érte el tetőpontját. Augusztus 15-én a párt ifjúsági szervezete, a Fidelitas tüntetést tartott az orosz nagykövetség előtt, melyen a szervezet elnöke, Szijártó Péter élesen oroszellenes beszédet mondott. Orbán Viktor ezekben az időkben több beszédében, nyilatkozatában is határozott hangon ítélte el az orosz beavatkozást. Egy balatonszárszói konferencián augusztus 16-án a következőképpen fogalmazott: „Meggyőződésem, hogy a közép-európai népeknek kötelessége, amikor független országot ér katonai agresszió, egyértelműen és világosan beszélni. Szerintem bennünket, magyarokat 1956 miatt különösképpen terhel ez a kötelesség. Ezért, amikor egy független államot az oroszok katonai agresszióval megtámadnak, akkor nekünk világosan, egyenesen és helyes erkölcsi alapállást megfogalmazva érdemes megszólalni.”²²⁸

²²⁶ www.2010-2015.miniszerelnok.hu/beszed/szent-mihalykor-az-a-pasztor-aki-elszamol Gulyás Gergely kancelláriaminiszter az Országgyűlés Külügyi Bizottságában 2018. december 4-én azt mondta, hogy Orbán Viktor ezen szavai „ma is vállalhatóak, ma is ugyanezt gondoljuk” (www.parlament.hu/documents/static/bizjv41/KUB/1812041.pdf).

²²⁷ www.2010-2015.miniszerelnok.hu/beszed/nekunk-most-elorekell-lepni

²²⁸ www.2010-2015.miniszerelnok.hu/beszed/civilizalt-bekes-valaszlepeseket-lehet-tenni

Az ukrán elnökhöz írott augusztusi levelében Orbán Viktor a 2014-ben kirobbanó orosz–ukrán konfliktust is megjósolta: „Ugyanaz az orosz kampány indult el most Ukrajna tekintetében, mint a konfliktus előtt Grúziával szemben, így nem lehet kizárni, hogy Oroszország hasonló eszközöket alkalmaz a Krím-félszigettel és a Donyecki-medencével kapcsolatban, mint Dél-Oszétia és Abházia ügyében.”²²⁹

2008. október 8-án a Polgári Gondolán pedig a Gyurcsány-kormány oroszbarát politikáját ostromozta kemény szavakkal: „Magyarország egy felértékelődő közép-európai régióban található meg a gazdasági és politikai számításait. Nem egy közép-európai külön utas, oroszbarát, magát az orosz érdekek alá rendelő vonalvezetés szolgálja az érdekét.”²³⁰

Nem meglepő, hogy April Foley budapesti amerikai nagykövet egy 2007. júniusi táviratában, Orbán Viktor Oroszországhoz és a transzatlanti kapcsolatrendszerhez fűződő viszonyára utalva azt írta: „Lehet, hogy Orbán nem egy angyal, de ezekben az ügyekben az angyalok oldalán áll.”²³¹

A változás a Fidesz politikájában Orbán Viktor 2009. novemberi szentpétervári látogatása után következett be. A Fidesz elnöke az Európai Néppárt alelnökeként vett részt az Egységes Oroszország párt kongresszusán, és találkozott Vlagyimir Putyinnal is. A *Direkt36* oknyomozó portál – három egymástól független forrásból származó – értesülései szerint 2010 tavaszán, még a választások előtt Orbán Viktor két közeli bizalmasa, Simicska Lajos és Nyerges Zsolt Moszkvában találkozott a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) egyik magas rangú vezetőjével. A találkozó célja az volt, hogy a politikai kapcsolatfelvétel után megtörténjen az üzleti jellegű kapcsolatfelvétel is a kormányra készülő Fidesz és az orosz kormány között.

²²⁹ www.444.hu/2014/09/04/ruszvik-haza

²³⁰ www.2010-2015.miniszerelnok.hu/beszed/kiegett-baloldal-tetteros-jobboldal

²³¹ www.direkt36.hu/orban-jatszmaja

2010 júliusában tusnádfürdői beszédében Orbán Viktor már Európa és Oroszország gazdasági együttműködése elmélyítésének fontosságáról beszélt, külön is kitérve az oroszok kereszténységére, és már ekkor figyelmeztetve a közép-európai országok összefogásának szükségességére: „Nyilvánvaló, hogy Európának meg kell találnia az oroszokkal való sajátos együttműködés rendszerét, amely lehetővé teszi, hogy az orosz gazdaság potenciálja összekapcsolódjon az európai gazdaság potenciáljával. Ez Közép-Európának döntő kérdése... Mert miközben elfogadhatjuk, hogy a civilizációnak szüksége van arra, hogy nagyobb legyen, kiegészüljön mondjuk az orosz gazdasági térséggel, miközben el kell ismernünk, hogy óriási jelentősége lesz a következő 20 évben annak a ténynek, hogy az oroszok keresztények, aközben mindez nem történhet meg úgy, hogy ez maga alá gyűrje Közép-Európát... Nem lehetünk közben kiszolgáltatottak, nem lehetünk játéktér, és nem lehetünk ütközőzóna. Tehát a közép-európai államoknak a következő néhány évben nagyon szorosan kell együttműködniük, hogy egy ilyen nagy átrendeződés közepette a saját közép-európai érdekeiket meg tudják védeni.”²³²

2010. augusztus 30-án a nagykövetek előtt tartott előadásában szintén azt hangsúlyozta a miniszterelnök, hogy az új világrendben a gazdaságilag mindinkább háttérbe szoruló nyugati világnak kiegészítést kell kötnie Oroszországgal.²³³

Lényegében 2010-es gondolatait erősítette meg a 2012-es tusnádfürdői beszédében is:

„Az a gondolat, hogy Európának és Oroszországnak előbb-utóbb – és inkább előbb, mint utóbb – meg kell találnia a stratégiai együttműködés formáját, ez a gondolat erősödni fog a következő időszakban... Ami számunkra, közép-európaiak számára fontos, az, hogy a szerintem elkerülhetetlen Európa–Oroszország közöt-

²³² www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-balvanyosi-nyari-szabadegyeten-es-diaktaborban 2010. július 24.

²³³ www.nol.hu/kulfold/uj-vilagrendrol-beszelt-orban-viktor-789901

ti együttműködés úgy jöjjön létre, hogy annak Közép-Európa – szemben az eddigi formáival az együttműködésnek – ne vesztese, hanem nyertese legyen.”²³⁴

Jellemző a magyar–orosz viszony gyors változására, hogy míg Martonyi János 2011. áprilisi külügyi bizottsági meghallgatásán Szabó Vilmos MSZP-képviselő azt a kritikát fogalmazta meg, hogy „a magyar–orosz kapcsolatok lelassultak, mondhatnám azt is, hogy padlón vannak”, az ugyanez év decemberében lezajlott meghallgatáson már a túlzott jó viszonyt bírálta Oroszországgal (és Kínával) szemben. Kovács László egykori külügyminiszter pedig azt nehezményezte, hogy Orbán Viktor Magyarország szövetségének nevezte Oroszországot.²³⁵

Egyébként a fennálló nézeteltéréseket Martonyi is elismerte az áprilisi meghallgatásán. Ezen viták gyökerei még a 2010 előtti időkre nyúltak vissza, és alapvetően két területet érintettek. A Malév jelentős összeggel tartozott egy orosz állami banknak, és az orosz fél azt szerette volna, hogy ezt a magyar állam térítse meg. A Malév 2012-ben csődbe ment, az orosz bank felé fennálló 37 milliárd forintos tartozásáról azonban máig nem sikerült a két félnek megegyezni. A másik vita pedig abból adódott, hogy 2009 márciusában a Szurgutnyeftyegaz nevű orosz cég megvásárolta az osztrák OMV-től a Mol Rt. részvényeinek 21%-át, a magyar állam azonban ezt ellenséges felvásárlásként értékelte, és nem engedte, hogy az új tulajdonos a tulajdonosi jogait gyakorolja. Végül a Szurgutnyeftyegaztól a magyar állam 2011-ben visszavásárolta a Mol-részvényeket.

Új orosz sérelem volt viszont a budapesti Moszkva tér átnevezése 2011 áprilisában. Sikerült azonban az orosz féllel megértetni, hogy ez nem ellenük irányult, továbbá „kárpótlásként” Lev Tolsztojról neveztek el egy városligeti sétányt. Ennek kapcsán

²³⁴ www.doku.blog.hu/2016/07/28/2012-07-28-orban-viktor-tusvanyosi-beszede 2012. július 28.

²³⁵ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39/KUB/1104211.pdf és www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39/KUB/1112201.pdf

Vlagyimir Putyin Orbán Viktor 2013. januári moszkvai látogatásán kijelentette: „Ez is azt mutatja, hogy a kapcsolataink egészen másképp alakulnak jelenleg, mint az utóbbi tíz évben. Átláthatóbbakká válnak, baráti és pragmatikus jelleget öltenek... Magyarország kétségkívül prioritást élvező partnerünk Kelet-Európában.”²³⁶

Előtte 2010 novemberében járt Orbán Viktor Moszkvában, 2013-at követően viszont minden évben volt legalább egy csúcsszintű találkozó (2017-ben és 2018-ban kettő is, a budapesti cselgáncs- és az oroszországi labdarúgó-világbajnokság miatt). 2014 óta a két ország külügyminisztere évente többször is tárgyal egymással. Baráti, tegező viszonyban vannak, Szijjártó Péter 2017-ben vacsorán is vendégül látta Szergej Lavrovot dunakeszi házában.

A két ország kapcsolatának legfontosabb aspektusa az energetikai együttműködés, azon belül is a paksi atomerőmű új blokkjainak megépítése és a gázszállítás kérdése.

A magyar országgyűlés még a második Gyurcsány-kormány időszakában, 2009 márciusában 95%-os többséggel fogadott el egy országgyűlési határozatot, melyben előírányozták a paksi atomerőmű bővítését. Orbán Viktor a 2013. januári moszkvai látogatásán azt nyilatkozta, hogy a bővítésre nyilvános nemzetközi pályázatot fognak kiírni.²³⁷ Lényegében ugyanezt erősítette meg Martonyi János az Országgyűlés Külügyi Bizottságában 2013. június 20-án: „Lesz egy olyan nemzetközi tender, ami minden követelménynek megfelel, és ezen a tenderen az fogja elnyerni a megbízást, aki a magyar érdekek szempontjából – ideértve az

²³⁶ www.nol.hu/kulfold/20130124/a-kreml-tulajdonreszt-kerne A kijelentés azért meglepő, mert a magyar–orosz kapcsolatok – és külön is a Gyurcsány–Putyin-viszony – a Gyurcsány-kormányok időszakában is igen jók voltak. A két vezető egymás magánházában is járt, sőt Putyin még Gyurcsány miniszterelnöki pozícióból történt távozását követően is meghívta őt és feleségét Moszkvába egy magánvacsorára 2009 novemberében.

²³⁷ Uo.

alvállalkozók, a finanszírozás kérdését – a legkedvezőbb ajánlatot teszi.”²³⁸

Rá két hónapra azonban – legalábbis a *Direkt36* értesülései szerint – Orbán Viktor megállapodott Budapesten Szergej Kirijenkóval, a Roszatom vezérigazgatójával abban, hogy a magyar kormány nemzetközi tender kiírása nélkül, az oroszokkal építeti meg az új blokkokat. A találkozó előkészítésében – miként később Paks II Európai Bizottsággal történő elfogadtatásában és a General Electric magyar leányvállalatának projektbe történő bevonásában – komoly szerepe volt az orosz, valamint a nyugati politikai elittel egyaránt jó kapcsolatokat ápoló német lobbistának, Klaus Mangoldnak.²³⁹

Lázár Jánosnak, a Miniszterelnökség államtitkárának 2013. őszi előkészítő tárgyalásait követően Orbán Viktor 2014. januári moszkvai látogatásán a két fél alá is írta a szerződést arról, hogy a Roszatom két új, egyenként 1200 MW teljesítményű erőművi blokkot épít Pakson. A beruházás összértékét a felek 12 milliárd euróra becsülték, melyből 10 milliárd eurót az oroszok biztosítanak 30 éves futamidejű államközi hitel keretében. A magyar beszállítói arány 40%-os lesz.

Az első blokk üzembe helyezését 2023-ra tervezték, mivel azonban a blokkok engedélykérelmét csak 2020 júliusában nyújtották be az Országos Atomenergia Hivatalnak, a 2020 végén érvényes ütemterv szerint Paks II két új blokkja 2029-ben és 2030-ban állhat kereskedelmi üzembe. A nyilvánosság előtt a kormány a nemzetközi tender mellőzését azzal indokolta, hogy a jelenleg működő atomerőmű is orosz technológiával épült, és az oroszok – szerintük kedvező – finanszírozási megoldást is ajánlottak.

A magyar–orosz energetikai együttműködés másik kulcserele az ország gázellátása. Magyarország gázfogyasztása döntő részben orosz importból származik (évi 8–12 milliárd köbméter, miközben az éves fogyasztás 10 milliárd köbméter alatt van).

²³⁸ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39/KUB/1306201.pdf

²³⁹ www.direkt36.hu/a-rejtelyes-nemet-aki-orban-orosz-manovere-it-egyengeti

A magyar kormányok régi törekvése a gázforrások diverzifikálása, vagy legalább – az orosz–ukrán viszony kiszámíthatatlansága miatt – a főleg Ukrajnán keresztül érkező orosz gáz útvonalának diverzifikálása.

A 2000-es évek második felének ígéretes projektje volt a Nabucco gázvezeték, amely Törökországból kiindulva Bulgárián, Románián és Magyarországon áthaladva szállított volna (döntően nem orosz) gázt Ausztriáig. A projekt vezetője az osztrák OMV volt, és a konzorciumban részt vett a Mol is. A Fidesz annak idején lelkesen támogatta a Nabuccót, és élesen kritizálta a Gyurcsány-kormányt, amikor az 2008 februárjában megállapodást írt alá az orosz kormánnyal a Nabucco versenytársának számító, a tervek szerint a Fekete-tenger alatt áthaladva, Bulgárián és Szerbián keresztül hazánkba orosz gázt szállító Déli Áramlat magyarországi szakaszának közös megépítéséről és üzemeltetéséről.

A Nabucco-projekt azonban 2014-re elhalt (döntően azért, mert nem sikerült bele alternatív gázforrást találni), és ugyanez év végén az Európai Unió ellenállása miatt Oroszország leállította a Déli Áramlat építését is.

A magyar érdeket ezzel kapcsolatban a Külügyi Bizottság 2015. májusi ülésén Szijjártó Péter a következőképpen fogalmazta meg: „A lényeg, hogy legyen még egy stratégiai gázvezeték, ami keresztülmegy rajtunk, mégpedig egy kellően nagy kapacitású, ami elég tranzitbevételt hoz.”²⁴⁰ Erre 2020 végén a legnagyobb esélye a Déli Áramlatot felváltó, 2020 januárjában átadott Török Áramlat gázvezetéknek volt, ami a tervek szerint 2021 októberétől 6 milliárd köbméter gáz Magyarországra szállítását teszi lehetővé Szerbia felől (bár Oroszország 2019 végén hosszas viták után újabb öt évre szóló megállapodást kötött Ukrajnával az országon keresztül történő gázszállításról). Az első időkben ez kizárólag orosz gáz lesz, később azonban van esély azeri, sőt török gáz szállítására is.²⁴¹

²⁴⁰ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/1505071.pdf

²⁴¹ Könnyen elképzelhető, hogy az Európai Unió kötelezni is fogja erre a vezeték üzemeltető cégeket. Az unió Törvényszéke 2019 szeptembe-

A gázforrások diverzifikációját illetően jelenleg a legígéretebb lehetőség a 2020 szeptemberében a Shell-lel kötött hosszú távú gázvásárlási megállapodás, melynek értelmében 2021 és 2027 között évi 1 milliárd köbméter – közel-keleti, afrikai és/ vagy amerikai – gáz érkezik Magyarországra a Krk szigetén lévő LNG-terminálból.

Szintén ígéretesnek tűnt a Fekete-tenger romániai szakaszának kontinentális talapzatában található gázmezőből származó forrás. Ezért 2018 februárjában két magyar cég kötötte le a román–magyar gázinterkonnektor 2022 utáni teljes kapacitását (évi 4,4 milliárd köbméter), Orbán Viktor pedig közölte: „Bejelenthetem, hogy Magyarországon az orosz gázmonopólium korszaka hamarosan véget ér.”²⁴² A kitermelés megkezdése azonban – elsősorban román belpolitikai viták miatt – elhúzódott, és 2020 tavaszán az érintett két cég vissza is lépett a kapacitás lekötésétől.

A lengyel–szlovák interkonnektor üzembe helyezését követően 2022-től lehetővé válik a 4,4 milliárd köbméter éves kapacitású szlovák–magyar gázvezetéken keresztül a lengyel LNG-terminálokba érkező – amerikai és norvég – földgáz magyar ellátásba történő bevonása is. Szintén napirenden van a szlovén–magyar

rében hozott ítéletében már megtiltotta a Balti-tengertől a cseh határig Németországon keresztül futó Opal gázvezeték főtulajdonosának, a Gazpromnak, hogy – az Európai Bizottság engedélye ellenére – 50%-ról 90%-ra emelje a vezetéken szállított gáz mennyiségét. A Törvényszék a döntésében arra hivatkozott, hogy az Európai Unió harmadik energiacsomagja 50%-ban maximálja a vezetékek tulajdonosa által szállítható gáz mennyiségét. Érdekesség, hogy a Bizottság a Déli Áramlat esetében erre nem adott engedélyt, a Németországba 100%-ban orosz gázt szállító Északi Áramlat II esetében pedig 2019-ig a kérdést nem is vizsgálta, mondván, hogy az a vezetékek a Balti-tenger alatt fut, és nem a szárazföldön. A harmadik energiacsomag 2019-es módosítása ugyan a korlátozásokat a harmadik országból a tenger alatt az EU területére érkező vezetékekre is kiterjesztette, a Bizottságnak és a tagállami hatóságoknak azonban lehetőséget biztosított kivételek adására.

²⁴² *Magyar Nemzet* 2018. február 9.

gázinterkonnektor megépítése, így a jövőben az olasz kikötők LNG-termináljaiból is érkezhethet gáz Magyarországra.

Végül fontos megemlíteni, hogy 2015-ben lejárt az 1995-ben kötött magyar–oroszl hosszú távú gázvásárlási szerződés, azóta nem kötöttek újat. Sziijártó Péter 2020 júniusában közölte, hogy a magyar fél szándéka egy háromszor öt évre kötött megállapodás, amelyből ötévenként ki lehet szállni.²⁴³

A magyar kormány a tárgyalta időszakban mindvégig az Európai Unió és Oroszlország közötti viszony rendezését, az együttműködés szorosabbra fűzését szorgalmazta, az orosz–ukrán konfliktus 2014. márciusi kirobbanását és a Krím-félsziget annexióját követően is. Orbán Viktor 2014. augusztus 15-én a Kossuth rádióban a következőket mondta erről: „Szerintem már rég eljött az ideje annak, hogy össze kellene hívni egy komoly konferenciát az Európai Unió és Oroszlország részvételével, ahol az EU és Oroszlország együttműködésének jövőjét, annak távlati kérdéseit mind, egyenként napirendre kellene tűzni. Ennek fontos része Ukrajna, Ukrajna területi integritása, amit egyébként Magyarorszlország védelmez, és aminek a fenntartását szükségesnek tartjuk. De többről van szó, mint Ukrajnáról. Most már arról van szó, hogy Oroszlország és a Nyugat, azon belül is az EU és Oroszlország a következő évtizedekben hogyan fog egymás mellett élni, tud-e együttműködni, hol, milyen területeken tud, és hol nem.”²⁴⁴

Sziijártó Péter 2016 decemberében a *Die Welt* című német lapnak adott interjújában fejtette ki, hogy elengedhetetlen Európa és Oroszlország viszonyának normalizálása. Meggyőződése szerint lehetetlen az európai versenyképesség visszaszerzése a kontinens nyugati és keleti részének együttműködése nélkül. Magyarorszlagnak pedig történelmi tapasztalata, hogy a Nyugat

²⁴³ www.portfolio.hu/gazdasag/20200625/sziijarto-magyarorszlazag-oktobertol-42-milliard-kobmeter-oroszl-gazt-vasarol-egy-evre

²⁴⁴ www.kormany.hu/a-miniszlterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban

és Kelet közötti konfliktushelyzetekben mindig Közép-Európa veszít.²⁴⁵

Orbán Viktor 2017-es tusnádfürdői beszédében elmondta, hogy az Európai Uniónak Oroszlorszlazggal (és Törökorszlazggal) olyan történelmi szerződést kell kötni, melynek egyaránt van gazdasági, katonai és politikai dimenziója.²⁴⁶ Rá egy évre – szintén Tusnádfürdőn – már keményen kritizálta is az EU-t oroszpolitikája miatt: „Az EU ma primitív oroszpolitikát folytat, szankciókon alapuló, és biztonsági fenyegetésre hivatkozó politikát folytat.” Álláspontja szerint az EU-ban vannak országlak, amelyek joggal érezhetik fenyegetve magukat Oroszlorszlazg által (balti államok és Lengyelorszlazg), de a többség nem, így Magyarorszlazg sem. Azt javasolja, hogy a NATO és az EU adjon „extra, szuper biztonsági garanciákat” a lengyeleknek és a balti államoknak, a többieket pedig engedje kereskedni, gazdasági együttműködést kiépíteni Oroszlorszlazggal.”²⁴⁷

Az EU–Oroszlorszlazg-viszony normalizálásának, az együttműködés szorosabbra fonásának szorgalmazása mellett az elmúlt években többször is említést tettek a magyar kormány illetékesei a

²⁴⁵ www.breuerpress.com/2016/12/28/a-die-welt-interjut-kozolt-sziijarto-peter-kulgaszlazagi-es-kulugyminiszlterrel

²⁴⁶ www.kormany.hu/a-miniszlterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXVIII.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2017. július 22.

²⁴⁷ www.kormany.hu/a-miniszlterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2018. július 28. Hogy azért valamiféle potenciális fenyegetést mégiscsak érez Oroszlorszlazg részéről, azt jelzik a 2016. február 29-én a nagyköveti értekezleten elmondott szavai: „A magyar külpolitika egyik legfontosabb nemzetstratégiai és biztonságpolitikai tétele, hogy Oroszlorszlazg és Magyarorszlazg között mindig kell lenni valaminek. Hívhatják Ukrajnának is. A lényeg, hogy nekünk ne legyenek közös határaink Oroszlorszlazggal. Ezt mind a történelem, mind a két országl katonai ereje, súlya indokoltta teszi” (www.kormany.hu/a-miniszlterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-missziovezetoi-munkaertekezleten).

nyugat-európai országok – közülük is különösen Németország – e téren tanúsított, általuk álszentnek minősített magatartásáról.

Szijjártó Péter a Külügyi Bizottság 2017. decemberi meghallgatásán a „legfelháborítóbb dolog”-nak e téren azt nevezte, hogy míg a Déli Áramlat megépítését nem engedélyezte az Európai Bizottság, az Északi Áramlat II-t igen. „Az ok nyilvánvaló, kis közép-európai energetikai vállalatokat könnyebb ott lenyomni, mint a legnagyobb európai gazdasági szereplőket.”²⁴⁸ Elmondta még, hogy a Gazprom 2039-ig lefoglalta a német–cseh és a cseh–szlovák gázinterkonnektorok kapacitását (le akarta foglalni a magyar–szlovákot is, de ezt a magyar hatóságok nem engedték), az Európai Bizottság pedig engedélyezte, hogy az európai gázszállítás egyik gerincoszlopát jelentő, Németországon keresztülhaladó OPAL-gázvezeték kapacitását a tulajdonos Gazprom az addigi 50% helyett 90%-os arányban használja. „Jelenleg tehát úgy állunk, hogy a nyugat-európai barátaink, akik egyébként rekord mennyiségű gázt vásároltak ezen a télen is Oroszországtól, nagyon hangsúlyosan követelik a diverzifikációt, csak egyelőre minden európai uniós szabályozás és tevékenység ennek az ellenkezőjét eredményezi... Oroszország vonatkozásában azt tudom Önöknek mondani, hogy iszonyatosan képmutató a nyugati politika. Miközben a kommunikációs szinten Oroszország gyepálása zajlik, addig a kommunikációs szint alatt sorra kötik a nagy üzleteket. Én magam ott voltam a szentpétervári nemzetközi gazdasági fórumon, amelynek hivatalos autója az egyik legnagyobb német autómárka volt, a legnagyobb pavilonokban né-

²⁴⁸ Az Északi Áramlat II-t a Gazprom mellett Európa négy legnagyobb – német, osztrák, holland, francia – energetikai vállalata építi, és döntően német és orosz érdekeket szolgál. 2015 decemberében Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Románia és a balti államok energiaügyi miniszterei levelet írtak az Európai Bizottság energiaunióért felelős alelnökének, és felhívták a figyelmét arra, hogy a tervezett gázvezeték megépítésével veszélybe kerül Közép- és Kelet-Európa biztonságos gázellátása, Ukrajna jövője (kiktathatóvá válik az Ukrajnán keresztülhaladó tranzitvezeték) és az egész Európai Unió stratégiai érdekei.

met vállalatok voltak, és többen beszéltek szinte németül, mint oroszul bizonyos sarkaiban a fórumnak.”²⁴⁹

Rá egy évre, szintén a Külügyi Bizottság ülésén még keményebb szavakat használt: „Ami jelenleg az európai energiapolitikában zajlik, a közép-európai térség komplett hülyének nézése... Nem múlik el úgy európai uniós vagy NATO-ülés bármilyen formációban, hogy az idő 50%-át legalább ne az oroszok kritizálásával töltenék, és ezek után a felszín alatt eurómilliárdos üzletek köttenek, és az orosz energiapolitikát erősítő nyugat-európai döntések születnek.” Elmondta, hogy Nyugat-Európa minden évben rekordmennyiségű gázt vesz az oroszoktól, és újra előhozta az Északi Áramlat II és a Déli Áramlat ügyét: „A kettős mércének ez egy olyan felháborító megnyilvánulása, amely után mi jogosan kérjük ki magunknak azt, hogy minket hülyének ne nézzenek.”²⁵⁰

Az Oroszország ellen 2014-ben a Krím bekebelezését követően bevezetett szankciók a magyar kormány képviselői szerint szintén nyugati érdekeket szolgálnak.²⁵¹ Orbán Viktor 2019 májusában a *Bild* című német lapnak adott interjújában kifejtette: „Az Oroszország elleni szankciók Németország és Oroszország növekvő kereskedelméhez vezettek, még egy orosz gázvezeték is építettek Németország felé, míg közben Magyarország exportja Oroszországban 8 milliárd euróval zuhant. Az én székemből ez úgy néz ki, mintha a nagy európai országok minket, közép-európaiakat kiszorítottak volna a kereske-

²⁴⁹ www.parlament.hu/documents/static/bizjkw40/KUB/1712131.pdf 2017. december 13.

²⁵⁰ www.parlament.hu/documents/static/bizjkw41/KUB/1812171.pdf 2018. december 17.

²⁵¹ Míg Orbán Viktor a kezdetektől ellenezte az Oroszország ellen bevezetett uniós szankciókat (bár Magyarország a Miniszterek Tanácsában minden évben megszavazta annak meghosszabbítását), Martonyi János külügyminiszter támogatta azokat (www.444.hu/2014/04/18/martonyi-putin-tortenelmi-hibat-kovet-el).

delemből, és maguk foglalták volna el a helyeket. És mindezt elnevezték szankcióknak.”²⁵²

Szijjártó Péter 2019 decemberében az Országgyűlés Külügyi Bizottsága előtt elmondta, hogy a szankciók előtt Oroszország volt Magyarország második számú kereskedelmi partnere, most a 14.²⁵³ Eközben 2018-ban Németország 56%-kal, Franciaország 40%-kal, Olaszország 37%-kal növelte az oroszokkal fenntartott kereskedelmi kapcsolatát. „Minél nagyobb egy ország, és minél nyugatabbra van, annál kevésbé érte negatív hatás.”²⁵⁴

A magyar kormányt 2011 óta folyamatosan érik kritikák a nyugati világból és hazánkból egyaránt az oroszokkal fenntartott, a kritikusok szerint túlságosan is jó kapcsolatai miatt.

Ezen kritikák a leggyakrabban a következőket szokták említeni:

- 2013 óta évenként legalább egyszer tartanak magyar–orosz csúcscsintű találkozót, és évente többször külügyminiszeri találkozót.²⁵⁵

²⁵² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-napilapnak 2019. május 24.

²⁵³ Ebben azért közrejátszott a két legfontosabb orosz exporttermék, a kőolaj és a földgáz világpiaci árának jelentős csökkenése is.

²⁵⁴ www.parlament.hu/documents/static/bizj/kv41/KUB/1911261.pdf 2019. november 26.

²⁵⁵ Ezzel szemben fel lehet hozni, hogy az európai nagyhatalmak (Németország és Franciaország) vezetői még gyakrabban találkoznak Putyinnal, Merkel – szemben Orbánnal – tegező viszonyban van vele, Macron pedig 2019 augusztusában közvetlenül a G7 csúcs előtt látta vendégül a francia elnökök nyári rezidenciáján, Breganconban, és – Orbánhoz hasonlóan – ő is az európai–orosz viszony szorosabbra fűzését szorgalmazza.

A Magyarországhoz hasonló méretű Ausztria jelenlegi kancellárja szintén jó viszonyt ápol Putyinnal, 2018-ban például négyszer is találkozott vele, sőt külügyminiszterének lakodalmán is részt vett az orosz elnök. Az egykori német kancellár, Gerhard Schröder és a volt olasz miniszterelnök, Silvio Berlusconi pedig máig tartó barátságot ápol Vlagyimir Putyinnal.

- A magyar kormány ellenzi az Oroszország ellen 2014-ben bevezetett gazdasági szankciókat.
- A Paks II beruházást nemzetközi tender meghirdetése nélkül nyerték el az oroszok.
- Magyarország részt vesz a Déli Áramlat (majd a Török Áramlat) gázvezetékprojektben.
- Az orosz dominanciájú Nemzetközi Beruházási Bank 2019 júniusában Moszkvából Budapestre tette át a székhelyét, és Magyarország a bank második legnagyobb részvényesévé vált. Felmerült a gyanú, hogy a bank az orosz hírszerzés magyarországi fedőszervéül is szolgál. A gyanút táplálja, hogy a bank orosz elnökének édesapja az 1970-es évektől a Belügyminisztériumban lévő állandó KGB-képviselőt vezette Budapesten, édesanyja pedig az 1950-es években az amerikai atomtitkok kikémlelésével megbízott kémcsoporthoz tartozott.²⁵⁶
- Az amerikai társszervekkel közösen 2016-ban Budapesten elfogott két amerikai fegyverkereskedőt Magyarország Moszkvának adta ki 2018-ban, és nem Washingtonnak, amely ezt szintén kérte.²⁵⁷ A fegyverkereskedőket egy évre rá Oroszországban szabadlábra helyezték.

²⁵⁶ Szijjártó Péter azzal érvelt a Külügyi Bizottság 2019. novemberi ülésén a bank székhelyének Budapestre történő áthelyezése mellett, hogy hazánknak érdeke, hogy minél több nemzetközi szervezetnek Budapesten legyen a központja, és ezáltal újabb fejlesztési forrásokhoz jussanak a magyar vállalatok. Elmondta, hogy a bank 9 tulajdonosából 5 NATO-tag, és övek a többség. A bank vezérkarának minden tagját és minden munkavállalóját átvilágítják a magyar szolgálatok, továbbá egyeztetnek a brit és amerikai társszervekkel (www.parlament.hu/documents/static/bizj/kv41/KUB/1911261.pdf 2019. november 26.).

²⁵⁷ A döntést Gulyás Gergely kancelláriaminiszter a Külügyi Bizottság 2018. decemberi ülésén azzal magyarázta, hogy a bíróság úgy ítélte, hogy a fegyverkereskedők mindkét országnak kiadaték, és miután ők oroszok, Oroszországnak adták ki őket. Hozzátette még, hogy az elmúlt években 9 esetben kértek kiadást az Egyesült Államoktól, és ebből 8 esetben elutasít-

- Az orosz hírszerzés (SZVR) vezetőjének fia is letelepedési államkötvényhez jutott Magyarországon.

A magyar kormány képviselői természetesen minden esetben visszautasították ezeket a kritikákat. Szijjártó Péter 2016 novemberében a Külügyi Bizottságban egy orosz befolyással kapcsolatos kérdésre azt válaszolta, hogy természetesen van orosz befolyás, miként van amerikai, német és francia befolyás is, de: „Mi nem engedjük azt, hogy más ország befolyásolja Magyarországon a politikai döntéshozatalt. Magyarországon a döntéseket a magyar kormány hozza a magyar emberek érdekeinek megfelelően, de természetesen közben szomszédainkkal és más országokkal kiegyensúlyozott kapcsolatrendszerre törekszünk, meg arra, hogy a világpolitika nagy szereplői Magyarország sikerében legyenek érdekelték.”²⁵⁸

Egy erdélyi lapnak adott interjújában 2017 októberében lényegében ugyanezt fogalmazta meg tömörebben: „A magyar külpolitika nem a washingtoni, brüsszeli, moszkvai érdekeket képviseli, a magyar külpolitika a magyar érdekeket képviseli.”²⁵⁹

2. A Berlin–Moszkva–Ankara háromszög

Orbán Viktor 2015-ben kezdett el beszélni a Berlin–Moszkva–Ankara háromszögről, mint a magyar külpolitika számára legfontosabb három országról, és azóta is rendszeresen hangoztatja ezt.²⁶⁰ Legrészletesebben a 2016. február 28-án tartott évértékelőjén fejtette ki erről a véleményét: „Úgy tűnik, hiába múlnak az

tották őket (www.parlament.hu/documents/static/bizjvk41/KUB/1812041.pdf 2018. december 4.).

²⁵⁸ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/1611281.pdf 2016. november 28.

²⁵⁹ www.kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/eloterben-a-patriota-kulpolitika-interju-szijarto-peter-kulugyminiszterrel 2017. október 11.

²⁶⁰ A Jobbik már korábban is kommunikálta ugyanezt.

évszázadok, vannak dolgok, amelyek állandóak. Látunk állócsilagokat, melyekhez odatájolhatjuk saját hajónk helyzetét... Ma is ez a mi három tájolási pontunk: Berlin, Moszkva, Sztambul, pontosabban Ankara. A magyarok csak akkor lehetnek függetlenek, akkor élhetnek szabadságban, ha egyik nagyhatalom sem az ellenségünk, pontosabban, ha mindhárom egyszerre érdekelt Magyarország függetlenségében és gazdasági fejlődésében. Ez nem jelenti azt, hogy mindig mindenben egyet kell értenünk velük, vagy egyszerre kell szövetségre lépnünk mindhárommal... A magyar külpolitika vastörvénye, hogy mi, magyarok a békében vagyunk érdekelték. Ugyanebből a logikából következik, hogy ne engedjük bebarangatni magunkat se német-, se orosz-, se törökellenes nemzetközi akciókba.”²⁶¹

A magyar–német és a magyar–orosz viszonyról már volt szó, az alábbiakban tárgyalom a magyar–török viszony alakulását az elmúlt 10 év során.

A keleti nyitás jegyében került sor a Törökországgal való kapcsolatok szorosabbra fűzésére is. A magyar és a török miniszterelnök első kétoldalú találkozója 2013. február 6-án volt Budapesten, mindössze két héttel a moszkvai Orbán–Putyin-találkozót követően. Már ezen a találkozón megállapodás született a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok megduplázásáról, az energetikai együttműködésről, a vízum eltörléséről a Törökországba utazó magyar állampolgárok számára, a felsőoktatási együttműködés szorosabbra fűzéséről, kulturális intézetek felállításáról Isztambulban és Budapesten, és a magyarországi török kulturális emlékek felújításáról, méltó megőrzéséről (kiemelten Gül Baba türbéjének felújítása).

A Törökországgal (valamint Oroszországgal) való kapcsolatok elmélyítését az egyébként elkötelezett atlantista gondolkodású Martonyi János külügyminiszter is támogatta. Miként egy 2013. márciusi interjújában fogalmazott: „Egész Európa nyit kelet felé. Az európai kontinens jövője szempontjából létfontosságú

²⁶¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-evterkelo-beszede

kérdés, hogyan tud nyitni egyrészt az orosz kultúrkör, másrészt a döntően Törökország által képviselt mérsékelt iszlám felé. Ez geostratégiai kérdés. Európának szüksége van arra, hogy tágtísa a látókörét, egész kapcsolatrendszerét.”²⁶² Ugyanő támogatta Törökország régóta húzódó uniós csatlakozását is: „Magyarország geopolitikai, gazdasági és stratégiai okokból egyértelműen kiáll Törökország európai uniós tagsága mellett.”²⁶³

Orbán Viktor azonban már az első találkozásuk alkalmával nyilvánvalóvá tette, hogy a pragmatikus, a nemzeti érdekeket szolgáló szempontok mellett személyes rokonszenvet is érez a török miniszterelnök (2014. augusztustól köztársasági elnök) Recep Tayyip Erdogan iránt. A sajtónyilatkozatában kijelentette: „Ennek az évtizednek az egyik kiemelkedő politikai vezetőjét köszönhetjük Magyarországon... Nem ismerünk még egy olyan gazdasági sikert, mint amelyet Törökország vallhat magának az elmúlt tíz évben.”²⁶⁴ A Magyar–Török Üzleti Fórumon ehhez még hozzátette: „Európában leszoktunk arról, hogy vezetőkről beszéljünk; beszélünk unióról, beszélünk bizottságról, beszélünk tanácsról, beszélünk mindenfajta eljárásokról – vezetőkről nem beszélünk.”²⁶⁵

Rá egy évre, a Magyar–Török Üzleti Fórum következő ülésén pedig a következőket mondta: „Egy olyan politikai vezetése van Törökországnak, aki célokat mer kitűzni a saját népe elé, és nem azt mondja, hogy egyfelől-másfelől, talán így, talán úgy, hanem megjelöli a célokat, megjelöli a használható eszközöket, és utána

megpróbálja ezeket a célokat a saját népével közösen elérni. Ez óriási erény és előny a mai modern világban.”²⁶⁶

Egy 2016-os *Bild*-interjúban kijelentette: „Erdogan elnök régóta személyes barátaim közé számít. Viszonyunk Törökországgal szoros és bizalomteljes.”²⁶⁷ Ugyanez évben Sziijjártó Péter pedig török partneréről állította: „Személyes barátom a török külügy-miniszter, nagyon jóban vagyunk.”²⁶⁸

Erdogan a 2013-as látogatását követően 2018-ban és 2019-ben járt Magyarországon, míg 2014-ben Abdullah Gül köztársasági elnök, 2015-ben pedig Ahmed Davutoglu miniszterelnök látogatott hazánkba. Orbán Viktor 2013-ban és 2017-ben tett hivatalos látogatást Törökországban, 2018 júliusában pedig részt vett Ankarában Erdogan elnöki beiktatásán.²⁶⁹

A magyar kormány számára újabb érvert szolgáltatott a szoros magyar–török kapcsolatok mellett a 2016 márciusában kötött menekültügyi megállapodás az Európai Unió és Törökország között. Orbán Viktor 2017. júniusi törökországi látogatásán, utalva az egy évvel azelőtti török puccskísérletet követő megtorlás, valamint az elnöki jogkör kiterjesztéséről szóló 2017. áprilisi népszavazás miatti nyugati bírálatokra, kijelentette: „Akármilyen törökellenes megnyilatkozások is lesznek jelentős európai uniós országokban, Magyarország ehhez sohasem fog csatlakozni, hanem Törökország oldalán áll.” Hozzátette, hogy Törökország védi Európa belsejét, és ha nem tenné a kötelességét, Európát már elárasztotta volna sok millió bevándorló, akikkel nem tudnánk mit kezdeni.”²⁷⁰

²⁶² www.jogiforum.hu/interju/102 2013. március 8.

²⁶³ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk39/KUB/1306201.pdf Martonyi János meghallgatása az Országgyűlés Külügyi bizottságában 2013. június 20.

²⁶⁴ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/torokorszag-sikere-biztatas-magyarorszag-nak

²⁶⁵ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-magyar-torok-uzleti-forumon 2013. február 6.

²⁶⁶ www.2010-2014.kormany.hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-III-magyar-torok-uzleti-forumon 2014. február 17.

²⁶⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-bild-cimu-nemet-lapnak 2016. február 25.

²⁶⁸ www.index.hu/belfold/2016/08/02/szijjarto-peter-interju-usa-oroszorszag-exim-no-go-zona

²⁶⁹ A beiktatáson rajta kívül csak egy uniós vezető, a bolgár elnök volt jelen.

²⁷⁰ www.origo.hu/itthon/20170630-orban-viktor-torokorszag-latogatasa

Ugyanezt hangsúlyozta Szijjártó Péter az Országgyűlés Külgügyi bizottságában 2016. november 28-án: „Az Európai Unió hozott egy olyan döntést az EU–török deal-lel, hogy annak a török elnöknek és kormánynak a kezébe tettük Európa biztonságát, akit aztán most úton-útfélen bírálunk az európai vezetők... Másrészt egy államcsíny komoly dolog. Ha az államcsínyre választ ad egy kormányzat, választ ad egy elnök, azt gondolom, természetes. Hogy ez most milyen messze megy el, és hogy megy el, erről persze lehetnek különböző nézőpontok. Én csak egyet tudok: hogy Törökország stabilitásánál kezdődik Európa biztonsága jelenleg. Ha Törökország instabillá válik, ha megingatják a jelenlegi török vezetést, akkor az EU–török dealt kin kérjük majd számon?”²⁷¹

Szijjártó Péter magyar nemzeti érdekek nevezte Törökország 2019 októberében indított offenzíváját Északkelet-Szíria kurdok lakta területein egy biztonsági zóna kialakítása céljából (ahová a tervek szerint a Törökországban tartózkodó szír menekülteket telepítenék le), Orbán Viktor azonban nem vétőzta meg az Európai Tanács akcióit elítélő nyilatkozatát.²⁷²

A magyar–török kapcsolatokban fontos szerepet tölt be Adnan Polat isztambuli nagyvállalkozó, Orbán Viktor sportbarátja, a Galatasaray futballklub volt elnöke. Polatnak 2020 végén mintegy 30 magyar érdekeltsége volt az ingatlanfejlesztéstől a napelemparkokon át a hadiiparig. A kereskedőházak megszűntetéséig ő volt a Magyar Nemzeti Kereskedőház törökországi képviselőjének tulajdonosa, és jelenleg is a Magyar–Török Üzleti Tanács és a Gül Baba Türbéje Örökségvédő Alapítvány elnöke. Fia már magyar állampolgársággal is rendelkezik.

A magyar–török kapcsolatok elmélyülésének folyamánaként Magyarország 2018 szeptemberében megfigyelőként csatlakozott a 2009-ben török nyelvű, iszlám kultúrájú országok

részvételével alakult Türk Tanácshoz.²⁷³ A tanács Kirgíziában tartott csúcstalálkozóján a magyar miniszterelnök a magyar nyelvet türk eredetűnek, a magyarságot türk gyökerekkel rendelkező keleti népnek nevezte: „Mint Önök is tudják, mi Magyarországon élünk, magyarok vagyunk, magyarul beszélünk. Ez egy egyedülálló és különös nyelv, amely a türk nyelvekkel áll rokonságban. Mi vagyunk Önök között a legnyugatabbra költözött nép, amely a kereszténységet is felvette. Mi tehát egy nyugaton élő keresztény nép vagyunk, amely a hun–türk eredet alapján áll, a magyarok magukat Attila késői leszármazottjaként tartják számon... Mondhatom Önöknek, hogy keleti népként tag lenni az Európai Unióban egy különleges élmény... Magyarország tiszteli és ápolja a türk gyökereit, hazánk ad otthont minden évben Európa legnagyobb hagyományörző rendezvényének, a Kurultáj–Magyar Törzsi Gyűlésnek, az idén 26 nemzet képviselői vettek részt, köztük a törökök, a kazahok, az üzbégek, a kirgizek, a türkmének és az azeriek is. Magyarországot Európában gyakran illetik a legnyugatibb keleti nép jelzővel.”²⁷⁴

2019 szeptemberében Budapesten megnyitották a Türk Tanács európai képviselőt, 2020 júliusában pedig magyar részvétellel megalakult a tanács Befektetési Alapja, amelyen keresztül a tagállamok egymás országaiban beruházásokat tudnak finanszírozni, elsősorban a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és az infrastruktúra-fejlesztés területén.

²⁷³ A Türk Tanács tagjai: Azerbajdzsán, Kazahsztán, Kirgízia, Törökország, Üzbegisztán.

²⁷⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-turk-nyelvu-allamok-egyuttmukodesi-tanacsanak-vi-csucsstalalkozojan 2018. szeptember 3. A magyar miniszterelnök 2013 májusában Helsinkiben a finn miniszterelnökkel találkozáskor állította, hogy a magyar és a finn nyelv rokonsága történelmi tény, nem pedig véleménykérdés (www.nyest.hu/hirek/orban-a-finnugor-nyelv-rokonsag-teny).

²⁷¹ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/I611281.pdf

²⁷² *Magyar Nemzet* 2019. október 15.

3. A magyar–izraeli viszony

A tárgyalt időszakban mindvégig – de különösen annak második felében – a magyar külpolitikában különleges jelentősége volt a szoros magyar–izraeli viszonyoknak. Talán nincs még egy relációja a magyar külkapcsolatoknak, amelyet ennyire meghatároz a két miniszterelnök egymás iránt érzett szimpátiája, sőt barátsága.

Ez a barátság 2005 júniusában kezdődött, amikor Orbán Viktor négynapos látogatást tett Izraelben, és először találkozott Benjamin Netanjahuval, aki ekkor pénzügyminiszter volt. Orbánra nagy hatást tett Izrael mint gazdaságilag igen fejlett büszke nemzetállam, és külön is Netanjahu személye. Miként a találkozójukon tolmácsoló Breuer Péter – a 2016-ban indult Heti Tv tulajdonosa – fogalmazott: „Orbán és Netanjahu szerették egymást.” Egy volt tel-avivi diplomata pedig azt mondta a *Direkt36* újságírójának: „Orbán és Netanjahu ugyanarról a fáról pottyant le.”²⁷⁵

Ugyanezt emelte ki Izrael budapesti nagykövete, József Amrani 2018 júliusában az ATV-nek adott nyilatkozatában. Elmondása szerint Orbán és Netanjahu nagyon közeli barátok, aki látta már őket, tudja, hogy amint találkoznak, azonnal megvan közöttük a kémia, órákig képesek kettesben beszélgetni.²⁷⁶

Az érintett felek nyilatkozatai szintén megerősítik a külső szemlélők véleményét. Orbán Viktor 2018 júliusában tett izraeli látogatása során kijelentette: „Ha megengedi, a személyes kapcsolatunkról is mondanék valamit. Úgy érzem, hogy a kiemelkedően jó izraeli–magyar kapcsolatok részben a mi együttműködésünknek köszönhetőek, és ezt én úgy magyarázom, hogy mind a két ország élén egy-egy patrióta miniszterelnök áll, és a kapcsolatunkban annak a bizonyítékát látom, hogy egy zsidó hazafi és egy magyar hazafi könnyen szót tud egymással érteni. Szeretném a nyilvánosságnak elmondani, hogy Izrael állam miniszterelnökével a XXI. század néhány fontos kérdését azonos módon néz-

²⁷⁵ www.direkt36.hu/az-izraeli-szövetség-ami-atirta-orban-politikajat 2019. szeptember 30.

²⁷⁶ www.magyararancs.hu/belpol/orban-es-netanjahu-kozeli-baratok

zük, és azonos módon is látjuk. Ilyen a biztonság, a terrorizmus kérdése, a határvédelem és a modernkori antiszemitizmus.”²⁷⁷

Benjamin Netanjahu pedig 2020. október 12-én Orbán Viktornak a zsidó újév alkalmából küldött üdvözlését megköszönve a következőket írta: „Az Ön személyes barátsága és régóta fennálló elkötelezettsége a magyar–izraeli partnerség mellett minden eddiginél közelebb hozta egymáshoz kormányainkat és népeinket.”²⁷⁸

Természetesen a két ország között fennálló szoros viszonyt nem lehet csupán a két vezető közötti személyes szimpátiára visszavezetni. Hozzájárult ehhez a 2011-es arab tavasz legtöbb országban megfigyelhető kudarca, ami a térségben jelentősen megerősítette Izrael szerepét,²⁷⁹ majd a 2015-ben tetőző migrációs válság, amit a két vezető azonos módon ítélt meg (ráadásul ugyanez évben a Likud nagy győzelmet aratott a választásokon, ami megerősítette Netanjahu pozícióját). Ettől kezdve a magyar kormány részéről az addigi egyensúlyozó politikát a palesztinok és Izrael között egyértelműen az Izrael-pártiság váltotta fel.

Magyarország az ENSZ-ben és az Európai Unióban rendszeresen kiállt Izrael érdekei mellett, az Európai Tanácsban és a Miniszterek Tanácsában az elmúlt években számos alkalom-

²⁷⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-benjamin.netanjahuval-izrael-miniszterelnokkel-tortent-targyalas-elott 2018. július 19. A sajtónyilatkozat elején „Kedves Netanjahu Barátom!” szerepel megszólításként. Egyetlen más esetben sem találtam annak nyomát, hogy miniszterelnökökkel, köztársasági elnökökkel történő kétoldalú találkozóihoz kapcsolódó sajtónyilatkozataiban a magyar miniszterelnök ne a hivatalos „Mélyen Tisztelt Miniszterelnök Úr/Elnök Úr” formulát használja.

²⁷⁸ www.neokohn.hu/2020/10/12/netanjahu-megkoszonte-orban-izrael-baratsagat

²⁷⁹ Egy akkori külügyi tisztviselő elmondta a *Direkt36*-nak: míg Martonyi János 2011-ben nagy reményeket táplált az érintett arab országok demokratizálódási törekvéseivel kapcsolatban, Orbán már akkor azt mondta, hogy káosz következik. És neki lett igaza (www.direkt36.hu/az-izraeli-szovetseg-ami-atirta-orban-politikajat).

mal vétózott meg Izraelt elítélő határozattervezetet – nemegyszer egyedülként.

Az izraeli miniszterelnök ezt meg is köszönte Szijjártó Péter 2020. júliusi izraeli látogatásán: „Ön a Magyarország és Izrael közötti barátság bajnoka. Magyarország többször is kiállt Izrael mellett az EU-ban és számos nemzetközi fórumon. Ezt nagyra értékeljük!”²⁸⁰

Magyarország ugyan – Izrael és az Egyesült Államok kérése ellenére – nem helyezte át nagykövetségét Jeruzsálembe, de részt vett az amerikai követség áthelyezése alkalmából rendezett ünnepségen (három másik EU-tagállam társaságában), és 2019 májusában kereskedelmi képviselőket nyitott Jeruzsálemben.

Szintén fontos érv a szoros izraeli–magyar kapcsolatok mellett, hogy – különösen a Trump-érában – Netanjahu segítette a magyar külpolitikai célok elérését az Egyesült Államokban.

Összeköti továbbá a két vezetőt a Soros Györggyel szembeni ellenszenv. Nem véletlen, hogy 2017 júliusában az izraeli nagykövet Soros elleni országos plakátkampánnyal kapcsolatos tiltakozó állásfoglalása után Benjamin Netanjahu utasítására az izraeli külügyminisztérium visszavonta azt, és éles szavakkal bírálta Soros Györgyöt, amiért Izraelt rágalmazó szervezeteket támogat.²⁸¹

A két ország közötti viszony szorosabbra fűzésével párhuzamosan a magyar kormány zero toleranciát hirdetett az antiszemitizmussal szemben. 2017 júliusában, Netanjahu magyarországi látogatása – amely Jichak Samir 1989-es útja óta az első miniszterelnöki látogatás volt Izraelből – alkalmából Orbán Vik-

²⁸⁰ www.neokohn.hu/2020/07/20/netanjahu-jokivansagait-kuldt-e-orban-viktornak

²⁸¹ A Soros-ellenesség persze az értékviták mellett – vélhetően magyar és izraeli részről is – egy tudatosan felépített politikai kommunikációs, szavazatmaximalizáló stratégia része is. Erről beszélt részletesen 2019 januárjában egy svájci lapban George Birnbaum, aki mentorával, Arthur Finkelsteinnel együtt előbb Netanjahu, majd Orbán kommunikációs tanácsadója volt, és aki társával felépítette Magyarországon Soros Györgyöt mint fő ellenségképet (dasmagazin.ch/2019/01/12/die-finkelstein-formel).

tor a következőket mondta erről: „A Magyarországon élő zsidók biztonságát a magyar állam teljes mértékben garantálja, és zero toleranciát hirdetett mindenfajta antiszemitizmussal szemben. A magyar kormány büszke rá, hogy a zsidó életnek ma reneszánsza van Magyarországon.”²⁸²

Ezt támasztotta alá az izraeli magyar nagykövet egy évvel később az ATV-nek adott nyilatkozata is: „Az antiszemita megnyilvánulások közül egyet sem Magyarországról jelentenek. Ellenben napi szinten érkeznek hírek antiszemita incidensekről nagyon nyílt gondolkodású, liberális európai országokból... Magyarországon nem ez a helyzet. Több mint negyedmillió izraeli turista jár ide, akik biztonságban érzik magukat. Közép-Európa legnagyobb zsidó közössége él itt, az én információim szerint ők is biztonságban élnek. Ebben az országban újjászületett a zsidó élet, a kórházakban, a zsinagógák felújításában, a zsidó kultúrában. Ez mind tiszteletet, elfogadást, integrációt mutat a zsidók felé.”²⁸³

Orbán Viktor 2018. júliusi izraeli látogatásán kijelentette: „Az Izrael Állam-ellenességet is az antiszemitizmus egyik formájának tekintjük.” Ismerve a kormánypárti sajtó centralizált működését, vélhetően ezzel a megközelítéssel függ össze, hogy abból az elmúlt években eltűntek a korábban szép számmal megtalálható Izrael-ellenes és palesztinbarát írások, míg a Fidesz-gyűlésekről az árpádsávos zászlók.

A tárgyalat időszakban az izraeli miniszterelnök egy alkalommal – 2017 júliusában – tett háromnapos látogatást Magyarországon, míg Orbán Viktor kétszer – 2018 júliusában és 2019 februárjában – járt Izraelben. A két vezető azonban más eseményeken is többször találkozott egymással, és telefonon is rendszeresen egyeztettek.

²⁸² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-benjamin-netanjahu-izraeli-miniszterelnokkal-tortent-targyalasat-kovetoen 2017. július 18.

²⁸³ www.magyar-narancs.hu/belpol/orban-es-netanjahu-kozeli-baratok 2018. július 15.

A két ország közötti kiváló viszony jövőjét illetően kezelendő problémaként merülhet fel, hogy Izrael és Törökország – valamint személy szerint is Netanjahu és Erdogan – kifejezetten ellenséges viszonyban vannak egymással.²⁸⁴ Az Országgyűlés Külügyi Bizottságának egy tagja név nélkül elmondta a *Direkt36* újságírójának, hogy Izrael már szóvá is tette, hogy nem nézi jó szemmel a szoros török–magyar viszonyt.²⁸⁵ Kérdés továbbá, hogy miként alakul a két ország viszonya Netanjahu kormányfői pozícióból való esetleges távozását követően.²⁸⁶

IV. Térségpolitika

Már az első Orbán-kormány számára is kiemelt prioritás volt a szomszéd országokkal és a tágabban értelmezett közép-európai államokkal ápolt jó viszony (különösen a visegrádi együttműködés). Ez a fajta hozzáállás jellemezte a 2010–2020 közötti időszakot is. Martonyi János, az első és a második Orbán-kormány külügyminisztere már 2010 májusában kijelentette az Országgyűlés Külügyi Bizottságában: „Van egy álmunk: Közép-Európa.” Meghallgatásán amellet érvelt, hogy a közép-európai országok regionális együttműködése(i) a kétoldalú feszültségek kezeléséhez is nagy segítséget nyújthat(nak).²⁸⁷

Rá egy évre, szintén a Külügyi Bizottságban tartott előadását is a térségpolitika kiemelt szerepének hangsúlyozásával kezdte: „Az egyik fontos új hangsúly a külpolitikánkban ennek a külpolitikának a térségi dimenziója. Ez az, amit úgy szoktunk mondani, hogy a szélesebb Közép-Európa, ami nem egyszerűen Visegrád, természetesen az is, de ugyanakkor egy erősödő déli-délkeleti, sőt Ausztria esetében nyugati dimenzióval.” Meg is nevezte az érintett országokat: Románia, Bulgária, Horvátország, Szerbia, Montenegró, Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Ausztria (Szlovéniát vélhetően nem tudatosan hagyta ki – P. S.).²⁸⁸

A magyar külügyminiszter személyes hangon fejezte ki Közép-Európa iránti elköteleződését egy 2013 júliusában adott *Origó*-interjúban: „Számomra nemzetpolitikai, geopolitikai és gazda-

²⁸⁴ 2018-ban például Erdogan az „állami terror vezetőjének” nevezte Netanjahut, aki válaszul „antiszemita zsarnoknak” minősítette őt (www.444.hu/2018/12/13/netanjahu-antiszemita-zsarnoknak-nevezte-erdogant).

²⁸⁵ www.direkt36.hu/az-izraeli-szovetseg-ami-atirta-orban-politikajat

²⁸⁶ Izraelben 2021. március 23-án tartanak előrehozott választásokat, Netanjahunak pedig februárban kell bíróság elé állnia csalás és hűtlen kezelés vádjával.

²⁸⁷ www.index.hu/belfold/2010/05/27/martonyi-ne-bantsd-a-magyart

²⁸⁸ www.government.hu/kulugyminiszterium/a-miniszter/beszdek-publikaciok-interjuk/martonyi-janos-europa-politikai-es-kulpolitikai-kerdesekrol 2011. április 21.

sági szempontból is mindig Közép-Európa volt a legfontosabb közeg... Közép-Európa alapvetően egy lelkelet, egy spirituális tartalom, egy kulturális örökség, és emellé járulnak a geopolitikai érdekek, a gazdasági érdekek és sok minden más.” Hozzátette még: „Az nem jó, hogy a közép-európai kis országok a céljaik megoldásához évszázadokon át mindig kerestek egy nagy nyugat-európai szövetségest, mentek Párizsba, Londonba, Berlinbe. Ennél hatékonyabb, ha egymással egyezünk meg. Ezt például a visegrádi együttműködés nagyon jól bizonyítja.”²⁸⁹

Más kiindulópontból, de lényegében ugyanerre a következtetésre jutott Orbán Viktor miniszterelnök is a Kossuth rádióknak 2020. július 10-én adott interjújában: „Van itt egy vastörvény, tehát van ez a világ, a mi világunk, ami a németek meg az oroszok világa között van. Ez egy földrajzi terület, s a kérdés a történelem során leginkább úgy hangzott a mi számunkra és a velünk egyvású népek számára, hogy ezt az orosz és német területek közötti világot ki fogja és hogyan fogja megszervezni. Emlékszünk rá, hogy a második világháború végéig a németek próbálták ezt megszervezni, aztán meg bejöttek, ugye a Szovjetunióval ide a kommunisták, és akkor meg keletről próbálták ezt megszervezni, és a tanulság az, hogy meg kéne próbálnunk egyik vagy másik helyett inkább saját magunknak megszervezni ezt a térséget, az itt élő népeknek.”²⁹⁰

A fentieknek megfelelően a korszakra mindvégig jellemző volt, hogy a magyar külpolitika fő alakítói alapvetően máshogy közelítettek a térség országaihoz, mint nyugati szövetségeseikhez. Az utóbbiakkal szemben gyakran megfigyelhető konfrontatív hozzáállás helyett előbbiekkel mindvégig békülékeny, konszenzusra törekvő hangot ütöttek meg, folyamatosan azt keresték, ami összeköti őket hazánkkal, és az esetlegesen felmerülő konf-

²⁸⁹ www.origo.hu/itthon/20130712-magyarorszag-helye-a-vilagban-interju-martonyi-janos-kulugyminiszterrel

²⁹⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban

liktusokat nagy energiákkal és empátiával igyekeztek megoldani (kivételez ez alól a magyar–ukrán viszony 2017-től).

Kiválóan illusztrálják ezt a hozzáállást Sziijjártó Péter külügyminiszter 2017 októberében elhangzott szavai, amelyeket az akkor már évek óta rossz magyar–román viszonyban megfigyelhető pozitív fejlemények kapcsán mondott: „Az elmúlt hetek eseményei világosan megmutatták Magyarország és Románia egymásrautaltságát. Milliós szál köt össze bennünket a nemzeti közösségeink, a romániai magyarok és a Magyarországon élő románok révén. Mit nevezünk gazdasági egymásrautaltságnak, ha nem azt, hogy a két országnak egy év alatt 7 milliárd eurót meghaladó, dinamikus növekvő kereskedelmi forgalma van. Olyan térségben élünk, amelyet a nálunk jóval erősebb országok néha pofozógépnek néznek, nem érzékenyek a mi érdekeinkre. A régió országainak észre kell venniük, hogy együttműködés és szoros kapcsolatrendszer nélkül nem tudunk érdeket érvényesíteni nemzetközi téren... A teljesen értelmetlen, kívülről sokszor nehezen érthető konfliktusok generálása helyett a két ország képes közös sikertörténeteket építeni... Egyértelmű, hogy sokat tudunk ártani egymásnak, mármint ha ennyit tudunk ártani, akkor legalább ennyit tudunk használni. Mindkét oldalon leesett a tantusz, hogy a lehetőségeinket, képességeinket, a közelségünket, a bennünket összekötő szálakat nem egymás kárára, hanem egymás javára kell használnunk. Ha ez a racionális belátás végre mindkét b betűs fővárosban a kormányzati politika legmagasabb szintjére tud emelkedni, akkor az egymásrautaltságban sok mindent el tudunk érni közösen, a két ország és a két kisebbség pedig nagyon sokat profitálhat ebből.”²⁹¹

Orbán Viktor 2020 februárjában a nagyköveti értekezleten a trianoni évforduló kapcsán is bölcs mértéktartást kért a misszióvezetőktől, olyan hozzáállást, ami nem lehetetleníti el az

²⁹¹ www.kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/eloterben-a-patriota-kulpolitika-interju-sziijarto-peter-kulugyminiszterrel 2017. október 11.

együttműködést a szomszédos országokkal.²⁹² A 100. évfordulón mondott sátoraljaújhelyi beszédében – miközben a Nyugatot ostromozta (29. o.) – szintén a közép-európai népekkel és országokkal fenntartott jó viszony fontosságát hangsúlyozta: „Azzal a Szlovákiával, Szerbiával, Horvátországgal és Szlovéniával, amely büszke nemzeti mivoltára, örömmel építjük a közös jövőt.”²⁹³ A történelem megadta az esélyt, talán az utolsót, hogy a közép-európai népek új korszakot nyissanak, a nyugatról és keletről fenyegető veszéllyel szemben megvédjék magukat, és együtt emelkedjenek föl... Szent István szemével látni a XXI. századot azt jelenti, hogy mi a velünk élő népekkel akarjuk nagyvá tenni a Kárpát-medencét... A Trianon utáni száz év karantén, a száz év magány korszaka véget ért. Felemelő, hogy ismét vannak szövetségeseink, vannak jószomszédaink, és együtt készülhetünk a jövőre.”²⁹⁴

A miniszterelnök a tárgyalt korszakban mindvégig azt hangsúlyozta, hogy Közép-Európa erkölcsi és gazdasági értelemben is fölénybe került/kerül Nyugat-Európával szemben. 2016-os tusnádfürdői beszédében kifejtette, hogy a gazdasági válság, az elitválság, a demokráciaválság elsősorban Nyugat-Európára érvényes, „Közép-Európára ez kevésbé vagy egyáltalán nem igaz. Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában, Magyarországon azt gondolják a fiatal emberek, hogy a régi európai álom még érvényes: ha betartják a törvényeket, ha tisztelik a szüleiket, ha meghallgatják őket, a jövőre vonatkozó tanácsaikat, és szorgalmasan dolgoznak, akkor egy lengyel, egy cseh, egy szlovák és egy magyar fiatal biztosan jobban fog élni, és előrébb fog jutni,

²⁹² www.atv.hu/belfold/20200224-eligazitas-orban-trianonrol-beszelt-hatarozottsagot-es-egyuttmukodest-kert

²⁹³ Vélhetően nem véletlenül hagyta ki a felsorolásból Romániát.

²⁹⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-unnepi-beszede 2020. június 6.

mint a szülei. Ez az európai álom, s ez az új Európában, Közép-Európában még érvényes.”²⁹⁵

Rá egy évre, szintén Tusnádfürdőn pedig kijelentette: „27 éve, itt Közép-Európában abban hittünk, hogy Európa a jövőnk, most azt érezzük, hogy mi vagyunk Európa jövője.”²⁹⁶

2020 júliusában, egy a szerb és a szlovén miniszterelnök részvételével zajló online konferencián Orbán Viktor elmondta, hogy álláspontja szerint ma Európában két jövőkonceptió verseng egymással. A Nyugat-Európában domináns koncepció „előtérbe helyezi a multikulturalizmust, támogatja a migrációt, családellenes politikát folytat, meg kíván szabadulni a nemzetek és nemzetállamok koncepciójától, és irrelevánsnak tekinti a keresztény társadalmi tanításokat”. Ezzel szemben a Közép-Európában domináns koncepciónak „releváns a keresztény társadalmi tanítás, ez a koncepció mélyen antikommunista, elkötelezett a család, mint a társadalom alapvető eleme mellett, ez a koncepció értékként kezeli a nemzeti identitást, amelyet fenn kell tartani”.²⁹⁷

1. Visegrádi együttműködés

Természetesen a térségpolitikán belül mindvégig kiemelt szerepet tulajdonított a kormány a visegrádi együttműködésnek, amelyet rendszeresen Európa legszorosabb, leghatékonyabb és legsikeresebb együttműködésének neveztek. Az együttműködés gazdasági és politikai súlyát mutatja, hogy Lengyelország, Cseh-

²⁹⁵ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-XXVII.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2016. július 23.

²⁹⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-XXVIII.-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban 2017. július 22.

²⁹⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-eloadasa-a-cenzurazatlan-europa-cimu-online-nemzetkozi-konferencian 2020. július 8.

ország, Magyarország és Szlovákia összlakosságát tekintve az Európai Unión belül a 3., a GDP-t tekintve pedig a 4. helyen áll,²⁹⁸ utóbbi növekedésének átlaga 2010–2020 között meghaladta az EU növekedési átlagát. A Miniszterek Tanácsában pedig a kettős többségi szabály 2014-es bevezetéséig épp annyi szavazatuk volt, mint Németországnak és Franciaországnak együttvéve. Szijjártó Péter 2018 augusztusában a nagyköveti értekezleten úgy fogalmazott, hogy Magyarország számára alapvető fontosságú a visegrádi együttműködés fenntartása, „amely hatalmas nemzetközi kihívás, mert ez az együttműködés négyünkön kívül senkinek sem érdeke”.²⁹⁹ Ennek kapcsán többször beszéltek kormányzati illetékesek a V4-együttműködés „megbontási törekvéseiről” (értve ezen elsősorban Csehország és Szlovákia leválasztását Németország és Franciaország által).

Az együttműködés a tárgyalási időszakban mindvégig igen intenzív volt, a miniszterelnökök évente többször is találkoztak egymással. Az Európai Tanács ülései előtt minden alkalommal egyeztettek az álláspontjukat a csúcs napirendjén szereplő kérdésekről. Rendszeresen egyeztettek továbbá az Európai Tanács és az Európai Bizottság elnökeivel, valamint a német kancellárral. Rajtuk kívül vendégül látták a francia elnököt, az egyiptomi elnököt, az osztrák kancellárt, a japán miniszterelnököt, az izraeli kormányfőt és a Benelux államok miniszterelnökeit. A visegrádi országok külügyminiszterei, egyéb szaktárcák vezetői, államfői, házelnökei valamint a parlamentek külügyi, védelmi, gazdasági és EU-ügyekkel foglalkozó bizottságai szintén rendszeresen találkoztak. A különböző szintű politikai vezetők számos alkalommal adtak ki közös nyilatkozatot a legkülönbözőbb kérdésekben.³⁰⁰

²⁹⁸ Az Egyesült Királyság Európai Unióból való távozását követően.

²⁹⁹ www.atv.hu/belfold/20180827-kokemeny-idoszak-jon-de-megacelozzuk-magunkat-mondta-szijjarto-peter-a-nagykoveteknek

³⁰⁰ A V4-együttműködés megnövekedett jelentőségét és benne Magyarország szerepét elemzi részletesen polity, policy és politics aspektusból: Krisztina Arató – Boglárka Koller: Hungary in the Visegrád group. In Christian Schweiger – Anna Visvizi (szerk.): *Central and Eastern Europe*

Tovább mélyítette a visegrádi államok együttműködését a 2015-ben tetőző migránsválság, melyet hasonlóan ítélték meg, és egységesen utasították el a kötelező betelepítési kvóta tervét.³⁰¹ Az együttműködés keretében 2015–2016-ban a partnerországok 20–50 fős rendőrkontingenst küldtek a magyar déli határra az illegális migráció elleni küzdelem segítésére. 2017 júliusában pedig Olaszországnak öt területen ajánlottak fel közös segítséget a földközi-tengeri migrációs nyomás csökkentéséhez.

2013 márciusában állapodtak meg egy 3000 fős harccsoport felállításában, lengyel parancsnokság alatt (Lengyelország 1600 fő, Csehország 800 fő, Magyarország, Szlovákia 400–400 fő).³⁰² 2016-ban létrehozták a Visegrádi Szabadalmi Intézetet budapesti székhellyel, 2017-ben pedig a négy ország agrárkutatási intézményei gazdasági együttműködési megállapodást kötöttek a mezőgazdasági kutatások és tudományos tevékenységek összehangolásáról.³⁰³

Némi törést jelentett viszont a visegrádi együttműködésben, hogy míg Magyarország és Lengyelország ellenezte a 2021–2028 közötti uniós költségvetés, valamint a helyreállítási alap jogállami kritériumokhoz kötését (49–50. o.), Csehország és Szlovákia elfogadta azt.³⁰⁴

in the EU: Challenges and Perspectives Under Crisis Conditions. Routledge 2018. 90–106. o.

³⁰¹ Ezzel együtt azért nem volt teljesen egyforma a négy ország migránskérdéshez való hozzáállása: mindvégig hazánk képviselte a legélesebben migránsellenes álláspontot, és tematizálta vele legerőteljesebben a belpolitikai napirendet (uo. 101. o.).

³⁰² 2004 óta van lehetőség az Európai Unión belül harccsoportok létrehozására, amelyek képesek rövid időn belül önálló műveletek végrehajtására – különösen az ENSZ felkérésére. 15 napon belül lehet őket bevetni, maximum 120 napon keresztül.

³⁰³ Perényi Zsigmond – Remete Balázs: Visegrád az EU-n belül. In *A visegrádi négyek jelentősége, struktúrája és értékei.* Külügyi és Külgazdasági Intézet 2018. 34–52. o.

³⁰⁴ Csehország és Szlovákia már azt megelőzően is jóval kevesebb konfrontációt vállalt az Európai Unióval, mint Magyarország és Lengyelország.

Időről időre felmerült a visegrádi együttműködés új tagokkal történő kibővítése, Martonyi János külügyminiszter azonban már 2012 júniusában kijelentette az Országgyűlés Külügyi Bizottságában, hogy ezt azért nem tartja elképzelhetőnek, mert ha egy taggal bővül az együttműködés, akkor nem tud hol megállni.³⁰⁵

Ami az egyes országokkal való viszonyt illeti, Magyarország viszonya mindvégig *Lengyelországgal* volt a legszorosabb. Martonyi János már 2010. május 27-én közölte parlamenti meghallgatásán, hogy Orbán Viktor első külföldi útja Varsóba fog vezetni, és ez nem véletlen.³⁰⁶ 2007–2014 között a konzervatív-liberális Polgári Platform (PO) által dominált koalíciós kormány élén Donald Tusk állt, akivel Orbán Viktor akkor még jó viszonyt ápolt (52–53. o.).³⁰⁷ Még szorosabbá vált a két ország viszonya

Miroslav Lajčák szlovák külügyminiszter 2017 februárjában ki is jelentette, hogy Szlovákiának az az érdeke, hogy a V4 ne egy olyan csoportosulásként látszódjon, amely kizárólag Brüsszel ellen határozza meg magát (www.vilagterkep.atlatszo.hu/2017/06/28/visegrad-halott-orban-ellenes-szovetseg-alakul-kozep-europaban-is). Robert Fico szlovák miniszterelnök pedig 2017 októberében, miután a cseh választásokon Andrej Babis pártja, az ANO győzött, kijelentette, hogy Szlovákia maradt az utolsó EU-barát sziget Közép-Európában (www.korkep.sk/cikkek/belfold/2017/10/25/szlovakia-baloldali-szigetkent-magara-maradt-kozep-europaban).

2015. január 29-én cseh kezdeményezésre alakult meg a slavkovi (auszterlitz) kastélyban Werner Faymann osztrák kancellár, Robert Fico szlovák és Bohuslav Sobotka cseh miniszterelnök részvételével az ún. slavkovi hármak együttműködése. Az együttműködés szellemi atyja Petr Drulák cseh külügyminiszter-helyettes, politológus, az európai integráció elmélyítésének elkötelezett híve volt. Létrejöttekor mindhárom ország élén szociáldemokrata kormányfő állt, az együttműködés azonban azóta is létezik (legutóbb 2020. szeptember 9-én Bécsben tartottak csúcstalálkozót).

³⁰⁵ www.parlament.hu/documents/static/bizjkv39/KUB/1206051.pdf 2012. június 5. Tegyük ehhez hozzá, hogy minden új taggal nehezebbé válna az egységes álláspont kialakítása az egyes kérdésekben.

³⁰⁶ www.index.hu/belfold/2010/05/27/martonyi-ne-bantsd-a-magyart

³⁰⁷ A képet valamelyest árnyalja, hogy a lengyel diplomácia ebben az időben igyekezett középhatalmi helyzetbe hozni az országot, és a visegrádi

a konzervatív Jog és Igazságosság Párt 2015. októberi választási győzelmét követően. Az új kormányt meghatározó párttal és annak elnökével – Lengyelország legnagyobb hatalmú politikusával –, Jarosław Kaczyńskival a Fidesz és Orbán Viktor a legtöbb kérdésben azonosan vagy hasonlóan gondolkodik. Egyetlen fontos kérdés képez ez alól kivételt, az Oroszországhoz való viszony, amelynek persze szakpolitikai vetületei is vannak.³⁰⁸ A magyar kormány illetékesei azt hangsúlyozzák ennek kapcsán, hogy az eltérő megközelítésnek történelmi és geopolitikai okai vannak, és ők maximálisan megértik a lengyel álláspontot.³⁰⁹

Tovább növelte a két kormány közötti szolidaritást az ellenük megindított 7. cikkelyes eljárás is.

A *magyar–szlovák* viszony alakulását mindig alapvetően határozza meg a felvidéki magyarság helyzete. Ebből a szempontból nem indult jól a második Orbán-kormány időszaka. A 2006–2010 között regnáló, Robert Fico vezette koalíciós kormány erősen magyarellenes politikát folytatott. A még 2009-ben elfogadott államnyelvről szóló törvény jelentősen korlátozta a kisebbségi nyelvek használatának jogát, a törvény megszegőit pedig komoly szankciókkal büntette (max. 5000 euró). 2010 májusában pedig a magyar állampolgársági törvény módosítá-

együttműködés mellett kiemelt szerepet szánt a weimari hármak – Lengyelország, Franciaország, Németország – szövetségének is. Radosław Sikorski külügyminiszter pedig az uniós integráció további elmélyítésének, föderalizálásának volt a híve.

³⁰⁸ A legfontosabb szakpolitikai vita ennek kapcsán az energiaunióval kapcsolatos, a magyar kormány ugyanis elutasítja azt a – leginkább a lengyelek által szorgalmazott – javaslatot, miszerint ha valamely tagállam energiahordozó vásárlásáról köt megállapodást, azt előzetesen engedélyeztetnie kell az Európai Bizottsággal.

³⁰⁹ Ennek az ellentétnek a nyilvánosság számára a leglátványosabb jele 2015. februárban volt, amikor a Putyin budapesti útját követően Varsóba látogató Orbánt Kaczyński nem volt hajlandó fogadni, arra hivatkozva, hogy „a magyar miniszterelnök hozzáállása rombolja az európai szolidaritást” (www.index.hu/belfold/2015/02/20/orban-kaczynski-valaki-hazudik).

sát követően megtiltották a Szlovákia területén élőknek a kettős állampolgárságot.³¹⁰

A 2010 júniusában tartott parlamenti választásokat ismét Fico pártja, az Irány-Szociáldemokrácia (Smer-SD) nyerte, Fico azonban nem tudott kormányt alakítani. Így Iveta Radicová szociológus alakított négy párti jobbközép kormányt. Az új kormány – melynek tagja lett a Most–Híd szlovák–magyar vegyes párt is – kevésbé nacionalista politikát folytatott elődjéhez képest. A nyelvtörvényt ugyan hatályban tartotta, azonban magán-személyek esetében eltörölte a büntetések kiszabásának lehetőségét, jogi személyek esetében pedig 2500 euróra csökkentette a felső határt, valamint egyéb pontokon is enyhítette a törvényt.

A Radicová-kormányt azonban a koalíció egyik kis pártja 2011 őszén megbuktatta, és az előrehozott választásokon 2012 márciusában ismét a Smer győzött, és Fico egypárti kormányt alakított. A második Fico-kormány a kisebbségekkel szemben sokkal toleránsabb politikát folytatott, mint az első, és a magyar kormánnyal is mindvégig kiegyensúlyozott volt a kapcsolata. A Benes-dekrétumokat, a kettős állampolgárság megtiltását kimondó és az államnyelvről szóló törvényeket ugyan hatályban tartotta, utóbbit azonban a gyakorlatban nem alkalmazta (egyáltalán nem szabtak ki büntetéseket).

A magyar kormány e téren meglévő dilemmáját vázolta Szijjártó Péter külügyminiszter egy szlovákiai magyar portálnak adott nyilatkozatában: „Amikor a határon túli magyarokkal kapcsolatos politikáról kellett stratégiai döntést hozni, két lehetőségünk volt. Az egyik, hogy amíg a kisebbségekkel kapcsola-

³¹⁰ Még a második Orbán-kormány megalakulása előtt, képviselői önálló indítvány formájában fideszes képviselők (Orbán Viktor, Kövér László, Németh Zsolt, Kósa Lajos, Semjén Zsolt) benyújtották az állampolgársági törvény módosítását, amely lehetővé tette a magyar állampolgárság megszerzését magyarországi állandó lakhely létesítése nélkül mindazok számára, akiknek felmenője magyar állampolgár volt, vagy valószínűsíthető magyarországi származásukat, és magyar nyelvtudásukat igazolják (2020. évi XLIV. tv. a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. tv. módosításáról).

tos kérdések nincsenek 100%-ig megoldva, addig nem vagyunk hajlandók semmi másról beszélni. A másik opció az volt, hogy – nem elfeledve a megoldásra váró érzékeny kérdéseket – működünk együtt szorosan más területeken, építsünk fel közös sikertörténeteket, amelyek megfelelő alapot adnak ahhoz, hogy a nehéz kérdésekben is időről időre előre tudjunk lépni. Ennek egyébként Magyarországon is sok ellenzője volt.”³¹¹

A kormány az utóbbi stratégiát választotta, és ez az egész kor-szakban megfigyelhető általános jó viszony mellett több konkrét eredménnyel is járt. 2014-ben átadták a magyar és a szlovák földgázszállító vezetékrendszert összekötő interkonnektort, 2020 végére pedig megtörtént a két ország villamosenergia-hálózatának összekötése. 2020 szeptemberében a két ország miniszterelnöke felavatta az új komáromi Duna-hidat.

A magyar kisebbség helyzetét illetően eredménynek tekinthető, hogy sikerült megakadályozni a kis létszámú alsó tagozatos iskolák bezárását, a vasútállomásokon elkezdtek kihelyezni a magyar nyelvű helységnévtáblákat, a bíróságokon pedig a polgári peres eljárásokban ismét engedélyezik a magyar nyelv használatát, és biztosítják a periratok ingyenes fordítását.

A két ország közötti viszonyban és a magyar kisebbség helyzetében a 2016-ban megalakuló harmadik (a Most–Híd pártot is magában foglaló) Fico-kormány, a 2018-ban hivatalba lépő Pellegrini-kormány és a 2020 márciusától regnáló (négy párti) Matovic-kormány idején nem történt érdemi változás.

Igor Matovic a trianoni békekötés 100. évfordulója alkalmából a pozsonyi várban fogadást adott 100 szlovákiai magyar politikus, tudós, egyházi vezető, művész, újságíró részére. Beszédében megértéséről biztosította a magyarságot a béke miatt máig érzett fájdalomért, méltatta a magyar kultúra gazdagságát, a történelmi Magyarországot közös államunknak, a magyar királyokat közös királyainknak, a magyar történelmet közös történelmünknek nevezte.

³¹¹ www.ma7.sk/kozelet/aktualis/esely-van-az-europai-unio-megvaltoztatasara 2019. május 11.

Orbán Viktor 2020. június 12-i budapesti látogatásán külön is megköszönte a szlovák miniszterelnöknek ezen gesztusát, majd hozzátette: „Köszönöm, hogy Szlovákiát a következő időszakban is, minden reményünk szerint a jóindulat, a barátság és a nagyvonalúság fogja majd vezetni, ahogyan a miniszterelnök úr hivatalban töltött eddigi néhány hónapja ezt a magyarok számára világossá tette.”³¹²

Magyarország a tárgyalat időszakban a visegrádi országok közül *Csehországgal* ápolta a legkevésbé szoros kapcsolatokat. Andrej Babis kormányfővé választása óta (2017. december) azonban a két ország közötti viszony szorosabbá vált, beleértve a gazdasági és a hadiipari együttműködést is. A két miniszterelnök szemmel láthatóan jól megérti egymást. Orbán Viktor nemzetközi sajtótájékoztatóján 2019 januárjában kifejtette: „Csehországnak az a szerencséje van, hogy egy zseni áll a kormány élén, Európa legjobb gazdaságpolitikusa.”³¹³ Babis pedig – akinek a pártja egyébként az Európai Parlament liberális frakciójához tartozik – 2020 augusztusában a bledi stratégiai fórumon újságírói kérdésre a *Guardian* és a *Spiegel* alhírének nevezte a Magyarországot és Lengyelországot érő jogállamisági kritikákat.³¹⁴

A térségpolitika másik kitüntetett területe volt a tárgyalat kor-
szakban a *nyugat-balkáni régió*, a térség országainak mielőbbi uniós integrációja, az integrációs folyamat felgyorsítása mindvégig a kormány kitüntetett prioritásai közé tartozott. Különösen igaz ez Szerbiára, Montenegróra és Észak-Macedóniára. A ma-

³¹² www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-igor-matoviccsal-szlovakia-miniszterelnok-vel-folytatott-targyalast-kovetoen

³¹³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-nemzetkozi-sajtotajekoztaton-felmerult-ujsgiroi-kerdesekre

³¹⁴ www.magyar nemzet.hu/belfold/kegyetlenul-kiosztotta-babis-a-liberalis-ujsgiro

gyar nagyvállalati befektetések egyik fő célterülete szintén a Nyugat-Balkán volt.

2016-ban jött létre lengyel kezdeményezésre az Egyesült Államok által is támogatott *Három Tenger Kezdeményezés* az Adriai-, a Balti- és a Fekete-tenger között elhelyezkedő 12 EU-tagállam részvételével (Ausztria, Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia). A kezdeményezés elsősorban közös gazdasági célok megvalósítására irányuló, gyakorlatias együttműködés (határokon átnyúló projektek megvalósítása, közlekedési, távközlési, infokommunikációs infrastruktúra fejlesztése, energetikai együttműködés), de célja Közép- és Kelet-Európa szerepének erősítése is az Európai Unión belül.

2. A szomszéd országokkal való viszony

MAGYAR-ROMÁN VISZONY

A magyar kormány Románia irányába is mindvégig a térségpolitikáját általában jellemző, békülékeny, a konfrontációt kerülő, a megegyezést kereső hozzáállást tanúsított (lásd erről Szijjártó Péter szavait 147. o.). Ennek megfelelően a második Orbán-kormány első két évében – a Boc- és az Ungureanu-kormány időszakában – folytatódott a 2010-et megelőző kiegyensúlyozott, jó viszony. Martonyi János erről az időszakról egy erdélyi lapnak adott interjúban elmondta: „A magyar–román kapcsolatok talán soha nem voltak olyan kedvezőek, mint kormányzásunk első két évében.”³¹⁵

A szociáldemokrata párti (PSD) Victor Ponta 2012. májusi kormányra kerülésével ezek a kapcsolatok megromlottak, a román miniszterelnök három és fél éves kormányzása alatt mind-

³¹⁵ www.kronika.ro/2013/04/12/martonyi-ne-bantsd-a-magyart

végig konfrontatív politizálást folytatott az erdélyi magyarság és a magyar kormány irányában. Ez a viszony érdemben nem javult sem a 2015. november–2017. január között kormányzó szakértői Ciolos-kormány, sem a 2017. január–2019. november között regnáló szociáldemokrata kormányok, sem a 2019. november–2020. december között hatalmon lévő nemzeti liberális párti (PNL) Orban-kormány alatt. Így a 2010. novemberi bukaresti Boc–Orbán-találkozó óta egyetlen hivatalos magyar–román kormányfői találkozó sem volt.

Érdekes módon még a posztkommunista PSD kormányzása idején voltak a legbiztatóbbak a kilátások a kapcsolatok javulására. Erre utaltak Szijjártó Péter fentebb idézett reménykedő szavai (147. o.). Ugyanő a 2019. novemberi külügyi bizottsági meghallgatásán is elmondta, hogy az elmúlt években Romániával nagyon kevés kisebbségi ügyben tudtunk előrelépni, de azokban mindig a Fidesszel ellentétes politikai családdhoz tartozó párt vezetőivel sikerült megállapodni.³¹⁶

Szintén a szociáldemokrata politikusokat méltatta Orbán Viktor 2019 júliusában Tusnádfürdőn: „A román politikai vezetőkről személy szerint sokkal kedvezőbb impulzusokat kaptam, mint azt bármikor korábban gondoltam volna... a kormányzó szocialista pártnak az elnöke [Liviu Dragnea, Románia tényleges irányítója 2017. január–2019. május között – P. S.] amikor magyar ügyről volt szó, és tárgyalni kellett, akkor velem korrekten tárgyalt, és minden megállapodást betartott. Hasonlóképpen azt kell mondanom a mostani román miniszterelnök asszonyról, akit látom, szoktak lekezelően emlegetni, ez nem csak nem udvarias, ez nem is méltányos, én dolgozok vele, tárgyalok vele, igaz Brüsszelben, és nem kétoldalú keretek között, és higgyék el, ez egy komoly politikus, aki ha lenne megfelelő hátországa, sokkal több jót is tudna cselekedni Románia érdekében.”

Hozzátette mindehhez: „Én ma úgy látom a román–magyar helyzetet, hogy nem föltétlenül a vezető személye képességeivel

meg szándékaival van itt a gond, hanem nem sikerül összerakni egy olyan működőképes politikai gépezetet, amely előkészítést, döntést, végrehajtást eredményezne. Ma a román politika egész egyszerűen nincs döntésképes helyzetben, és ennek az oka nem a személyes képességek hiánya, hanem az állandó bizonytalanság.”³¹⁷

Míg Románia 2004–2014 közötti elnökével, Traian Basescuval Orbán Viktor – annak időnkénti magyarellenés kirohanásai ellenére – jó személyes viszonyt ápolt, a 2014 novemberében elnökké választott – és öt évvel később újraválasztott – szász származású Klaus Johannissal mindvégig fagyos volt a viszonya, amit tovább rontott Johannes 2020 áprilisában megfogalmazott vádja, miszerint a PSD és az RMDSZ titkos alkut kötött Erdély Magyarország számára történő átjátszásáról.³¹⁸

A tárgyalt időszakban a két ország közötti viszonyt az alábbi konkrét problémák terhelték meg leginkább (mindegyik az erdélyi magyarság helyzetével, jogaival kapcsolatos):

- Egy általános kisebbségi kerettörvény elfogadásának elmaradása. Az erre vonatkozó törvényjavaslatot még 2005-ben nyújtották be az RMDSZ képviselői, és annak elfogadása szerepelt mind a 2004-es, mind a 2009-es román kormányprogramban (az RMDSZ mindkét kormányban részt vett), 2020 végéig sem került azonban elfogadásra. A törvényjavaslat a nemzeti kisebbségek legfontosabb jogainak elvi szintű deklarálása és felsorolása mellett két igazán fontos elemet tartalmaz: a nemzeti kisebbségeket elismeri a román állam államalkotó tényezőinek (szakít tehát az egységes nemzetállami jelleggel), valamint elismeri és szavatolja a nemzeti kisebbségek kulturális autonómiáját. Utóbbi valamely nemzeti kisebbség azon képességét jelen-

³¹⁷ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-valaszai-a-taborlakokban-felmerult-kerdesekre 2019. július 27.

³¹⁸ www.maszol.ro/belfold/johannis-a-psd-titokban-odaadta-a-magyaroknak-erdelyt 2020. április 29.

³¹⁶ www.parlament.hu/documents/static/bizjv41/KUB/1911261.pdf

ti, hogy a tagjai által választott tanácsok révén döntési jogkörrel rendelkezik a kulturális, nyelvi és vallási identitását érintő kérdésekben (oktatás, kultúra, média, tudomány, műemlékvédelem).

- A jogszabályi előírások ellenére a magyar nyelv használatának rendszeres akadályozása a közigazgatásban, a hivatali ügyintézés során és az igazságszolgáltatásban.
- A magyar nyelvű helységnevtáblák kihelyezésének, valamint a nemzeti szimbólumok használatának korlátozása (székely zászló és himnusz, magyar himnusz).
- Az elkobzott magyar egyházi javak visszaszolgáltatásának elhúzódnása, az ezzel kapcsolatos viták, problémák (különösen a Székely Mikó Kollégium visszaállamosításának ügye).
- A Korrupcióellenes Ügyészség egyes eljárásainak és egyes bírósági ítéleteknek magyarellenese (különösen Horváth Anna kolozsvári alpolgármester ügye³¹⁹). Orbán Viktor a 2016. februári nagyköveti értekezleten a következőket mondta ezzel kapcsolatban: „Romániában... a jogállamiság és korrupció elleni harc örve alatt valójában a magyar politikusokkal szembeni politikai hadjáratot kell regisztrálnunk.”³²⁰
- A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyászati Egyetem magyar tagozatának napirenden lévő megszüntetése. Az egyetem 2018-ban egyesült a kizárólag román tannyelvű Petru Maior Tudományegyetemmel, ezzel az intézmény-

³¹⁹ Horváth Annát 2019 májusában két év felfüggesztett börtönre ítélte a román legfelsőbb bíróság befolyással való üzérkedésért (első fokon a kolozsvári táblabíróság 2 év 8 hónap letöltendő börtönbüntetéssel sújtotta). Egy Román Hírszerző Szolgálat által lehallgatott beszélgetésből az derült ki, hogy Kolozsvár alpolgármestere 60 fesztiválbérletet fogadott el a 2016. júniusi választási kampányban tevékenykedő önkéntesei számára egy üzletembertől, cserében megsűrgette számára a városházán egy építési engedély kiadásához szükséges jóváhagyások kibocsátását.

³²⁰ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-missziovezetoi-munkaertekezleten 2016. február 29.

ben tanuló magyarok aránya 30%-ról 20%-ra csökkent. Ezt követően megszüntették a magyar nyelvű gyakorlati órákat, egységesítették a vizsgatételeket, kizárták az oktatásból a románul nem elérhető magyar szakkönyveket, 2019-ben pedig 200-ról 120-ra csökkentették a magyar tagozat beiskolázási számát, és az egyetemet egy román tudósról nevezték el. Az önálló magyar kar létrehozását nem engedélyezik.

- A marosvásárhelyi Római Katolikus Teológiai Líceum elindulásának akadályozása. A kérdés kapcsán a magyar kormány azzal fenyegetőzött, hogy megvétőzza Románia OECD-tagságát. Végül Orbán Viktor és Liviu Dragnea telefonos egyeztetését követően a líceumban 2018 szeptemberében újraindulhatott az oktatás.

Nem segítette a két ország közötti közeledést az Oroszországhoz való diametrálisan eltérő viszonyulás sem (különösen igaz ez Johannusra és a Nemzeti Liberális Pártra).

MAGYAR–UKRÁN VISZONY

2014-ig a magyar–ukrán viszonyt nem terhelték különösebb problémák. Orbán Viktor 2010. novemberi kijevi látogatásán, gratulálva az oroszbarát Janukovics elnök választási győzelméhez kijelentette: „Az Ön személyében egyértelműen jelentős stabilizáló tényezőt látunk mind Ukrajna, mind a régió számára.”³²¹ Az ukrán kormány kisebbségekhez való hozzáállását ígéretesnek minősítette, mondván, gondok ugyan vannak, de nincs olyan probléma, amit ne tudnánk megoldani.³²² A magyar miniszterelnök 2012. márciusában újra Kijevben tárgyalt Janukovicsal, Mikola Azarov ukrán miniszterelnök pedig 2011-ben és 2013-ban látogatott Magyarországra.

³²¹ www.24.hu/kulfold/2010/11/12/orban-janukovics-stabilizalja-a-regiot

³²² www.karpataljalap.net/2010/11/19/orban-viktor-kijevben

A Krím Oroszország általi annektálása és a kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanása után lehűlt a két ország közötti viszony, az ukrán fél nehezményezte hazánk Oroszországgal fenntartott jó kapcsolatát.³²³ 2014 májusában Kijevben tiltakozójegyzéket adtak át a magyar nagykövetnek, mert Orbán Viktor a beiktatási beszédében kijelentette, hogy a kárpátaljai magyarokat is megilleti a kettős állampolgárság és az öngazgatás joga.³²⁴

Németh Zsolt, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke 2015 júniusában kijelentette: „Ukrajna irányába a szomszédságpolitika kifejezetten törekeny; vannak pozitív elemei, de nagyon nagyfokú az érzékenység és a bizalmatlanság.”³²⁵

Ennek ellenére a magyar kormány mindvégig határozottan támogatta az Ukrajna és az EU közötti társulási megállapodás mielőbbi ratifikációját és a vízummentesség bevezetését az ukrán állampolgárok számára az EU részéről. Miként Orbán Viktor fogalmazott az Európai Tanács 2016. decemberi ülését követően: „Mind a négyen nagyon erőteljes ukrán érdekeket képviselő közös V4-es álláspontot fejtettünk ki.”³²⁶ A magyar kormány ezen hozzáállását Petro Porosenko ukrán elnök is nagyra értékelte, és

³²³ Noha akkor a magyar kormány egyértelműen elítélte, és a nemzetközi joggal ellentétesnek nevezte a Krím annektálását. A 2020 áprilisában elfogadott új nemzetbiztonsági stratégia is félreérthetetlenül utal erre: „A nemzetközi jogot figyelmen kívül hagyó nagyhatalmi törekvések Európa és közvetve hazánk biztonságát is megkérdőjelezhetik. Az agresszióval kikényszerített területszerzés alapjaiban változtatta meg biztonsági környezetünket, jelentősen megnövelve az esetleges konfrontáció kockázatát” [1163/2020 (IV. 21.) Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája 52.].

³²⁴ www.index.hu/kulfold/2014/05/14/kisimitjak-orban-mondatait

³²⁵ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/1506031.pdf

³²⁶ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtotajekoztatoja-az-europai-tanacs-uleset-kovetoen 2016. december 16.

személyesen köszöntö meg Orbán Viktornak 2016. október 20-án tartott maastrichti megbeszélésükön.³²⁷

Szijjártó Péter külügyminiszter 2018. májusi külügyi bizottsági meghallgatásán kijelentette: „Magyarország volt Ukrajna leghatározottabb támogatója az EU-n belül egészen tavaly szeptemberig.” Elmondása szerint ezért is élték meg „hátfeszítésként” a 2017 szeptemberében elfogadott új ukrán oktatási törvényt, amely radikálisan korlátozza a kisebbségi nyelven történő oktatást az általános iskolák felső tagozatában és a középiskolákban. Továbbá azért, mert a társulási megállapodás hatálybalépéséig (2017. szeptember 1.) az ukrán elnök és külügyminiszter egyaránt azt ígérte nekik, hogy semmi olyan törvényt nem fogadnak el, ami sérti a magyar kisebbségek jogait (a törvényt szeptember 5-én fogadták el).³²⁸

Azóta Magyarország blokkolja az Ukrajna–NATO Bizottság miniszteri szintű üléseit, sőt a külügyminiszter 2017 decemberében kijelentette: „Minden ukrán kezdeményezést vagy minden, Ukrajna érdekében álló ügyet blokkolni fogunk a nemzetközi szervezetekben mindaddig, amíg az oktatási törvény módosítása nyomán előállt helyzetet nem tudjuk megnyugtatóan rendezni.”³²⁹

Ennek ellenére 2018 novemberében Prágában Orbán Viktor egy, az orosz–ukrán konfliktussal kapcsolatos újságírói kérdésre egyértelműen ukránbarát álláspontot fogalmazott meg: „Pro Ukrajna kormány vagyunk, Ukrajna mellett állunk, de míg a magyar ukránbarát kormány, Ukrajnában magyarellenés kormány van. Azonban nem változtatunk az álláspontunkon, továbbra is Ukrajna mellett állunk ebben a konfliktusban.”³³⁰

³²⁷ www.hungary.mfa.gov.ua/hu/news/prezident-proviv-zustrich-z-premjer-ministrom-ugarshini

³²⁸ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk41/KUB/1805141.pdf 2018. május 14.

³²⁹ www.parlament.hu/documents/static/bizjvk40/KUB/1712131.pdf 2017. december 13.

³³⁰ www.origo.hu/ugyvilag/20181130-orban-viktor-elhibazott-az-enszmigracios-csomagja

2019 áprilisában az ukrán parlament elfogadta Az államnyelv védelméről és támogatásáról szóló törvényt, amely a magánbeszélgetések és a vallási szertartások kivételével az élet minden területén kötelezővé tette az ukrán nyelv használatát, komoly szankciókat is kilátásba helyezve. 2020 januárjában pedig megszavazták a képviselők a kisebbségi nyelven tanító közoktatási intézményeket érintő részletszabályokat, melyek 2023-tól, felmenő rendszerben lépnek életbe. Ezek értelmében a magyar nyelvű iskolákban 1–4. osztályban minden órán magyarul lehet tanulni, ezt követően azonban 5–8. osztályban a tanórák legalább 20%-át, 9. osztályban 40%-át, 10–12. osztályban pedig 60%-át ukrán nyelven kell tartani.

Ezen újabb restriktív intézkedések ellenére az új elnök, Volodimir Zelenszkij 2019. májusi hivatalba lépését követően valamelyest javult a két ország viszonya. Az elnök 2020. január 1-én a sokféleség egységét, a másság tolerálását hangsúlyozó újévi beszédében gesztust téve a kárpátaljai magyarság irányába, néhány szó erejéig magyarul is megszólalt. A két ország külügyminisztere 2020 májusában Budapesten, júniusban Kijevben találkozott. Szintén júniusban hét év után összeült a magyar–ukrán gazdasági együttműködéssel foglalkozó kormányközi vegyes bizottság, és a nyáron már napirenden volt Orbán Viktor és Volodimir Zelenszkij találkozója is.³³¹

A találkozóra azonban 2020 végéig nem került sor, sőt 2020 őszén ismét mélypontra jutott a viszony. Az október végi ukrán önkormányzati választások előtt a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) jelöltjei mellett a helyszínen és a Facebookon kampányoló magyar politikusokat Ukrajna belügyeibe való beavatkozással vádolták meg, és két – meg nem nevezett – ma-

gas rangú magyar kormánytisztviselőt kitiltottak az országból.³³² Az ukrán Külügyminisztérium nyilatkozata szerint: „Magyarország arcátlanul megerősítette közvetlen beavatkozását Ukrajna belügyeibe, és alattomos csapást mért Ukrajna következetes erőfeszítéseire, melyeket az ukrán–magyar kapcsolatokban fennálló problémák konstruktív megoldása érdekében tesz.” Egyben berendelték a magyar nagykövetet, és tiltakozójegyzéket adtak át neki.³³³

MAGYAR–SZERB VISZONY

A tárgyalt időszakban a szomszéd országok közül Magyarországnak mindvégig Szerbiával volt a legkiegyensúlyozottabb, legjobb a viszonya. Ezt jól mutatja, hogy a korszak három legmeghatározóbb szerb politikusa – Boris Tadic, Tomislav Nikolic, Aleksandar Vucic – közül Orbán Viktor kettővel, Tadic-tal és Vucic-tal személyes baráti viszonyt ápolt/ápol (akik egyébként a szerb belpolitikában egymás adáz ellenfelei).

A két ország közötti jó viszonyt megalapozta a 2009-ben a szerb parlament által elfogadott, A nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény. A jogszabály értelmében a vajdasági magyarságnak lehetősége nyílt közvetlen választással olyan országos kisebbségi önkormányzati testület létrehozására, amely a nyelvhasználat, az oktatás, a tájékoztatás és a kultúra kérdéseiben képviseli a magyar nemzeti közösséget, ezeken a területeken részt vesz a döntéshozatali eljárásokban, egyes kérdésekben önálló döntéshozatali jogkörrel is rendelkezik, valamint intézményeket alapíthat. A határon túli magyar közösségek közül elsőként ezzel a délvidéki magyarság valamiféle korlátozott kulturális autonómiához jutott. 2016 novemberében Szijjártó Péter külügy-

³³¹ Orbán Viktor az előző elnökkel, Petro Porosenkóval összesen öt alkalommal találkozott, ebből háromszor az Európai Néppárt valamely rendezvényének margóján, kétszer (2014. június 5., 2015. február 13.) pedig Kijevben.

³³² Csak később derült ki, hogy a két személy Potápi Árpád, a Miniszterelnökség nemzetpolitikáért felelős államtitkára, és Grezsa István, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja együttműködésének fejlesztéséért felelős miniszteri biztos.

³³³ HVG 2020. november 12. 16. o.

miniszter az EU-szerb külügyminiszteri találkozón – a szlovák és a román külügyminiszter jelenlétében – ki is jelentette: „Ha minden szomszédos ország fele annyit tett volna a magyar nemzeti közösségért, mint a szerbek, a Kárpát-medence egy nyugodtabb, békésebb, boldogabb hely lenne.”³³⁴

A két ország közötti történelmi megbékélés csúcspontja 2013. június 26-án volt, amikor a két államfő, Áder János és Tomislav Nikolic a vajdasági Csúrogon fejet hajtott a második világháborúban és azt követően ártatlanul kivégzett magyar és szerb áldozatok előtt. 2014 novemberében pedig Aleksandar Vucic miniszterelnök a szabadkai temetőben – a szerb vezetők közül elsőként – részt vett az 1944–45-ben kivégzett magyar áldozatok tiszteletére rendezett megemlékezésen, és bejelentette, hogy a Csúrog, Zsablya és Mozsor magyar lakosságának kollektív bűnösségét kimondó jogszabályt hatályon kívül helyezték.

A tárgyalt időszakban egyetlen komolyabb konfliktus terhelte a két ország viszonyát. 2011 szeptemberében fogadta el a szerb parlament a restitúciós törvényt, amely a kollektív bűnösség elvét alkalmazva kizárta a kárpótlási folyamatból a magyarokat és a németeket. Erre a magyar kormány úgy reagált, hogy amennyiben a szerb fél nem korrigálja a törvényt, Magyarország decemberben megvetozza Szerbia uniós tagjelölti státuszát. A magyar követelésnek a szerb parlament egy új törvény elfogadásával tett eleget (ún. rehabilitációs törvény). Azóta hazánk Szerbia uniós csatlakozásának elkötelezett támogatója, miként a kormány képviselői számos alkalommal kifejtették, ez Magyarország számára egyszerre erkölcsi kötelesség és jól felfogott nemzeti érdek.

A két ország közötti jó viszonyban meghatározó szerepe van a vajdasági magyar politikát a korszakban mindvégig domináló, 2014 óta a szerb kormányban államtitkári szinten jelen lévő Vajdasági Magyar Szövetségnek (VMSZ), és különösen elnökének, Pásztor Istvánnak.

³³⁴ www.parlament.hu/documents/static/bizj/kv40/KUB/1611281.pdf
Szijjártó Péter meghallgatása az Országgyűlés Külügyi Bizottságában 2016. november 28.

MAGYAR–HORVÁT VISZONY

A két ország között a korszak folyamán soha nem volt olyan szoros a viszony, mint az első Orbán-kormány idején, amit Orbán Viktor és Franjo Tudjman horvát elnök jó személyes kapcsolata alapozott meg. 2011 első felében a magyar uniós elnökség egyik legfőbb prioritása volt a csatlakozási tárgyalások lezárása Horvátországgal, ami az utolsó napon meg is történt. A magyar Külügyminisztérium Zoran Milanovics szociáldemokrata miniszterelnök 2012. május 8-án történő budapesti látogatása alkalmával kiadott nyilatkozatában ez állt: „Magyarország és Horvátország kétoldalú kapcsolatait nyitott politikai kérdések nem terhelik, a magyar horvát partnerség stratégiai jelentőségű.”³³⁵

A következő években azonban megromlott a két ország viszonya. 2013-ban a horvát államügyészség azzal vádolta meg a Mol elnök-vezérigazgatóját, Hernádi Zsoltot, hogy amikor a Mol 2008-ban újabb 22%-os tulajdonrészt szerezve 47%-os részesedéshez jutott a horvát olajipari vállalatban, az INA-ban, 10 millió euró kenőpénzt fizetett az akkori miniszterelnöknek, Ivo Sanadernek, hogy kisebbségi tulajdonos létre megszerezze a cég irányítási jogait. 2016-ban az ENSZ mellett működő nemzetközi választott bíróság kimondta ugyan, hogy a korrupció nem bizonyítható, és a magyar vállalat minden szerződéses kötelezettségét betartotta, 2019 decemberében a Zágráb megyei bíróság első fokon két év börtönbüntetésre ítélte Hernádi Zsoltot.

Szintén az energetikai együttműködés területén felmerülő probléma volt a két ország között, hogy Horvátország éveken át halogatta a gázinterkonnektor megépítését hazánk irányába. Ez a probléma végül 2020 januárjában oldódott meg, lehetővé téve ezzel a földgáz Magyarországra szállítását a Krk szigetén megépült LNG-terminálból (127. o.).

A két ország viszonyában a mélypont 2015 őszén, az európai migránsválság tetőzésekor volt. A horvát kormány ekkor kifejezetten migránsbarát politikát folytatott, mindenhol ellenezte a

³³⁵ www.hvg.hu/itthon/20120507-orban-horvat-miniszterelnok

kerítésépítést, és szervezeten szállította a menekülteket a magyar határra. Zoran Milanovics rendszeresen kritizálta a magyar kormány migránspolitikáját, azzal vádolta, hogy kaoszt akar okozni Horvátországban, Magyarországot pedig „Európa vakbelének” nevezte.³³⁶ A kritikákra a magyar kormány illetékesei keményen reagáltak. Szijjártó Péter külügyminiszter kijelentette: „A horvát miniszterelnök viselkedése szánalmas, Magyarország hazug és méltatlan támadásával tölti idejét, alaptalan rágalmakat megfogalmazva.”³³⁷ A miniszterelnök a Kossuth rádióban még tovább ment: „Én arra kérem a magyarokat, hogy amikor hallják a horvát miniszterelnököket, akkor ne egy horvát embert halljanak, hanem a Szocialista Internacionálé megbízottját, akinek az a dolga, hogy támadja Magyarországot.”³³⁸

Hogy a viszony ilyen fokú elmérgesedése bántotta Orbán Viktort, azt a 2016. februári nagyköveti értekezleten mondott szavai igazolják: „Horvátországgal a kapcsolatainkat most próbáljuk rendezni. Ennek a kapcsolatnak a szövete ma roncsolt. Dacára annak, hogy nem tudok idézni – talán a lengyel–magyar barátságot leszámítva – olyan szoros európai államközi együttélést és testvériségi érzést, mint amilyen a horvátok és a magyarok között fennáll.”³³⁹

A Fidesszel egy pártcsaládhoz tartozó Horvát Demokratikus Közösség (HDZ) 2016. szeptemberi választási győzelmét, majd kormányalakítását követően is több mint két évnek kellett eltelnie, míg Orbán Viktor 2018. december 3-án Zágrábban találkozott Andrej Plenkovics miniszterelnökkel. A látogatás alkalmával

³³⁶ www.444.hu/2015/10/17/milanovic-szerint-a-magyarok-kaoszt-akarnak-okozni-horvatorszagban és www.mandiner.hu/cikk/20151009-milano-vics-szerint-magyarorszag-europa-vakbele

³³⁷ www.444.hu/2015/09/18/szijasarto-nem-bir-leallni-most-epp-szanal-masozza-a-horvat-miniszterelnokot

³³⁸ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban-20151002

³³⁹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-missziovezetoi-munkaertekezleten 2016. február 29.

a magyar miniszterelnök meg is jegyezte, nem normális dolog, hogy két szomszédos, szövetséges állam miniszterelnökei hat, illetve hét éve nem jártak a másik országában (mint láttuk, Románia esetében ez 2020 végén már 10 év volt). Nyíltan elismerte: „Nem felhőtlen a két ország közötti kapcsolatrendszer.” Méltatta azonban a gazdasági és turisztikai kapcsolatok magas szintjét, és a horvátországi magyarság megnyugtató helyzetét.³⁴⁰

Egy évvel későbbi eszéki találkozásukon már sokkal optimistább volt. Kifejtette, hogy rendkívül derűlátó a kétoldalú kapcsolatok jövőjét illetően, és bízik benne, hogy a vitás kérdéseket is meg tudják beszélni. Kifejezte meggyőződését, hogy a HDZ mindig a Fidesz pártján lesz az Európai Néppártban: „Biztos vagyok abban, hogy soha nem fognak elárulni minket.”³⁴¹

MAGYAR-SZLOVÉN VISZONY

A két ország között alapvetően problémamentes volt a kapcsolat a tárgyalt időszakban. A Fidesszel egy pártcsaládba tartozó Szlovén Demokrata Párt (SDS) elnökével, Ivan (Janez) Jansával már annak 2012. január–2013. február közötti miniszterelnöksége idején is jó kapcsolatot alakított ki a magyar miniszterelnök, ezt támasztotta alá 2012. novemberi ljubljana-i látogatása is. A balközép koalíciót irányító Alenka Bratusekkel 2014 januárjában Apátistvánfalván találkozott egy őrségi összekötőút átadása alkalmával, a szociáldemokrata köztársasági elnök, Borut Pahor pedig 2015. szeptember 4-én járt Budapesten, amikor a két fél kiválónak, példaértékűnek minősítette a magyar–szlovén politikai kapcsolatokat.³⁴²

³⁴⁰ www.miniszterelnok.hu/nem-ismerek-olyan-gazdasagi-ugyet-amelynek-az-erteke-meghaladna-800-ev-baratsagot

³⁴¹ www.magyarhirlap.hu/kulfold/20191128-orban-legyen-ismet-a-vilag-kozepe-baranya-es-szlavonia

³⁴² www.nepszava.hu/orban-talalkozott-a-szloven-allamfovel Pahor még miniszterelnökként 2011 májusában egy kiszivárgott hangfelvétel szerint

2016 januárjában a baloldali liberális Miroslav (Miro) Cerar miniszterelnökkel közösen nyitotta meg Orbán Viktor Ljubljanában a Magyar Kulturális Intézetet, közös kormányulést és szlovén–magyar üzleti fórumot tartottak, ahol a magyar miniszterelnök méltatta a szlovén kormány segítségnyújtását a 2015. őszi migránsválság során.³⁴³ A 2016. februári nagyköveti értekezleten pedig kijelentette: „Nem emlékszem arra, hogy a szlovén–magyar kapcsolatok olyan jók lettek volna, dimenziói úgy elmélyültek volna, és a kölcsönös megegyezési szándék, a kölcsönös előnyök keresése oly mértékben uralta volna ezt a kapcsolatrendszert, mint éppen napjainkban.”³⁴⁴

A korszak során Orbán Viktor a szlovén politikusok közül mindvégig Janez Jansával ápolta a legszorosabb viszonyt. A 2017-ben a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány által magyarul is kiadott könyvét Jansa így dedikálta neki: „Legkedvesebb barátomnak, Orbán Viktor-nak.”³⁴⁵ Ugyanebben az évben magyar kormányzati körökhöz tartozó médiabefektetők megvásároltak egy SDS-hez közel álló hírtévét és lapkiadót, 2018 májusában pedig Orbán Szlovéniában személyesen kampányolt az SDS mellett.

egy háttérbeszélgetésen keményen kritizálta a második Orbán-kormány tevékenységét, és magát a miniszterelnököt is, ezért azonban a következő uniós csúcson személyesen kért bocsánatot (www.index.hu/kulfold/2011/06/30/a-szloven-miniszterelnok-bocsanatot-kert-Orbantol).

³⁴³ www.miniszterelnok.hu/tag/miro-cerar 2016. január 22.

³⁴⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-missziovezetoi-munkaertekezleten 2016. február 29. A magyar kormány érdemeit e téren még a kormány külpolitikáját egyébként erős kritikával illető egykori SZDSZ-es politikus, Szent-Iványi István is méltatta, aki 2010–2015 között volt Magyarország Ljubljanai nagykövete: „A magyar–szlovén kapcsolatok stratégiai együttműködéssé formálásában az Orbán-kormány külügyminisztereinek és magának a miniszterelnöknek is komoly érdemei vannak” (*Quo vadis Hungaria?* Budapest, Kalligram Kiadó 2018. 84. o.).

³⁴⁵ www.magyararancs.hu/kulpol/baratom-jansa

Jansa végül csak 2020 márciusában lett újra – immáron harmadszor – Szlovénia miniszterelnöke egy négypárti koalíció élén. 2020. október 4-én a két miniszterelnök jelenlétében megkezdődött a két ország közötti villanyvezeték-hálózat összeköttetése. Az eseményen Orbán Viktor elmondta, hogy Szlovéniával lemaradtak a kapcsolatépítésben, „a két nép nem nagyon vett tudomást egymásról, egymást nem zavarva próbálta élni az életét az elmúlt 20–30 évben”.³⁴⁶

Jansa 2020 novemberében nyílt levelet írt az Európai Tanács és az Európai Bizottság elnökének, amelyben kiállt a magyar és a lengyel álláspont mellett az uniós költségvetés és helyreállítási alap jogállamisági kritériumokhoz kötése kapcsán, de mindhárom koalíciós partnere elhatárolódott tőle.

Magyarország szeretett volna részt venni a koperi kikötő fejlesztésében (ezen keresztül bonyolódik a magyar tengeri áruforgalom 55%-a), és az oda vezető vasútvonal bővítésében. Ezen törekvését a Cerar-kormány támogatta is, de mivel az ellenzék és a lakosság egy részének ellenállásába ütközött, végül a magyar kormány 2018 novemberében visszalépett a projektől. 2020 szeptemberében a bledi stratégiai fórumon azonban Orbán Viktor ismét felvetette a magyar közreműködés lehetőségét, amennyiben ez találkozik a szlovén fél akaratával.³⁴⁷

MAGYAR–OSZTRÁK VISZONY

A két ország kapcsolata a vizsgált korszakban alapvetően kiegyensúlyozottnak, jónak volt mondható, függetlenül attól, hogy Ausztriában SPÖ–ÖVP (2010–2017. december), ÖVP–FPÖ (2017. december–2019. május) vagy ÖVP–Grünen (2020. január–) koalíció volt kormányon (Orbán Viktor és Sebastian Kurz viszonyát lásd 56–58. o.).

³⁴⁶ www.magyar-nemzet.hu/gazdasag/mar-csak-egy-lepes-kell-a-magyar-szloven-villamosenergetikai-osszekotteteshoz

³⁴⁷ www.hvg.hu/gazdasag/20200901-orban-viktor-trieszt-koper

Egyetlen kivétel volt ez alól a 2015. őszi migránsválság időszaka, amikor a magyar–osztrák viszony a rendszerváltás óta nem látott mélypontra süllyedt. Werner Faymann osztrák kancellár (SPÖ) 2015 szeptemberében több alkalommal is igen kritikusan, sőt sértő módon nyilatkozott a magyar kormány és a miniszterelnök migránspolitikájáról. Kijelentette például, hogy Angela Merkel menekültekhez való viszonyulása közelebb áll hozzá, mint a magyar miniszterelnöknek a menekülteket eltaszító politikája, amelynek semmi köze az emberiség által vallott felfogáshoz.³⁴⁸ A szeptember 4–5-én Ausztria által beengedett menekültekkel kapcsolatban pedig ezt mondta: „Orbán nekem és Merkelnek megígérte, hogy legfeljebb 4000 emberről van szó. Az első perctől nem hittem neki.”³⁴⁹

Magyar kormánykörökben a legnagyobb felháborodást azonban az a *Spiegel*-interjúja váltotta ki, amiben egyebek mellett kifejtette: „Kontinensünk legsötétebb korszakát idézi, amikor menekülteket vonatra helyeznek abban a hitben, hogy teljesen máshová fognak majd utazni.” Szijjártó Péter erre reagálva kijelentette, hogy Faymann ámokfutása minden tűréshatáron túlmegy, hetek óta hazugságkampányt folytat Magyarországgal szemben, állításai minden alapot nélkülöznek, mindezzel pedig saját alkalmatlanságát leplezi. Egyben berendelte a Külügyminisztériumba az osztrák nagykövetet.³⁵⁰

Orbán Viktor pedig találkozót kért az osztrák kancellártól a vitás kérdések megbeszélése céljából, amelyre szeptember 25-én Bécsben sor is került. A magyar miniszterelnök a 75 perces megbeszélést követő sajtónyilatkozatában a következőket mondta:

³⁴⁸ www.444.hu/2015/09/11/az-osztrak-kancellar-szerint-orban-menekultek-eltaszito-politikajanak-semmi-koze-az-emberiesseg-altala-vallott-felfogasahoz

³⁴⁹ www.444.hu/2015/09/10/lazar-verlazio-amit-az-osztrak-kancellar-mondott

³⁵⁰ www.index.hu/kulfold/2015/09/12/faymann-a-nacikhoz-hasonlitotta-orban

„Magyarország meg akarja őrizni a hagyományosan jó osztrák–magyar államközi kapcsolatokat. Ezt egy értéknek tartjuk, ebbe nagyon sok energiát investáltak a szüleink meg a nagyszüleink, hogy legyen egy európai mércével mérve is különlegesen jónak mondható, speciális kapcsolatrendszer Ausztria és Magyarország között. Mi ezt szeretnénk megőrizni, és bár több kérdésben is vitánk van Ausztriával, mi a nyilvánosság előtt ezekben a vitákban sosem léptük át azt a határt, amely veszélyeztette volna a jószomszédi kapcsolatokat. És elmondtam a partneremnek, hogy úgy érzem, ez nem kölcsönös. Én úgy érzem, hogy ezt nem viszonzza Ausztria. Úgy érzem, hogy különösen nehéz időkben tagadta meg a barátságát Magyarországtól, és azért jöttem, hogy helyreállítsuk a korábbi állapotokat, a komoly történelmi barátságon nyugvó kapcsolatokat... Azt javasoltam, hogy hagyjuk abba. Zárjuk le azt, ami történt. Készen állunk rá, hogy nem emlékszünk arra, hogy lenáciztak bennünket az osztrákok, ami azért egy osztrák politikustól mégiscsak abszurd. Hajlandóak vagyunk elfelejteni, hogy azt mondták, hogy a magyar hatóságok megsértik a hatályos emberi jogi megállapodásokat, ami szemenszedett hazugság... a megbeszélések konstruktívak voltak, és a jó szándék légköre uralta őket, bár véleménykülönbségek voltak, de mindenki az áthidalás szándékával beszélt a véleménykülönbségekről, úgy érzem tehát, hogy a jövetelünk elérte a célját, mert az osztrák–magyar kapcsolatok most jobb állapotban vannak, mint reggel 8-kor voltak.”³⁵¹

A találkozót követően a két ország közötti feszültség enyhült valamelyest, de a viszony teljes körű normalizálódására csak Werner Faymann 2016. májusi lemondását, majd az új kancellár, Christian Kern (szintén SPÖ) hivatalba lépését követően került sor. Ausztria kormányoktól függetlenül kritizálja a paksi atomerőmű bővítését, 2018 februárjában meg is támadta az Európai Unió Bíróságán a projekt állami támogatására adott európai bizottsági jóváhagyást. A második Orbán-kormány időszakában

³⁵¹ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-sajtonyilatkozata-a-nemzetkozi-sajtotajekoztaton

– a szektorális különadók és a devizahitelek végtörlesztése mellett – kisebb feszültséget okozott a két ország között a magyar kormány zsebszerződésekkel (osztrák elnevezéssel haszonélvezeti szerződésekkel) szembeni fellépése. Az pedig a negyedik Orbán-kormány élénk tiltakozását váltotta ki, hogy a Kurz–Strache-kormány intézkedése következtében 2019. január 1-től az Ausztriában dolgozó és ott járulékot fizető szülők nem az országban élő gyermekeik után nem jogosultak az osztrák törvények szerinti családi pótlékra.

V. Összegzés

A magyar külpolitika 1990 után érvényesülő prioritásai közül 2010 után is kitüntetett helyen szerepelt az euroatlanti orientáció és a térségpolitika (beleértve a határon túli magyarság érdekeiért való kiállást), és új, hangsúlyos elemként jelent meg a globális (különösen a keleti) nyitás.

Miközben a magyar kormány illetékesei a tárgyalat korszakban mindvégig hangsúlyozták hazánknak a nyugati civilizációhoz való erős kötődését, a NATO-hoz való szövetségesi hűségét, határozottan kiálltak Magyarország európai uniós tagsága mellett, erős kritikákat fogalmaztak meg a Nyugattal és különösen az Európai Unió intézményeivel, politikájával szemben. Ezen – olykor kifejezetten konfrontatív stílusban megfogalmazott – kritikák elsősorban a nemzetállami szuverenitás vélelmezett korlátozásával, a multikulturalizmushoz való viszonyulással, a család fogalmának definiálásával, a keresztény vallás és kultúra szerepével, a vezetők és az intézmények viszonyával, a piacgazdaság megváltozott természetével és a politikai korrektség értelmezésével voltak kapcsolatosak. Szintén mindvégig fontos oka és része volt a Magyarország, valamint az EU intézményei és meghatározó tagállamai közötti vitáknak a jogállamiságról vallott sok szempontból eltérő felfogás (a magyar kormány az ezzel kapcsolatos uniós kritikákat általában az előbbieken említett értékvitákra vezette vissza, 2015-től főleg a migránspolitikára). Különösen a második Orbán-kormány időszakában megterheltek a nyugati szövetségeseinkkel való viszonyt a gazdaság egyes szektoraiban a multinacionális cégekre kivetett különadók is (a 2015-ös migránsválság előtt a kormány ezzel – valamint a rezsicsökkentéssel – is magyarázta a hazánkat érő jogállamisági kritikákat). Végül

a kormányzati kritikák stílusa és egyes tartalmi elemei kapcsán nem hagyhatók figyelmen kívül az esetleges belpolitikai, szavatmaximalizáló megfontolások sem (különösen a mindvégig használt „szabadságharcos” retorikát illetően, valamint hogy 2015 után szinte minden kritizált uniós intézkedés mögött Soros Györgyöt láttatják).

A globális nyitásnak a kormány nyilatkozatai szerint elsősorban pragmatikus, a gazdasági együttműködés elmélyítését, a kereskedelmi kapcsolatok és a kölcsönös beruházások bővítését szolgáló okai voltak. Tény azonban, hogy a magyar miniszterelnök az elmúlt 10 év során több alkalommal is elismerően beszélt a nyugati típusú demokratikus politikai rendszerektől eltérő illiberális, autoriter, sőt diktatórikus rezsimekről. Azt is többször hangsúlyozta viszont, hogy Magyarország nem kívánja ezen rendszereket másolni, követni, hanem a nyugati, keresztény, szabadságközpontú civilizációs hagyományba ágyazottan törekszik a sajátos „magyar modell” megteremtésére, amely egyszerre demokratikus, stabil, versenyképes és hatékony.

Az Orbán-kormányok számára mindvégig kiemelt prioritás volt a szomszéd országokkal és a tágabban értelmezett közép-európai régió államaival ápolt jó viszony (kiemelten a visegrádi együttműködés). Ennek megfelelően a magyar külpolitika fő alakítói alapvetően máshogy közelítettek a térség országaihoz, mint nyugati szövetségeseikhez. Az utóbbiakkal szemben gyakran megfigyelhető konfrontatív hozzáállás helyett előbbiekkal mindvégig békülékeny, konszenzusra törekvő hangot ütöttek meg, folyamatosan azt keresték, ami összeköti őket hazánkkal, és az esetlegesen felmerülő konfliktusokat nagy energiákkal és empátiával igyekeztek megoldani. Ezen hozzáállásnak (is) köszönhetően a térség országainak legtöbbször – persze eltérő mértékben és kisebb-nagyobb vitáktól sem mentesen – hosszabb távon sikerült kiegyensúlyozott, jó kapcsolatokat kialakítani (kivételek az alól lényegében az egész korszakban a magyar–román viszony és 2017-től a magyar–ukrán viszony). A miniszterelnök a tárgyalt korszakban mindvégig hangsúlyozta a közép-európai országok szoros együttműködésének fontosságát, valamint azt a meggyő-

ződését, hogy a régió erkölcsi és gazdasági értelemben is fölénybe került/kerül Nyugat-Európával szemben.

A magyar külpolitika alapvető folyamatosságát garantálta, hogy 2010–2020 között nem változott a miniszterelnök személye, aki mindvégig kiemelkedő, meghatározó szerepet töltött be annak alakításában. Láttuk ugyanakkor, hogy a korszak során több kérdésben is változott a magyar álláspont, vagy máshová kerültek a hangsúlyok (persze gyakran a körülmények is változtak). Különösen a miniszterelnök esetében az is több esetben megfigyelhető volt, hogy más hangsúlyokkal, más stílusban vagy akár tartalmilag is eltérő módon beszélt ugyanarról a kérdésről különböző fórumokon, különböző közönség előtt.

2014-ben elég jelentős hangsúly- és stílusbeli váltást eredményezett, hogy a klasszikus diplomáciai iskolát képviselő, az értékalapú külpolitikát hangsúlyozó, határozott atlantista elkötelezettségű, kompromisszumkereső Martonyi Jánost, a nemzeti érdekérvényesítést mindenek fölé helyező, „realista” külpolitikai iskolát képviselő, a külgazdaságot előtérbe helyező, konfrontatívabb stílusú Szijjártó Péter váltotta fel. Ennek kapcsán mind a miniszterelnök, mind az új külügyminiszter azt is hangsúlyozta, hogy megváltozott Magyarország helyzete is, kikerült a válságból, gazdaságilag és mentálisan megerősödött, ami egy határozottabb, kezdeményezőbb külpolitikát tett lehetővé.

Az elmúlt időszakban a magyar külpolitikát érő leggyakoribb és legkomolyabb belföldi kritika azonban éppen az volt, hogy hazánk a nyugati szövetségeseivel folytatott folyamatos és egyre inkább elmérgesedő vitáival, valamint a keleti diktatórikus és autokratikus rezsimekkel (Oroszország, Kína, Törökország) ápolt mind szorosabb viszonyával („pávatánc” Kelet és Nyugat között) jelentős mértékben ártott a magyar nemzeti érdekeknek, és elszigetelte az országot a nyugati szövetségi rendszeren belül.³⁵²

³⁵² A 2010 utáni magyar külpolitika legrészletesebb bírálatát Szent-Iványi István, a Horn-kormány külügyi államtitkára, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának egykori elnöke, a második Orbán-kormány szlovéniai nagykövete adta (*Quo vadis Hungaria?* Budapest, Kalligram Kiadó 2018).

(A külpolitika kritizálása szinte minden esetben együtt járt a belpolitika, a magyar demokrácia és jogállamiság helyzete bírálataival.) Annak objektív megítélésére, hogy egy kormány külpolitikája mennyiben szolgálja a nemzeti érdeket, álláspontom szerint a tudomány nem alkalmas és nem is illetékes. Sem megerősíteni, sem megcáfolni nem tudja azt (nemcsak a jelen időben, de évtizedek múltán visszatekintve sem, vagy legalábbis csak igen korlátozott érvényességgel). Már csak azért sem, mert maga a nemzeti érdek is jelentős részben szubjektív fogalom.

Az persze nem meglepő, hogy a kormány képviselői ezt másfépp gondolják, mint a kritikusok. Orbán Viktor 2018. február 18-án tartott évértékelőjében kifejtette: „Magyarország jócskán felértékelődött, hírünk, ismertségünk és befolyásunk nagyobb, mint azt az ország mérete vagy gazdasági súlyunk indokolná.”³⁵³ A 2016. februári nagyköveti értekezleten érdekesen érvelt ezen álláspontja mellett: „Egy patikamérlegen kiszámított és gondosan felépített nemzeti külpolitikai stratégiát viszünk, ennek az is hozadéka, hogy a magyar külpolitikának és azon keresztül Magyarországnak ma megbecsültsége van. A megbecsültség a külpolitikában nem azt jelenti, hogy csupa jót mondanak rólunk.

Értéktétele szerint: „A külpolitikánk jelenleg világos stratégiai cél nélkül, jól körülírt cselekvési fókusz nélkül ad hoc reakciók és akciók inkoherens sorozata, amely a nyers pragmatizmus és az elvtelen opportunizmus határmezsgyéjén tévelyeg” (35. o.). Külpolitikai víziójának lényege a következő: „Nem titkolom, hogy szerintem új, átfogó külpolitikai stratégiára van szükség. Ennek az a legfőbb célja, hogy helyreállítsa hazánk egyértelmű nyugati orientációját, konstruktív, együttműködő és kiszámítható magatartást tanúsítva növelje az ország nemzetközi tekintélyét, súlyát, és ezen keresztül erősítse hazánk nemzetközi érdekérvényesítő képességét, járuljon hozzá biztonságunk növeléséhez, gazdaságunk nemzetközi sikerességéhez és az ország felemelkedéséhez” (46. o.). Hiányolja továbbá, hogy a Külügyminisztérium háttérintézménye, a Külügyi Intézet (2014-től Külgazdasági és Külügyi Intézet) nem vesz részt a külpolitikai stratégiaalkotásban, döntés-előkészítésben, stratégiai elemzésben (163. o.).

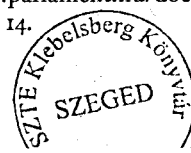
³⁵³ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-evertekelo-beszede-2018

Az a meg nem becsültség jele. Hanem, hogy csupa rosszat. Ez sem föltétlenül ideális, nem biztos, hogy át kellene esni a ló másik oldalára, de önmagában az a körülmény, hogy egy 10 milliós országgal egy 500 milliós integráción belül, annak az álláspontjával, az általa kimunkált gondolatokkal és javaslatokkal érdemben foglalkozik a világ, az önmagában is egy komoly teljesítmény.”³⁵⁴

Tény, hogy az európai nagyhatalmak és az unió vezetőivel az elmúlt 10 év során a viták ellenére a magyar miniszterelnök mindvégig rendszeres kapcsolatban állt (bilaterális és multilaterális formában egyaránt). 2018 májusában az Országgyűlés Külügyi Bizottságában Sijjártó Péter az elszigetelődés vádjával szemben elmondta, hogy a 2014–2018-as ciklusban három és fél év alatt 91 országban járt, és 174 külügyminiszterrel 704 alkalommal, összesen pedig 568 politikai vezetővel 1310 alkalommal tárgyalt.³⁵⁵ (Az amerikai elnökkel azonban a rendszerváltás óta példátlan módon kilenc évig nem volt csúcspontú találkozó.) A nemzeti érdekérvényesítés eredményei között a kormány képviselői meg szokták említeni a külgazdasági sikereket (a magyar export és a hazánkba érkező külföldi beruházások folyamatos növekedése), a 2014–2020-as, valamint a 2021–2027-es uniós keret költségvetés tárgyalása során elért – független szakértők szerint is jónak mondható – pozíciókat, a magyar migránspolitika több elemének beépülését a hivatalos uniós álláspontba, valamint hogy hazánkban 2019-ben fontosnak nevezhető uniós biztosi posztot sikerült megszereznie (szomszédság- és bővítéspolitikáért felelős biztos). A határon túli magyarság kollektív jogainak érvényesítése érdekében pedig álláspontjuk szerint a magyar kormányoknak 2010 előtt sem sikerült többet elérni uniós szövetségeseinknél és a nemzetközi közösségben, mint azt követően.

³⁵⁴ www.kormany.hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-missziovezetoi-munkaertekezleten-2016-februar-29.

³⁵⁵ www.parlament.hu/documents/static/bizjvkv41/KUB/1805141.pdf 2018. május 14.

306028

A könyv célja Magyarország külpolitikájának bemutatása a 2010 és 2020 közötti évtizedben. Egészen pontosan a második Orbán-kormány hivatalba lépésétől 2020. december 31-ig tekinti át a magyar külpolitika legfontosabb történéseit, természetesen több esetben visszautalva a 2010 előtti előzményekre is. A munka döntően leíró-elemző jellegű, igyekszik tartózkodni a direkt minősítésektől. Nem célja tehát állást foglalni abban, hogy a tárgyalt korszakban miben volt igaza a magyar kormánynak, és miben nem volt igaza, külpolitikája mennyiben szolgálta a magyar nemzeti érdekeket, és mennyiben ártott azoknak.

Feladatának tekinti a magyar kormány álláspontjának minél teljesebb körű bemutatását a magyar külpolitika általános prioritásai tekintetében, valamint az egyes konkrétan felmerülő kérdések, dilemmák, viták kapcsán. Ennek érdekében a vonatkozó külpolitikai dokumentumok bemutatása mellett sokat idéz a magyar külpolitika legfontosabb alakítóinak beszédeiből, írásaiból, interjúiból.

Külön alfejezetben tárgyalja a szomszéd országokkal való viszonyunkat, kitérve a nemzetpolitikára is (Románia, Ukrajna, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria).

